

NÂZIM HİKMET

Konuşmalar

yazılar 6

ADAM

NÂZIM HİKMET *Konuşmalar*

26

ADAM

Nâzım Hikmet

●

Konuşmalar

ADAM YAYINLARI

© 1987

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir.

Nâzım Hikmet'in tüm yapıtlarının Türkiye'de yayın ve temsil hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir. Anadolu Yayıncılık A.Ş.'den yazılı izin alınmadan Nâzım Hikmet'in hiçbir yapıtı parça ya da bütün olarak yayımlanamaz, tiyatro, film ya da radyo ve televizyona uyarlanamaz ve başka biçimlerde işlenemez ve kullanılamaz.

Birinci Basım: Nisan 1992
İkinci Basım: Kasım 1992
Üçüncü Basım: Nisan 1993
Dördüncü Basım: Aralık 1993
Beşinci Basım:Ekim 1994
Altıncı Basım: 1995

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

95.34.Y.0016.431
ISBN 975-418-157-8

Nâzım Hikmet'in bütün yapıtlarını (şiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır.

Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çıraklık dönemi ürünleri (ki bunları kitaplarına almadığı gibi, birçoğunu dergilerde de yayımlamamıştır) ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir.

Şiir bölümündeki sıralama, şairin sağlığında yayımlanan, ya da kendi düzenlediği ama yayımlandıklarını görmediği kitaplarının yayın, ya da düzenlenme tarihlerine, kitaplarına girmemiş olan şiirlerinin ise yazılış tarihlerine göredir. Yazılış tarihleri kesinlikle belirlenemeyen şiirlerin yerlerinde kaymalar olabilir. Başta kitapların yayın tarihlerine göre sıralama yapılırken de (iç düzenleri olduğu gibi korunduğu için) şiirler yazılış tarihlerine göre değil, şairin gönlüne göre bir sıralama içindedirler. Amaç çeşitli dönemlerdeki şiirlerin birbirine karışmaması olduğundan, bu tür yer değiştirmelerin gelişmeleri izleme açısından fazla bir sakıncası bulunmadığı açıktır.

Elinizdeki yeni derlemeyle, birbirini tutmayan çeşitli müsveddelerden yola çıkan, savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verilmiştir.

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 285 21 52 (12 hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr FAX: 276 27 67

Nâzım Hikmet

●

Konuşmalar

ADAM

ŞAİRİN İLK BEYANATI

Rusya'dan Türkiye'ye pasaportsuz dönerken yakalanan Nâzım Hikmet Bey, Müddeiumumi Kenan Bey tarafından isticvap edilmiş ve tevkifhaneye gönderilmiştir. Şair bir muharririmize şu beyanatta bulunmuştur :

"Buradaki gıyabi mahkûmiyetlerimi temize çıkarmak için geldim. Memlekete hareketten önce resmen sefarete müracaat ettim. Bir buçuk sene bekledim. Hiçbir cevap çıkmadı. Bunun üzerine herçibâdabad gelmeye karar verdim. Hopa'da bizi yakaladılar. Rize'de Ceza Kanununun 146. maddesiyle müstantik bizi itham etti. Muhakeme edildik, neticede beraat ettik. Ben hiçbir teşkilata mensup değilim. Ben Marksizmin ve komünizmin yalnız ve bilhassa edebiyattaki tezahüratıyla alakadarım. Rusya'da sırf edebiyatla meşgul oldum. Birçok edebi cemiyetlere girdim. Elan bu sıfatı muhafaza ediyorum, oradaki Türkçe çıkan edebi mecmualarda yazılarım vardır. Bundan maada Rusça ve Ukrayna dilinde çıkan mecmualarda yazılarım tercüme edildi. Ufak bir yazım Moskova'da filme alındı. Birisi de kabul edilmek üzere idi; bilmem ne oldu.

Buraya bilhassa halk, amele ve köylü edebiyatını neşretmek için geldim. Burada "Sol Cenah" isminde bir mecmua çıkaracağım. Bu ismi intihap etmeme sebep şudur :

Rusya'da edebi bir mektep vardır. İsmine 'Sol Cenah' derler. Bunları fütürist diye anlamışlar. Halbuki sol cenahçılar 'Konstrüktüvist'dir. Ben bu mektebe mensubum, bunun taammümünü istiyorum."

[Cumhuriyet, 28.10.1928]

Müddeiumumi : savcı; *İsticvap* : sorguya çekme; *Herçibâdabad* : ister istemez; *Müstantik* : sorgu yargıcı; *Tezahürat* : belirtiler; *Elan* : şimdiki durumda; *Maada* : başka; *Taammüm* : yayılma.

GRAMERE LÜZUM VAR MI?

Nâzım Hikmet Beyin Fikri

Türkçe konuşan halkın Türkçe okuyup yazması için gramere lüzum yoktur. Nitekim umumiyetle, mesela Kadim Yunan mitolojisini öğrenmek isteyen bir insanın da eski Yunan dilini öğrenmesi lazım değildir. Yok eğer mitolojiyi öğrenmek isteyen adam bu hususta mütehassıs ve mütebahhir olmak istiyorsa, o zaman oturup Kadim Yunan lisanını öğrenebilir. Tıpkı bunun gibi eğer bir vatandaş Türk lisanının geçirdiği istihaleleri tetkik etmek istiyor, ilmi ve edebi tetebbuatta bulunmak arzu ediyorsa, bir ihtisas ilmi olarak gramerle meşgul olabilir. Fakat gayesi konuştuğu lisanı umumiyetle yazıp okumak olan bir vatandaş için buna ihtiyaç yoktur. Zira bugünkü Türk dilinde konuşma ve yazma lisanı diye iki ayrı lisan olamaz. Konuşma ve yazma lisanı ne kadar aynı olursa dilimiz o kadar inkişaf etmiş demektir. En cahil bir köylü bile, "Ben geldim," diyecek yerde, "Ben gelecek," kabilinden bir cevher yumurtlamaz. Mesele şive ve vokabüler meselesidir ki bunu gramer halledemez.

Gramer denilen ilim, yazı lisanına birtakım kalıplar koyarak onun kıvraklığına, canlılığına, konuşma lisanına yaklaşmasına mani olmaktadır ve bu itibarla muzır bir nesnedir. Bunun için değil midir ki, ekseriya anlatmamız yazmamızdan daha canlı ve daha kuvvetlidir. Ben halkın ağzından öyle hikâyeler dinledim ki, eğer onlar anlatıldıkları gibi yazılsalardı, gramer kaidelerine uymayan, onları parçalayan canlılıklarıyla edebiyatımızın lisan şaheserlerinden olurlardı. Velhasıl : Gramere lüzum yok. VATANDAŞ KONUŞTUĞUN GİBİ YAZ...

[Resimli Ay, Eylül 1929]

Kadim : eski; *Mütehassıs* : uzman; *Mütebahhir* : engin bilgisi olan; *İstihale* : biçim değiştirme; *Tetebbuat* : araştırmalar; *İnkişaf* : gelişme; *Kabilinden* : çeşidinden; *Vokabüler* : sözcük dağarcığı.

NÂZIM HİKMET'LE SOHBET

— Yeni bir kitabınız çıkıyormuş. Kitabın ismi nedir? Büyüklüğü nedir? Muhtevası nedir?

— Evet, yeni bir kitabım çıkmak üzere. İsmi : *Benerci Kendini Niçin Öldürdü*?.. Büyüklüğü, zannedersem 110 sahife kadar olacak. Bu, bir romandır. Yalnız, biraz benim anladığım manada bir roman.

— Yani, nasıl?

— Bu sualinize cevap verecek değilim. Eğer bu kitapta, benim anladığım manada romanı biraz olsun yapabildiysem, siz de kitabı okur anlarsınız. Eğer yapamadıysam, burada boşu boşuna nazariye yürütmekte mana yok.

— Romanınızın tezi var mıdır? Varsa nedir?

— Benim kanaatime göre; tezi olmayan, yüzde yüz tezsiz roman, hikâye, hatta şiir, muayyen bir manada, yoktur. Yalnız bazı yazıcılar, eserlerinin tezini, kendileri de farkına varmadan, insiyaki bir surette yaparlar, hatta müdafaa ederler... Maruf tabiriyle, en saf bir aşk ve ölüm şiiri bile, muayyen bir inkişaf merhalesinde bulunan muayyen bir cemiyetin, muayyen bir içtimai muhitinde yaşayan muayyen bir şairinde aşkın ve ölümün ifadesidir. Tabii bu, ana hattında böyledir.

Benim romana gelince. Ben işlerimi mümkün mertebe az insiyak, çok şuurla yapmasını severim. Romanım tezlidir. Tezi şudur : Mefkûreci olanlar, ne zaman, nasıl hangi şartlarda kendi kendilerini öldürmek hakkını haizdirler?

Roman Hindistan'da geçer. Kahramanları; Hintlilerin hakiki kurtuluşu ve Hindistan'ın hakiki istiklali için, Britanya emperyalizmine ve Gandiciliğe karşı mücadele eden inkılapçılardır.

[Çığ, 1.10.1931]

İnsiyaki : içgüdüsel; *Maruf* : herkesce bilinen, tanınan; *İnkişaf* : gelişme; *Merhale* : aşama, evre; *İçtimai* : toplumsal; *Mefküreci* : ülkücü, idealist; *Haiz* : sahip, taşıyan.

NÂZIM HİKMET'LE KONUŞTUK...

Nâzım Hikmet mensup olduğu edebiyat cereyanında şiirle tabiatın münasebetini ve şiirde lirik unsuru anlatıyor.

— Mensup olduğunuz edebiyat cereyanında tabiatın mevkii nedir? Şiirlerinizin haykıran bir bando mızıkadan ibaret olduğunu, yazılarınızda keman sesinin duyulmadığını, lirizmi inkâr ettiğinizi söylüyorlar, ne dersiniz?

Nâzım cevap verdi :

— Evvela sualinizin birinci kısmına cevap vereyim. Cevabımın anlaşılması için proleter edebiyatının felsefesini kısaca anlatayım.

Sarıklı veya sarıksız bilmem ne molla bey, Mösyö Bergson ve Mister Ford ve saire felsefede idealist, hayatta materyalisttirler. Bir proleter şairi ise, bilakis, felsefede materyalist, hayatta idealisttir. Yalnız şunu derhal ilave etmek lazımdır ki, bu felsefi materyalizmi değil *diyalektik materyalizm*'dir.

Diyalektik materyalizme göre, madde : İhtisas ve intibalarımıza tabi olmaksızın var olan ve varlığını ihtisas ve intibalarımızla anladığımız objektif realiteye delalet eden felsefi kategoridir.

Eşyanın bünyesi gıda maddelerinin kimyevi terkibi, atom, elektron, esir v.s. hakkındaki bilgilerimiz eskiyebilir ve bu bilgiler her gün yeni bir ufka doğru genişlemektedir. Fakat, insanın fikirleri yiyip beslenemeyeceği ve yalnız platonik bir aşk münasebetiyle çocuk doğmayacağı eskimeyen bir hakikattir.

Diyalektik materyalizm için, ebediyen tayin edilmiş, meşrut olmayan hiçbir şey yoktur. O, her şeyde zaruri sukutun damgasını görür, onun karşısında doğuş ve mahvoluş zincirinin fasılasız akışından, "aşağıdan yukarıya" sonsuz bir geçişten başka bir şey duramaz. Bizzat diyalektik felsefe, mütefekkir dimağda, bu akışın basit bir in'ikâsından başka bir şey değildir.

Diyalektik materyalizm, maddenin bünyesi ve evsafı hakkındaki ilmi bilgilerimizin takribi ve nispi mahiyeti üzerinde ısrar eder, tabiatta mutlak hudutlar tanımaz. Eşyanın "cevheri" de nispidir.

Dün atoma gelmiştik, bugün elektron ve esiri geçmiş bulunuyoruz. Bütün bu bilgilerimiz tabiatı idrakin nispi merhaleleridirler. Mutlak olan yalnız afaki realitedir. Ve ilmi bilgilerimiz bu realitenin her gün biraz daha derinliklerine inmektedir. Ve idealist realitivizm ile diyalektik materyalizmi ayıran nokta buradadır.

Bu söylediklerimden de anlaşılacağını zannettiğime göre, mensup olduğum edebiyat cereyanında şiirle tabiatın münasebeti çok derin ve geniştir ve eğer insanların tabiatı işleyerek, "değiştirerek" kendi içtimai muhitlerini ve kendilerini de değiştirdikleri nazar-ı itibara alınırsa, şiirle tabiatın münasebeti daha iyi meydana çıkar.

Şimdi gelelim sualinizin ikinci kısmına. Bu hususta fazla bir şey söylemeyeceğim. Yalnız, mesela, şu "MAVİ GÖZLÜ DEV MİNNACIK KADIN VE HANIMELLERİ" isimli yazımda en beylik ve belki aşağılık manasıyla bile, miktar-ı münasip lirik bir hava bulunduğunu sanıyorum :

Bu yazının lirik tarafı belki çok iptidai, belki çok az sanatkârane ve çok basittir. Fakat zannediyorum ki, bu tarz şiirde lirizme yer olduğunu pekâlâ gösterebilir. Mesela bizde, bu mektebe mensup olduğunu zannettiğim İlhami Bekir'in mükemmel lirik yazıları vardır.

[Edebiyat Gazetesi, 23.6.1932]

İhtisas : duygulanma, izlenim; *İntiba* : izlenim; *Tabi* : bağımlı; *Delalet etmek* : göstermek, anlatmak; *Meşrut* : koşula bağlı, koşullu; *Zaruri* : ister istemez olacak olan; *Sukut* : aşağı inme, düşme; *Fasıla* : aralık, ara; *Mütefekkir* : düşünen; *Dimağ* : beyin; *İnikâs* : yansıma, yansı; *Evsaf* : nitelikler; *Takribi* : yaklaşık; *Nispi* : göreli; *Mahiyet* : nitelik; *Cevher* : töz; *Merhale* : aşama; *Afaki* : nesnel; *İçtimai* : toplumsal; *Muhit* : çevre; *Nazar-ı itibara almak* : göz önünde tutmak; *Miktar-ı münasip* : uygun ölçüde; *İptidai* : ilkel.

ANKET

"Türk lisanının en güzel 10 kelimesi hangileridir?" anketine Şair Nâzım Hikmet Beyin cevabı :

"Bütün kelimelerin yegâne sevdiğim tarafı, herkesin birden malı olmasıdır. Senin anlayacağın ortamalıdır bütün kelimeler. Uşakîzade Halit Ziya Beyin *Mai ve Siyah*'ında geçen kelimeleri, isterlerse sırık hamalları da kullanabilirler ve bu yüzden markaları elinden alınmaz!

"Ama, mutlaka bir liste istiyorsan, şu söylediklerimi yazıver :

"Hey! Ulan! Vay! Bre! İmanım! Ölüsü kınalı...

"Yeter bu kadar birader, bana fazla küfrettirme!"

[Yedigün, 13.9.1933]

NÂZIM HİKMET'LE MÜLAKAT

Naci Sadullah

Şair Nâzım Hikmet'in geçen haftaya kadar Şehir Tiyatrosu'nda oynanan bir piyesi büyük muvaffakiyetler kazandı. Bir akşam gazetesinde başka bir isimle her gün yazdığı fıkralar nazar-ı dikkati celbediyor ve eserleri sevile sevile okunuyor. Fikirleriyle pek anlaşamadığımız ve bu anlaşamamazlığı fırsat düştükçe gazetemizde izhar ettiğimiz halde onun sanatıyla kazandığı bu takdiri yerinde buluyor kendisiyle görüşen bir arkadaşımızın yazısını memnuniyetle koyuyoruz :

Onu hepiniz tanırsınız.

Onun da sağ elinin orta parmağı kalem sıkmaktan kalın bir nasır bağlamıştır. Fakat kıllı bileklerinden yerleri hâlâ gitmeyen kelepçe izlerine bakınca anlarsınız ki o, "kalem" denilen nankör nesnenin bazen bir Abdülhamit hafiyesi kadar kancık olabileceğini düşünmemiş...

Fakat yanılmamak için bu hükmü vermekte kati olmayalım. Zira kim bilir, belki de o, fikirlerinin gebeliğinden kurtulmak zevkini tatmak uğrunda bu tehlikeli gafleti bile bile göstermiştir.

Onu hepiniz tanırsınız!

Vakıa dizleri, hapishane rutubetiyle tutuklaşmıştır. Fakat siyatik tutukluluğu onun beyninde ve dilinde değil, sade dizlerindedir. Binaenaleyh kendisini, dinlediklerimiz arasına karıştırmamıza mani yoktur.

Adı duyulmayalı epey oluyor. O kadar ki — imzası biraz daha gözükmese — şöhretinin nankör hafızalarda erimesi bile yaklaştı.

Serlevhaya göz atmadıysanız bile, Nâzım Hikmet'ten bahsettiğimi anladığınıza kaniim!

Onun suallerime, verdiği cevaplara göz gezdirirseniz bu hükmü yersiz bulamayacağınızı sanırım.

Zira o satırlar size ispat edecekler ki Nâzım Hikmet'in fikirleri hakkında toptan hüküm vermek haksızlıktır. Ve göreceksiniz ki, onun, sevilmesi suç sayılamayacak fikirleri de vardır!

Karşı karşıya geldiğimiz zaman, buluşma anlarında söylenmesi mutat olan beylik sözlerle vakit kaybetmek istemedim. Ve derhal sorguya hazırlandım. O, çıkardığım sual kâğıdına başını uzattı ve :

— Ne o, dedi, sakın, mülakat mı?

— Evet ama, korkma. Sen yabancı değilsin. Ne istersen onu sorarım!

Nâzım Hikmet'in dudaklarında zoraki bir tebessüm belirdi :

— Darılmayacağını bilsem, hiçbir şey sormamanı isterdim!

Onun mülakat vermemek isteğinde samimi olduğuna kaniydim. Ve emindim ki beni gücendirmemek isteğiyle, bu ciddi arzusuna, bir latife süsü vermek nezaketini gösteriyordu.

Fakat ne yalan söyleyeyim, mesleki zaafım beni, onun bu isteksizliğini anlamamış görünmeye sevketti. Güldüm :

— Vallahi, belki darılmam. Fakat seninle konuşmayı kararlaştırdıktan sonra aklıma öyle sualler geldi ki, sormasam patlarım!

Zeki ve kıymetli şair, müşkül vaziyette kalmış kimselerin müteredditi haliyle bir müddet düşündü.

Nihayet, istemeyerek de olsa, arzumu kırmamaya karar vermiş olacaktı ki güldü. Ve bana, suale başlamak imkânını kazandıran bir cevap verdi :

— Şimdi de bana merak oldu dostum! Eğer cevaplarını bu kadar merak ettiğin sualleri öğrenmezsem çatlarım!

Ben de güldüm :

— O halde, boşuna ölmeyelim üstadım!

Ve sükûtunu bir muvafakat sayarak ilk sualimi sordum :

— Şiirlerini ne zamanlar ve nasıl yazarsın? Yani...

— Anlıyorum dostum, ne sormak istediğini anlıyorum. Söyleyeyim : Ben, bugüne dek, bir masa başına geçerek, oturduğum yerde bir tek şiir yazmış değilim!

Bu suali sorarken, bu kadar orijinal bir cevap alacağımı — ne yalan söyleyeyim — ummamıştım. Merakla sordum :

— E, seyahet mektubu gibi dolaşa dolaşa mı yazarsın?

— Şaka diye yürüttüğün tahmin isabetlidir. Hakikaten ben şiir yazarken boyuna dolaşırım. Biraz iyice yazılarımı en kalabalık caddelerde bir aşağı bir yukarı yürüyerek yazmışımdır!

Şiir, evvela kafamda tamamlanır. Ondan sonra kâğıda geçiririm ve üzerinde teknik bakımından işlerim. Bunun haricinde, fizyolojikman sıhhatli ve tabii olmadığım zamanlarda bir tek mısra yazdığım vaki değildir.

— En çok hangi eserlerini seversin?

— Kitaplarım içinde en sevdiğim *Benerci Kendini Niçin Öldürdü*?'dür. Şiirlerim arasında ise "Berkley"i ve "Duvar"ı iyice bulurum.

Türkiye'nin, eserleri en çok okunan şairinden, kaleminin kendisine temin ettiği maddi kazancın miktarını öğrenmek istedim :

— Aşağı yukarı, dedi, on kitabım çıkmıştır. Bütün bu, senelerce uğraşıp yazdığım on eserden kazandığım 500 lira kadardır. Yani kitap başına aşağı yukarı elli lira düşüyor demektir.

— Bu hesapça kazançta değil, ziyandasın dostum. Zira bu para, işinin masrafına tekabül etmez!

O hayretle sordu :

— Neden?

Ben acı acı güldüm :

— Şiirlerini mütemadiyen caddelerde dolaşarak yazdığına nazaran, aldığın bu para, ilham peşinde eskittiğin kunduraların bedellerini bile ödeyemez de!

Mütevazi şairin bu nükteye savurduğu kahkaha sona erince sordum :

— En sevdiğin şair kimdir?

— Vallahi, benim kendime göre bir şiir anlayışım vardır. Gün olmuştur ki ben, en güzel şiiri bir iktisad-ı siyasi" kitabının satırlarında okumuşumdur. Gene gün olmuştur ki, Aleksandr Blok'un iki mısraından, Vayan Kotoryen'in bir poeminden, yahut Simavlı Bedreddin'in bir sözünden şiirlerin şiirini tatmışımdır.

Mesela bugünlerde, bu, benim anlayışıma göre, şiir tadını, Kerim Sadi'nin, içleri ışık ve ateş dolu küçücük kitaplarında buluyorum. Hele Profesör Kessler'e verdiği cevabın satırlar gözlerimin önünde alev alev dolaşıyor.

— Yerli ve beynelmilel muharrirlerden kimlerin eserlerini okuyorsun?

— Mahmut Yesari, Sadri Etem, Suat Derviş, Peyami Safa ve Reşat Nuri başta olmak üzere romancılarımızın hemen hepsini

okurum.

Yalnız, ben, sanatı yazıcılık olan bir adamım. Bu itibarla yazı piyasasını yakından takibe borçluyum. Binaenaleyh, bu meslekdaşlarımı okuyuşum, onlarla aynı düşüncede olduğum zannını uyandırmasın! Eserlerini okumak zevkimi doyurmak maksadıyla takip ettiğim ecnebi romancılar çoktur. Onların başında da, Henri Barbusse, Andre Gide, Maksim Gorki, İlya Ehrenburg, Jack London, Upton Sinclair gelir...

Hele Gorki'nin, Barbusse'ün ve İlya Ehrenburg'un adeta hayranıyım!

İçkisi ve Sevgisi

Bu son cevabın kökünde sezilen mananın keşfi uğrunda zihin yormayı çuvaldızlananlara bırakarak bahsi değiştirdim. Ve sözü onun hususi hayatına, şahsi kanaatlerine intikal ettirerek sordum :

— İçki içer misin üstat?

— "Hiç içmem!" dersem, yalan söylemiş olurum. Maalesef, ara sıra içtiğim oluyor. Yalnız bu itirafım, içki düşmanı olmama mani değildir.

Fakat ben, içki düşmanlığının mücerret telakkisini anlamam. Zira bence içmek iptilasını, içmek arzusunu, yahut içmek ihtiyacını doğuran birçok sebepler vardır. Ve bu sebeplerin, çok derin olan köklerinden kazınabileceği güne kadar içkinin ortadan kalkmayacağını sanıyorum!

— Ya kadın hakkındaki düşüncen?

Hakiki sanat üstatlarının en genci, bilakaydüşart bütün fikirlerini sevmediklerini söyleyenlerin haksızlıklarını, bu suale verdiği cevapla da ispat etti ve :

— Ben, dedi, anam, karım, kız kardeşim ve iş arkadaşım olan kadınla, babam, erkek kardeşim ve iş arkadaşım olan erkek arasında, gerek iktisadi, gerek siyasi, gerek ahlaki bakımdan hiçbir ayrılık gözetmem. Fakat bu cevabımla : "Kadınlar erkekleşmeli!" yahut "Erkekler kadınlaşmalı!" demek istediğim sanılmasın, bilakis, kadın ve erkek arasındaki ahlaki ve iktisadi birliğin kuruluşu esnasında, her iki soyun da hususiyetlerini korumaları lüzumuna kaniim!

Hazır kadın bahsi açılmıştı. Dilimin ucuna gelen sualin uyandırabileceği en fena ve uzak ihtimalleri de düşünerek, icabında bahsi şakayla düğümleyebilmek için, güldüm ve yaradana sığınarak sordum :

— Hiç sevdin mi üstat?

O, hususiyetini bu kadar eşeleyişimi bile tabii karşılıyacak kadar olgun davrandı. Fakat bu sualimin yüzünde yarattığı çizgilerden anlıyordum ki, geçirdiği gönül fırtınası onda, en ufak vesilelerle sızlayan bir yara bırakmıştı. Dalgın ve kati, sadece :

— Evet! dedi.

O anda yanımda olsaydınız, bazen bir tek kelimenin, saatler süren nutuklardan çok daha belagatlı olabileceğini iddia edenleri mecnun saymaktan — benim gibi siz de — vazgeçerdiniz!

Bu bahsin yarattığı kasveti dağıtmak için, sözü, ona heyecan verebilecek bir mevzua sokmak lazımdı. Bu maksatla sordum :

— Üstat; emellerine erişmek uğrunda bazen ölümü bile hiçe saymalarını manasız bulanlara hak vermez misin?

Sualim, beklediğim heyecanı umduğumdan kuvvetli yaratmıştı. Onun, az evvel, bir sevginin hatırasıyla topuzlanmışçasına eğilen başı kuvvetle dağlanmış gibi doğruluvermişti :

— Bence, dedi, asıl yaşayanlar, bir emel uğrunda ölebilen bahtiyarlardır. Yaşamak yalnız budur. İnsanla ot arasındaki fark buradadır. Ve asıl manasızlık bunu bilmemektir!

Mahkûmiyetten yeni kurtulan şaire biraz da hapishane hayatından bahsetmesini rica ettim ve :

— Mesela, dedim, sence, dört duvar arasında geçen ömrün en güç tahammül olunan sıkıntısı neresidir?

Bu sualim onu epey düşündürdü. Nihayet gözlerinde, hiç küflenmemiş çelik bir kelepçe parıltısı belirdi :

— Vallahi, dedi, bunun cevabını birdenbire bulamayacağım. Yalnız şu muhakkak ki, hapishane haricindeki hayatın ıstırapları arasında hapishane hayatının en ağır sıkıntılarını mumla aratacak kadar ağır basanlar var!

Onu gideceği yoldan daha fazla alıkoymaya hakkım yoktu. En çok sevdiğini söylediği "Duvar" şiirinde :

O duvarın dibinde ölenlerin
Koparıyorlar erkekliğini,

Gençlik aşısı yapmak için
Milyonerlerin,
Kibrit çöpünden frengili iskeletlerine!

diyen kuvvetli şaire son sualimi sordum :

— Bir yabancı olsaydın "Nâzım Hikmet" ismini bir milyonerin servetine tercih eder miydin?

O, yerinden doğruldu. Kâinata metelik vermeyen fütursuz bir insan jestiyle şapkasını önüne yıktı, bileklerindeki kelepçe yerlerine bakarak kıllı ensesini kaşıdı. Sonra gözlerini gözlerime dikti ve sordu :

— Bunu bana mı soruyorsun, dostum?

[Hafta, 6.3.1935]

Nazar-ı dikkat : dikkat bakışı, ilgi; *Celbetmek* : kendine çekmek; *İzhar* : belirtme, açığa vurma; *Gaflet* : aymazlık; *Kani* : kanmış, inanmış; *Latife* : şaka; *Sükût* : susma, sessizlik; *Vaki* : olan, olmuş; *Tekabül* : karşılık olma, karşılama; *İktisad-ı siyasi* : siyasal iktisat, ekonomi politik; *Mücerret* : soyut; *Telakki* : anlayış, görüş; *İptila* : düşkünlük, tutku; *Bilakaydüşart* : sınırsız ve koşulsuz olarak; *Belagat* : dil uzluğu, derin anlam.

NÂZIM'LA KONUŞTUM

Naci Sadullah

Şair Nâzım Hikmet'in bilinen başlıca hususiyetlerinden birisi de fikir kavgalarındaki hudutsuz cesaretidir.

Fakat buna rağmen Peyami'nin kendisine son yaptığı savletten sonra, kavgacı şairin gür sesini hâlâ duymadık.

Fikir sahnesinin meraklı seyircileri onun sükûtuna ya makul, ya saçma manalar verdiler, yahut mana vermekte izhar-ı aczettiler.

Bu tezadın uyandırdığı yenilmez meraktır ki, bende şairi dinlemek isteğini uyandırdı.

Onunla karşılaşınca, aklıma gelen tek ihtimali tahminde ne dereceye kadar isabet gösterebildiğimi anlamak istedim, ve Peyami'nin kendisine hücum eden satırlarını okuyup okumadığını sordum. Onun verdiği cevap zannımı tekzip etti.

Zira Nâzım :

— Şu, dedi, küçük sermayedarlarından bulunduğu mecmuada çıkan yazısından bahsediyorsan gördüm ve okudum.

Ve kendisine çok yaraşan o şeytani istihza ile ilave etti :

— O yazı çok dikkate değer bir vesikadır. Fakat şahsımın da mevzubahsedildiği bu vesikaya şahsen cevap vermeyi aklımdan bile geçirmedim. Çünkü bu bir müdafaa olurdu. Halbuki, bir insanın Peyami'den korunmaya lüzum görmesi fazla tuhaf kaçar.

Eğer mutlaka bir şeyler söylememi istiyorsan, bu vesika ve onun muharriri etrafında konuşabiliriz.

Fakat bir şartla : kendimden ancak bir üçüncü şahıs gibi söz açacağım, ve bu bahsi, objektif bir tetkik mevzuu diye ele alacağım!

Haklı şartını kabulüm üzerine söze başlayan muhatabım :

— Peyami, dedi, sosyal bakımdan, şayan-ı dikkat ve arsıulusal bir tiptir. Çünkü onun sürülerle benzerine, sade Türkiye'de değil, birçok büyük Avrupa şehirlerinde de rastlanır.

Ve onlar, yani Peyami ve benzerleri sosyal temelleri çürümüş bir cins küçük burjuva münevverliğinin marka malı olmuş öyle nümuneleridir ki ideoloji bakımından karanlık bir çıkmaz içinde çırpınır dururlar.

Tabii bunları Peyami'yi şahsen tahkir etmek için söylemediğimi anlarsın. Bir doktorun bir hasta için veremdir, demesi, nasıl onu tahkir sayılmazsa, Peyami'nin bu sosyal hüviyetini anlatmak da öylece hakaret ve küfür değildir.

Hem Peyami'nin teşhisinde ileri sürdüğüm bu iddiayı ispat için şu son vesikayı bir kere gözden geçirmek kâfidir.

Çünkü o yazıda marka malı olmuş küçük burjuva münevverliğinin, karakteri ve düşünüş hususiyetleri gün gibi meydana çıkmaktadır.

Şairden bu hususiyetleri anlatmasını istedim, cevap verdi :

— İlme dayanan herhangi bir sosyoloji kitabı bize der ki :

"Müteredditi küçük burjuva münevverliğinin en dikkate değer hususiyetlerinden birisi, nazariyede dehşetli reybi ve septik görünmeleridir. Fakat bunlar hayatta nazariyedeki reybiliklerine rağmen maddi çıkarları mevzubahs olunca çok pratiktirler, ve böylelikle de yaşayışlarında hayli derin tezatlara düşerler."

İşte o söylediğim yazıda, bu karakter hususiyetinin birçok misallerini bulabilirsin.

Mesela tetkik ettiğimiz bu tip diyor ki :

"Ben herhangi bir fikre taassupla bağlanarak şahsiyetlerini kaybeden bütün sürü adamlarını kastettim."

O, bu satırlarıyla da, nazari septikliğini bir defa daha ortaya atmış oluyor : Âlâ, güzel... Ancak, diğer taraftan biz biliyoruz ki herhangi bir fikre taassupla bağlanmanın insanı bir sürü adamı haline soktuğunu söyleyen bu tip, mesela masonluk fikrine ve idealine kör bir taassup ve müthiş bir imanla bağlanmıştı ve bu bağlanışta o kadar ileri varmıştı ki, bir mason locasına girebilmek için üç defa eşik aşındırmış üç defa reddedilmeyi bile göze almıştı. Ana akideleri malum, hudutları çizilmiş, nizamnamesi mazbut ve matbu olan Maşrık-ı Âzâm ideolojisine bu kadar taassupla bağlanmak, onun azası olmak idealini bu derece benimsemek, sürüye istida verip sürü adamı olmak istemek değildir de nedir?

Ve şimdi, sorarım sana, bu tipin nazariyesiyle pratiği, yani düşüncesiyle hareketi arasındaki tezat, masonluktan maddi bir çıkar ummasından başka neye atfedilebilir ki?

Sonra aynı satırlarında, dikkate değer bir başka nokta da var. Tetkik ettiğimiz bu tip : "Herhangi bir fikre bağlanmak" demiyor, ortaya taassup kelimesini de sokuyor ve "herhangi bir fikre

taassupla bağlanmak" diyor. Böylelikle de pratik dehasını göstermiş oluyor.

Nâzım, sözüne biraz fasıla verdikten sonra devam etti :

— Şu, dedi, müteredditi küçük burjuva münevverlerinin karakter hususiyetleri saymakla tükenir soydan değildir. Mesela, aklıma geliveren bir ikinci ve birinciden mühimini söyleyeyim :

Onlar, şöhret ihtiraslarını ve maddi refahlarını doyurmak uğrunda en aşağılık vasıtalara başvurmaktan çekinmezler.

Nitekim tetkik ettiğimiz bu tip, aynı vesikada, bize bunun misalini de veriyor.

— Nasıl?

— Nasıl mı? Yine aynı yazısında bugün yanında çalıştığı bir başmuharrirden evvela sitayişle bahsediyor. Fakat az aşağıda aynı muharririn mazisini, onun vaktiyle çıkardığı mecmua için şu satırları yazarak jurnal ediyor :

"Resimli Ay 'Putları Yıkıyoruz' serisi altında nasyonalistlere taarruza başladı!"

Eğer kös dinlemiş bir adam olmasaydım, onun jurnalcılığını, aynı yazı içinde bana ait olan bazı satırlarla da ispat ederdim.

Fakat ben onun, fazla delile ihtiyaç göstermeyecek kadar malum olan bu tabiatını, bilmem kaçıncı defa ispatı lüzumsuz sayıyorum.

Ve bu itibarla, bizim küçük burjuvanın bir başka hususiyetine geçmeyi tercih ediyorum.

Nâzım, göz gezdirdiği mecmuayı önüme uzattı!

— Gene aynı yazıda düştüğü tezat çeşitlerini anlamak için evvela şu cümleye bak! Bunda diyor ki :

"Nâzım şiirlerini okudu. Ve gözlerinde zindandan kalan rutubet, bir fikir için eziyet çeken her gencin layık olduğu büyük sevgiyi, alkışı ona kazandırdı."

Şimdi bir de yirmi satır aşağıda yazdığı şu cümleye bak :

"Nâzım fikirleri için değil, kendi istediği için takip edilmiştir."

Beğendin mi? Bir cümleye göre Nâzım Hikmet, bir fikir için eziyet çekmiştir. Öteki cümleye göre ise, bir fikir için eziyet çekmemiş, eziyet çekmek istediği için bir fikir sahibi olmuştur.

Böyle perhiz, böyle lahana turşusu görmüşlüğün var mıydı?

Bu sualin veremeyeceğim cevabından kaçınmanın yolunu bahsi değiştirmekte buldum. Ve sordum :

— Peyami'nin iddiasına nazaran sen gazetelerde sık sık ismin geçmezse, unutulmaktan korkar ve rahatsız olurmuşsun.

Nâzım Hikmet gülerek cevap verdi :

— Tetkik ettiğimiz tipin hususiyetlerinden biri de kendi zaaflarını başkalarında görmek isteyişidir. Bu tıpkı, bir esrarkeşin, etrafındaki ayıkları da kendi halinde görmeye çalışarak teselli bulmaya çabalayışına benzer.

Eğer Peyami, bu ithamıyla sadece kendi zaafını başkalarında da görmekle teselli bulmaya çalışsaydı ben cevap olarak :

Eğer Nâzım Hikmet, Peyami'nin iddia ettiği gibi unutulmaktan korkan bir şöhret hastası olsaydı, bir müstear adla mütevazı bir geçim teminini tercih etmez, adını "Peyami Safa" kadar iptizale uğratırdı, der ve geçerdim.

Fakat o, Nâzım Hikmet için yazdığı bu satırları, Nâzım Hikmet'in gölgesi olan Orhan Selim'in, bundan üç hafta evvel bir gazetede, Peyami Safa'ya koyduğu teşhisten çalıyor.

Çünkü, tetkik ettiğimiz bu tip, fikri ve maddi sahadaki kendi küçük mülkiyetine dört elle sarılır. Fakat başkalarının fikirlerini Cingöz Recai taktikasıyla çalıp çırpmaktan çekinmez.

Nâzım Hikmet, sigarasını ateşledikten sonra, tıpkı muhatabının çok yanlış bir zannını tashihe lüzum gören kimselerin edasıyla ilave etti :

— Fakat sanma ki deminden beri nefes tüketişimin sebebi, Peyami bu söylediklerimi anlar diyedir. O, Babıali Caddesinde, çok başka usullerle had bilmeye alıştırılmıştır. Ne yapalım ki, o caddenin terbiye sistemi, maalesef, fazla iptidaidir. Bunun içindir ki, ben de, yakında onunla, alıştığı anladığı usul dairesinde bir iki laf edeceğim.

Fakat bu laflarımın içinde, onun gibi "çürük mintan", "vardakosta", "aslan", "çarpık bacak" kabilinden âlimane kelamlar(!) edecek değilim.

Ayrılmaya hazırlanırken :

— Sen dedi, bana çok sordun. Ve ben sana çok söyledim. Biraz da ben sorayım, sen söyle bakalım :

"Dünyanın hangi yerinde ve hangi polisi, insanı kasketi, ceketi, göğsü, pantolonu ve bacakları için takip eder?"

Peyami'nin "yine aynı yazı" içine bu garabeti de sığdırabileceğini ummadığım için bu sorguya mana verememiştim. Fakat Nâzım

Hikmet, mecmuayı önüme sürerek güldü :

— Halbuki bu tetkik ettiğimiz tip yine aynı yazısında diyor ki : "Polisin Nâzım'ı takip etmiş olduğu malumdur. Fakat kasketini, ceketini, göğsünü ve pantolonunu, çarpık omuzlarını, ayrık bacaklarını kendi aleyhine birer jurnal olarak kullanmak isteyen Nâzım da : 'İlla beni yakalayacaksın!' diye polisin peşine düşmüştür!"

Bu garip kelamı her şeyden önce sade kılığıyla tekzip eden şair, hayretle açılan gözlerimi bularak ilave etti :

— Ya buna ne dersin azizim?

Ayrılmadan önce buna cevap olarak aklıma gelen olmuş hikâyeciği anlatmaktan kendimi alamadım :

— Ahmet Haşim'e sormuşlar : "Bir adam, yedi katlı bir apartmanın damından düşer de berelenmezse ne dersiniz? Cevap vermiş : "Tesadüf derim!"

Yine sormuşlar : "Ya aynı hal ikinci defa tekerrür ederse ne dersiniz?" Haşim cevap vermiş : "Tesadüf!" derim! Fakat berikiler aynı suali, aynı şekilde üçüncü defa tekrarlayınca çileden çıkan Haşim dayanamamış ve cevap vermiş : "Artık oradan yuvarlanmak o adamda itiyat haline gelmiştir!" derim!

Ve hikâyeyi tamamladıktan sonra gülerek ilave ettim :

— Ben de, "Artık Peyami Safa'da da çam devirmek itiyat haline gelmiş!" derim azizim!

[Yedigün, 17.7.1935]

Savlet : saldırı; *Sükût* : susma, sessizlik; *İzhar-ı acz* : beceriksizliği ya da güçsüzlüğü açığa vurma; *Mevzubahsedilmek* : söz konusu edilmek; *Muhatap* : kendisine söz söylenilen kimse; *Şayan-ı dikkat* : dikkate değer; *Arsulusal* : uluslararası; *Tahkir* : aşağılama; *Müteredd*i : soysuzlaşmış; *Reybi* : şüpheci; *Septik* : şüpheci; *Akide* : inan, inan bağı; *Nizamname* : tüzük; *Mazbut* : derli toplu, düzenli; *Matbu* : basılı; *Atfetmek* : vermek, yüklemek; *Fasıla* : aralık, ara; *Müstear* : takma; *İptizal* : bayağılaşma, ayağa düşme; *Taktika* : taktik; *İptidai* : ilkel; *Kelam* : söz.

NÂZIM'LA KONUŞTUM
Yarım Kalan Konuşmanın Sonu
Naci Sadullah

Nâzım Hikmet'ten bir mektup aldım. Geçen haftaki (Yedigün) mülakatının eksik ve yarım çıktığını söylüyor ve benden bunun sebebini soruyor. Nâzım haklıdır. Kendisi ile yaptığım konuşmanın hepsini Yedigün sayfalarının bağlanmış ve makineye verilmek üzere bulunmuş olmasından dolayı neşredemedim. Bundan başka bir sebep olmadığını göstermek için geçen sayıya girmeyen parçaları bu sayıda aynen neşrediyorum.

Nâzım bahsin en meraklı tarafına gelmiş gibiydi, çabuk ve neşeli konuşuyordu.

— Bilir misin ki, her yerde, irili ufaklı provokatörler, geniş manasıyla fitne fücurlar ve casuslar, bizim bu tetkik ettiğimiz tipin, Peyami Safa'nın benzerleri arasından çıkar. Eğer biz Peyami'nin bu tarafını göz önüne alacak olursak, ben derim ki, Peyami, bir ihtisas mahkemeleri kaçağı müstereddi provokatördür. Ve bu müstereddi fitnenin maskesini alaşağı etmek, onun korkunç içyüzünü, bulaşık hastalıklar müzesindeki bir ibret levhası gibi ortaya çıkarmak zamanı gelmiştir.

Ben bu işi, parmaklarımın ucunda derin bir tiksinti duyarak yapacağım.

Bunu yapmak, dostlarımı bu sinsi hastalığın şerrinden kurtarmak için lazımdır.

Peyami'nin bu tarafını izam ediyorum sanma. Ben provokasyonların çeşidine düşürülmüş, provokatörlerin, fitnelerin envaını görmüş bir adamımdır. Bu böyle olduğu halde, zaman oldu ki, Peyami beni bile kandırabildi. Arkadaşlığıma bir casus gibi girebildi.

Ben bir arkadaşlığa girişin bu garip çeşidini kendi kendime tahlile çalışırken birdenbire bir çıngırak sesiyle silkindim. Nâzım :

— Evet... diyordu Peyami'nin, bu insanlar arasında gizli bir

cüzzamlı gibi dolaşan Babıali Lavrensi'nin boynuna bir çıngırak takmak lazımdır ki, onun her dostluğa bir hafiye kulağı gibi açılmış yüreğinden sakınabilelim.

Ben bütün bunları, Peyami'nin boynuna bu çıngırağı takmak için söylüyorum. Yoksa emin olabilirsin ki, şahsen Peyami'ye karşı içimde, bir klinik hastasına karşı duyulan o acayip merhametten gayri bir şey yoktur.

Nâzım Hikmet, Peyami'ye karşı duyduğu bu acayip merhameti ille benim de duymamı istermiş gibi bir müddet sustuktan sonra, devam etti :

— Provokatörlerin, casusların, fitnelerin hayatlarını, üstünkörü gözden geçirmiş olanlar bile, bilirler ki, bu siyaset kuklalarını kullanan tek bir el, tek bir ip, tek bir değnek vardır : Şahsi menfaat!.. Topunun arasında bir tek müşterek hususiyet vardır : Ruhi dalalet. Ve hepsinin tek bir sonu vardır : Keyif verici zehirlerin elinde karanlık mazilerini unutmaya çalışarak ölmek...

Ne yalan söyleyeyim, her şeye rağmen, bizim Babıali Lavrensi'nin böyle bir sondan uzak kalmasını isterdim. Böyle bir sona çok yaklaştığı zamanlarda onu kurtarmak için, onun o karanlık muhitine bile girmeyi göze alarak elimden geleni yapmışımdır.

Şimdi bunu bir nankörün ayıbını yüzüne vurmak için söylemiyorum. Peyami'de, kendine iyilik eden elleri ısırmak itiyadının çok eski zamanlardan başladığını biliyorum bugün...

Yine konuşmamızın bir başka cephesine geldiğimizi, Nâzım'ın cigarasını tazelemesiyle anladım.

Peyami'de, fitne fücurluk, provokatörlük illeti "Provokasyon için provokasyon!" mertebesine kadar çıkmıştır. Provokatörlük onun ruhuna işlemiş.

Peyami, bizim küçük burjuva yazıcılığında zina ve keyif verici zehirler edebiyatının mucididir. Halbuki, bu yoldaki bütün fikri çalışmasına rağmen eserlerinde bir zina ve keyif verici zehirler kahramanı değil, karanlık işler gören bir serseri tipi yaratabilmiştir : Cingöz Recai!..

Bütün bir "yüksek" zina edebiyatının nümuneleri olan eserleri işportaya düştüğü halde, bütün öteki romanlarından tek bir karakter ve şahsiyetin bile ayakta kalamamasına rağmen, "Cingöz" hâlâ yaşıyor.

Cingöz hâlâ Peyami'nin gelir kaynağı oluyor. Bunu, eli kalem

tutan bir provokatör ruhunun edebiyat sahasındaki veriminin hususiyetini göstermek için söylüyorum. Yoksa, o biçare serseri Cingöz'ün ekmeğine mani olmak için değil...

Nâzım, şimdi, insanın kolay bir hesap meselesini çözerken duyduğu rahatlıkla konuşuyordu :

— Ben, ispat edemeyeceğim iddiaları ileri sürmekten hoşlanmam.

Yukarda, tetkik ettiğimiz tipin hususiyetlerini sayarken demiştim ki, "Onun düşüncelerini, görüşlerini ve bütün bir hayat akışını idare eden tek bir dümen vardır : nefsi, nefs-i azizi, şahsi menfaati!"

Şimdi bu iddiamı ispat edeyim.

Peyami'nin Babıâli Caddesine düştüğü andan bugüne kadar geçen fikri hayatını tetkik edersek şunu görürüz : O, boyuna sağ ve sol arasında bocalamıştır. Bir kapıya kapılandığı, cebi para gördüğü müddetçe sağa gitmiştir. Her kapılandığı kapıdan kovuluşunda, her maddi sıkıntıya düşüşünde sollaşmıştır. Fakat sağa gittiği zamanlar, sola karşı provokasyonlar tertip eden üstat, en sollaştığı vakitlerde bile sağı kollayacak kadar kurnazlık göstermiştir...

Peyami Safa'nın, insanlar ve fikirlerle olan bu müteredditi münasebetini, sana, bir misalle anlatayım.

Zaman-ı evaildeki dostluğumuz sıralarında Peyami maddi bir sıkıntı içindeydi.

Bu maddi sıkıntı onu sola doğru itiyordu. Bu itiş, günün birinde öyle bir haddi buldu ki, Peyami şahsen bana : "Ben senin hatırın için Marksist olurum!" demekten çekinmedi. Ben, bu "hatır için" Marksist olmanın garabetine şaşmaktan kendimi kurtaramamıştım ki, o sıralarda, Moskova'ya giden bir heyetin arasında Yakup Kadri de davet edildi. Moskova'da yapılan bir davetin içinde Yakup'un bulunup kendisinin bulunmayışına, Peyami, o kadar sinirlendi ki, her nedense, hem bana kızdı, hem Marksizme yeni baştan düşman oldu.

Dikkat ettin mi, "her nedense, hem bana kızdı," dedim. Fakat bu "her nedense"nin sebebini çok geçmeden anladım.

Peyami'nin o kara günlerinde benimle yaptığı dostluk, "hatır için Marksist olmak" temayülleri, benim "bir yere" sırtımı dayamış olduğumu tevehhüm etmesiyle başlamıştı. Ve sonra, bana düşmanlığı da bu vehminin bir hakikat olmadığını anlamasıyla tebellür etti. İşte, bugüne kadar, Peyami'nin, bende affedemediği şey onu böyle

bir sukut-u hayale düşürüşümdür.

Ben bu sukut-u hayalin dehşetini düşünürken, Nâzım, bahsin bir başka tarafına geçmişti :

— Peyami, her provokatör gibi, provokasyon ağının iplerini yalandan, ilmiklerini iftiradan örer. Ve bu ağa düşürmek istediklerini igzap ederek, sinirlendirerek kışkırtmak ister.

Ben, ne karanlıkta gerilmiş iplerini gördüğüm bu ağa düşecek kadar toyum ne de bir provokatöre karşı bir fikri, hele kendimi, yazıyla müdafaa edecek kadar sersem ve gülünç.

Çünkü, bilirim ki, provokatörle konuşulmaz, provokatör teşhir edilir.

Yalnız yine onu teşhir etmek için, şunu söylemek isterim :

Peyami, bir yazısında, bazı gençlerin, kendisine beni şikâyet ettiklerini yazıyor.

Bunun doğruluğuna bir dakika olsun inanmak istemem. Çünkü, bana yakın olduklarını söylediği bu gençlerin, beni bir provokatöre çekiştirmeleri için onların da aynı provokasyonda Peyami'nin şerikleri olmaları lazım gelir.

Provokatörün hemdemi provokatör gerektir.

Ve benim tanıdıklarım arasında Peyami'ye hemdem olabileceklerin sayısı parmakla sayılacak kadar azdır.

Küçük bir tevakkuftan sonra, şair, sözüne devam etti :

— Her provokatör gibi, Peyami de dehşetli korkaktır. Bu bizdeki zina ve keyif verici zehirler edebiyatının mucidi, Babıali Caddesinde, "bir daha kuvvetlisine" güvenmeden tek bir kavga yapmamıştır. Böyle bir arka bulamadığı zamanlarda ise, etrafta dalkavukluk ederek karanlık işi örtbas etmek ister. İşte bunun içindir ki, tam şu sıralarda Peyami'nin bazı genç sanatkârlar ve eski şiir ustaları için yazdığı methiyeler boşuna değildir.

Nâzım sustu sonra bir parça acılaşan bir sesle :

— Bir konuşma çerçevesinin içine şöylece sığdırabildiğim bir tip tetkiki ve provokatör teşhisi işini bitirmeden önce dostlara şu tavsiyede bulunmayı bir vazife bilirim, dedi.

Üç kişi bir yerde oturmuş konuşuyorsunuz. Mevzuunuz havaların fena gittiğidir. Eğer karşıdan onun sökün ettiğini görürseniz, susun! Peyami geliyor!..

Bir matbaanın penceresi önünde duruyor, caddeye bakarak dertleşiyorsunuz. Eğer kaldırımın üstüne onun gölgesinin düştüğü-

nü görürseniz, susun! Peyami geliyor!..

Bir meclistesiniz. Kapı açıldı. O, içeri girdi. Susun Peyami geliyor!..

Babıali Caddesine düşen her gencin ilk öğrenmesi lazım gelen bir parola vardır : Susun, Peyami geliyor!..

[Yedigün, 24.7.1935]

İzam etmek : büyütmek, abartmak; *Enva* : türler, neviler; *Ruhi dalalet* : ruhsal bozukluk; *Nefis-i aziz* : değerli nefis; *Müstereddi* : soysuzlaşmış; *Zaman-ı evail* : eski zaman; *Tevehhüm* : kuruntuya düşme; *Vehim* : kuruntu; *Tebellür* : belirme; *Sukut-u hayal* : düş kırıklığı; *İgzap* : gazaba getirme, kızdırma; *Şerik* : ortak; *Hemdem* : yakın arkadaş; *Tevakkuf* : durma.

NAMIK KEMAL İÇİN DİYORLAR Kİ

Anketi yapan: Kemal Tahir

NÂZIM HİKMET

Şiire yeni bir vezinle muazzam bir genişleme imkânı veren, tiyatroya kuvvetli piyeslerle en yeni tekniği getiren ve kafasının içindeki için bir adım bile gerilemeden dolaşan üstat şair Nâzım Hikmet'i evinde buldum.

— Üstadım, dedim, Namık Kemal hakkındaki düşüncelerinizi söyler misiniz? Bir kitap çıkaracağım da...

Bir şiirinde Namık Kemal'e "takma aslan yeleli" diyen büyük şair,

— Olur, dedi, görelim suallerinizi bir.

Hazırladığım kâğıdı önüne sürdüm. Okudu. Sonra kütüphanesinden birkaç kitap çıkardı. Baktım. Namık Kemal külliyatı. Bir taraftan sayfaları çevirirken, bir taraftan başladı :

— Namık Kemal'i, bize, tarihi ve sınıfi şartlarının dışında, "mutlak, lâ sınıfi" bir hürriyetperver, "lâ sınıfi" bir halkçı olarak göstermek istiyorlar.

Muayyen bir sınıflı cemiyetin, muayyen tarihi bir inkişaf merhalesinin verimi olan Namık Kemal, denildiği gibi, "lâ sınıfi" bir hürriyetperver ve "lâ sınıfi" bir halkçı mıydı? Ve esasen buna imkân var mıydı?

Cevap verilmesi lazımgelen sorgular bunlardır bence. Ve ben bu sorguların en kısa ve kestirme cevaplarını bizzat Namık Kemal'in ağzından almayı münasip buluyorum.

Usul-i Meşveret Hakkında Mektuplar'ında, "Cumhurun bizi batıracağı başka mesele, onu da kimse inkâr etmez. Bizde Cumhur yapmak kimsenin aklına gelmez", "mülkümüzde ekseriyet-i ârâya sahip olan millet-i İslamiye, Al Osmanı ne kadar sever ve bir âdil padişahının en edna kılı için başını feda eder" diyen ve "halkın hakimiyeti, bigayri hak naks-ı biat mı demektir?" diye yana yakıla sorgu soran Namık Kemal, "halkçılığının" ve "hürriyetperverliğinin" sınıfi sınırlarını, aynı mektuplarda, şu aşağıdaki satırlarla

düsturlaştırmıştır :

1. "Hakk-ı nezaret, icra-yı hükümet bizzarure bir FIRKA-YI MÜMTAZE'ye kalacak..."

2. "Her eyalet, mebuslarını MUTEBERANDAN gönderecek..."

Ve Namık Kemal'e göre; BİR FIRKA-YI MÜMTAZE'nin icra-yı hükümet edeceği usul-i meşverette örnek alınacak memleket üçüncü Napolyon Fransa'sıdır. Çünkü Fransızların :

3. "Üçüncü Napoleon idarelerini ele aldı, hürriyetlerini ahlaklarının iktiza ettirdiği tadilat ile TAHDİT etti. İşte Fransızlar da bugünkü bulundukları hal-i saadete o sayede vasıl oldular."

Üçüncü Napolyon'un Fransa'da hangi sınıfların hürriyetlerini TAHDİT etmiş olduğu düşünülürse, Namık Kemal'in "ideal" hürriyet telakkisi gün gibi ortaya çıkar...

Namık Kemal, matbuatın bile ancak "lüzumu kadar" hür olmasını isteyen Namık Kemal, bütün hususiyetleriyle; yarım müstemlekeleşen, münkariz Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde kendine yol açmak isteyen "BURJUVAZİNİN" bayraktarıdır. Filhakika bu bayraktar "adil bir padişah"tan ileri geçmemiş, geçememiştir. Çünkü Namık Kemal'in, icra-yı hükümet etmesini istediği FIRKA-YI MÜMTAZE daha "Cumhuru aklına getiremeyecek" ve mübeşşirine "ümmetle milleti" farkettiremeyecek kadar zayıftı. Bu "eyalet muteberanı", daha o kadar zayıftı ki, tam bir yerli sanayi kurmayı da, tıpkı "Cumhur" kurmakta olduğu gibi, aklından bile geçirmemekteydi. O, o günkü tarihi şartlar ve inkişaf merhalesi içinde, ancak Avrupa sermayesi için ham madde işlemeyi ideal edinebilmişti. Bunu da yine Namık Kemal'den dinleyin :

"Bizi soymak ve hal-i zaifte tutmak ise Avrupa'nın hiç mültezemi değildir... Biz ne kadar ilerlersek Avrupa ticaretçe o kadar müstefit olur... Bedihi değil midir ki, bir İngiliz fabrikası İstanbul'a bin liralık basma göndereceğine İzmir'den bin liralık pamuk alsa ondan basma yapsa Hint'e, Çin'e öteye beriye gönderse ondan iki bin lira kazanır..."

Namık Kemal, "lâ sınıfı" hürriyetperver, halkçı mı?

Namık Kemal :

"Abanoz ellerinden
zenci kölesinin

som altın taslarla şarap içerek"

Burada "zenci köleyi" "beyaz köle", pamuk ihraç edecek eyalet muteberanın tarlalarında çalışacak olan "köylü, ırgat" diye de okuyabilirsiniz.

"ve 'didarı hürriyet'in dizinde
kendi kendinden geçerek :"

Bütün parlaklığıyla ancak eyalet muteberanına gülümseyen "didarı hürriyet". Evet Namık Kemal o kölenin elinden şarap içerek bu "didarı hürriyet"in dizinde kendi kendinden geçerek, FIRKA-YI MÜMTAZE'ye :

"Yüksel ki yerin
bu yer değildir,
Dünyaya geliş
hüner değildir!"

demişti.

Ve ne dikkate şayandır ki, bu "Üçüncü Napolyon" "kahraman-ı hürriyet"i bugün sosyetenin en sağ unsurlarının elinde, en sol cenaha karşı bir saldırı silahı oluyor. Namık Kemal'le Karl Marx'ı mukayeseye yeltenen bir güruh, bu FIRKA-YI MÜMTAZENİN, bu Üçüncü Napoleonkâri "tahdit edilmiş" hürriyetin şairini perde yapıyorlar ve beşeriyetin, ancak fırka-yı mümtazesiz, sınıfsız bir cemiyet içinde en geniş, en hakiki lâ sınıfi hürriyete kavuşacağını söyleyenlerin "hürriyetlerini" "hürriyet(!?) namına tahdit ettirmek için bağrışıyorlar."

Tavan arasından — Nâzım'ın evinden — iniyorum. Kulaklarımda son şiirinin son mısraları :

Yolunda pusuya yattıklarını
arkadan çelme attıklarını
bilerek
yürümek...
Yürümek
yürekten

gülerekten,
yürümek...

[Kemal Tahir, Namık Kemal İçin Diyorlar ki, 1936, S. 29-32]

Mutlak : saltık; *Lâ sınıfî* : sınıfsız; *İnkişaf* : gelişme, gelişim; *Merhale* : aşama; *Usul-i meşveret* : danışma yöntemi; *Cumhur* : halk, topluluk, cumhuriyet; *Mülk* : ülke; *Ekseriyet-i ârâ* : oy çokluğu; *Millet-i İslamiye* : İslamlar; *Edna* : pek aşağı, alçak, önemsiz; *Bigayri hak* : haksız olarak; *Naks-ı biat* : egemenliği tanıma noksanı; *Düstur* : genel kural, baş yasa; *Hakkı- nezaret* : bakanlık hakkı; *İcra-yı hükümet* : hükümet etme; *Bizzarure* : zorunlu olarak; *Fırka-yı mümtaze* : seçkinler topluluğu; *Muteberan* : hatırı sayılır kişiler; *İktiza ettirmek* : gerektirmek; *Tadilat* : değişiklik; *Tahdit* : sınırlama; *Hal-i saadet* : mutluluk durumu; *Münkariz* : batmış, çökmüş; *Mübeşşir* : muştucu; *Hal-i zaif* : güçsüz durum; *Mültezem* : gcrekli sayılarak olmasına çalışılan; *Müstefit* : yarar gören; *Bedihi* : besbelli, apaçık; *Didarı hürriyet* : didar-ı hürriyet, özgürlüğün güzel yüzü; *Kahraman-ı hürriyet* : özgürlük kahramanı; *Beşeriyet* : insanlık.

Edebiyat Anketi
NÂZIM HİKMET DİYOR Kİ

Geçen sayımızda başladığımız edebiyat anketine bu nüshamızda da devam ediyoruz. Bir şair veya muharrir hakkında başkalarının düşüncelerini toplamaya mukabil, ona kendini izah ettirmek ve kendi hakkında ne düşündüğünü söylemek gibi ayrı bir tarz takip eden bu anketler okuyucularımızın alakalarını çekmektedir.

Bu nüshamızda en yeni neslin, en orijinal şahsiyeti olan Nâzım Hikmet'le konuşuyoruz.

***

— Mayakovski'nin tesiri altında kaldığını ve onu kopya ettiğini söylüyorlar?

— Hece veznini bırakıp "vezinsiz" yazı yazmaya başlamamın ilk verimi "Açların Gözbebekleri"dir. Ben bu yazıyı yazdığım zaman Rusça bilmezdim ve Mayakovski'nin adını bile duymamıştım. Ne malum? diyecekler. Şahitle ispat ederim.

Mayakovski bir nevi Rus aruzunun bir çeşit, son haddine vardırılmış, müstezatlı tarzıyla yazar. Hani Hâmit'in "Mevkii Viyana" diye başlayan bir yazısı vardır, işte aşağı yukarı onun gibi... Halbuki benim yazılarımda böyle muayyen bir veznin son haddine vardırılmış müstezatlı tekniği yoktur. Ahengi ve "vezni" anlayış bakımından aramızda hiçbir benzerlik olmayan Mayakovski'yle muhteva bakımından da ayrılırız... O, her şeyden önce ve her şeye rağmen ferdiyetçidir. Ben, değilim...

Rusça öğrendikten ve Mayakovski'nin eserleri ve şahsıyla tanıştıktan sonra ondan birçok şey öğrendim. Fransızcayı öğrendikten sonra birçok Fransız şairlerinden ve Rusçayı öğrendikten sonra da birçok Rus şairlerinden birçok şey öğrendim. Bunların arasında Mayakovski de vardır. Harp sonrası edebiyatında dil bakımından hâkim olan cereyanın en güzel örneklerini Mayakovski'de okudum. Bir aralık, bir iki yazımda, Mayakovski'nin değil,

umumiyetle "fütürizm"in tesiri altına düştüm. Fakat bu "fütüristlik" devrim çok çabuk geçti.

Bugün beni verim bakımından Mayakovski'yi taklit etmekle itham edenler Mayakovski'yi aslından okumamış, onu tetkik etmemiş olanlardır. Çünkü Mayakovski'yi aslından okumuş olsalardı "müstezatlı" Rus "aruzunu" görürlerdi ve bu büyük şairi tetkik etselerdi onun "ferdiyetçiliğini" anlarlardı.

— Şiirlerinin onları nesirden ayıran muayyen ölçüleri, şekilleri var mı?

— Yazılarımda umumiyetle, topyekûn muayyen "ölçü" ve muayyen "şekil" yok. Fakat ölçü ve şekil var. Hem de bana göre, tecrübelerime göre; umumiyetle, önceden tespit edilmiş muhtelif hece ve aruz vezinlerinin yahut bunların müstezatlı tarzlarının ölçü ve şekillerinden daha ince hesap edilmesi, daha ustalıkla kullanılması lazım gelen bazen bir lastik gibi uzayıp kısalması kolay, bazen demir bir çember gibi mahdut ölçü ve şekiller... Ne hece vezni, ne aruz, hem "hece vezni", hem "aruz", hem de onlardan başka bir şey, hem de bunların hepsinin a'mal-i erbaa ile değil, müsellesat-ı kereviye ile birleşmelerinin meydana getirdiği sentetik netice. Hem melodi, hem armoni. Hem kafiye, hem kafiyesizlik, hem "mısra-i berceste", hem "kül". Hem solo keman, hem orkestra, yani bütün bu mürekkepliği ve bütün hareketiyle, mazisi, hali ve istikbali ile realiteyi ve o realite içindeki faal insanı "iç" ve "dış" âleminde aksettirmesi lazım gelen şiire uygun dinamik şekil ve ölçüler.. "Bütün bu söylediklerin bir sürü mücerret laf," diyecekler... "Senden ölçü ve şekil sorduk; 6-5, 7-7, failâtün fâilâtün gibi hudutları çizilmiş çerçevelerin var mı, dedik," diyecekler... Öyle ise, bende onlar yok... Fakat ben onlardan daha mürekkep, daha yüksek bir şekle, bir ölçüye, hareket ve değişme halindeki muhtevaya uygun bir hareket ve değişme halindeki çerçevelere ulaşmak istiyorum.

Benden evvelki hececilerden edebi teknik telakki itibariyle bu suretle ayrılıyorum. Fakat benden evvelki hececilerle bir müşterek tarafım var gibi geliyor. Onlarda da, bende de ışık ve vuzuh daima ön planda gelmiştir.

— Sanat hakkındaki telakki?..

— Sanat hakkındaki telakki denince akla ilkönce, şu sual gelir :

"Sanat sanat için midir, sanat muayyen bir gaye için mi?"

Bence bu sual ters sorulmuştur. Sorulacak sual şöyle olmalıdır :

"En geniş manasıyla hangi sosyal şartlar dahilinde ve bu sosyal şartların hangi sınıfi, ferdi, ruhi tezahürlerinde sanat sanat içindir iddiası ortaya atılır ve sanatkâr bu iddianın peşinde koşar? Ve hangi sosyal, sınıfi, ferdi, ruhi şartlar ve sebeplerle sanatkâr, sanat gaye için bayrağını çeker?" Sosyal muhitiyle, sosyal sınıfıyla tezat içine düşen sanatkârda sanat sanat içindir nokta-i nazarına rastlarız. Aksi takdirde sanat gaye içindir, cemiyet içindir görüşü ileri atılır. Ben kendi sosyal sınıfi muhitimle tezat halinde değilim. Bundan dolayı da "Sanat sanat için değildir!" diyorum. Bence "Sanat sanat için değildir" demek, sanatın kadrini azaltmak demek değildir. Bilakis sanatı cemiyet içinde aktif bir müessese olarak anlamak, sanatkârı "insan ruhlarının mühendisi" olarak görmek demektir...

— Eserlerinde yapmak isteyip de yapamadığın taraflar?

— Şiirde mürekkep, diyalektik realizme ulaşmak istiyorum. Zola ve Balzac, ilk bakışta bu iki romancı realisttirler. Fakat hakikatte Zola'nın realizmi tek taraflıdır, buna karşılık Balzac'ın realizmi çok taraflı, realiteyi bütün mürekkepliği mazi, hal, istikbal unsurlarıyla ve hareket halinde veren bir realizmdir. Ben şiirde işte böyle bir realizme; onun şiire tatbiki bakımından; ulaşmak istiyorum. Fakat hâlâ ulaşamadım. Birçok yazılarımın realizmi tek taraflıdır. Bundan dolayı da çok defa fazla haykıran bir "propaganda" edasını taşıyorlar. Bu hatamı anladım. Yeni verimlerimde bu hataya bir daha düşmeyeceğim. Cihanı görüş, anlayış bakımından değil, bu cihanı görüş ve anlayışın sanattaki tezahürü bakımından telakkilerim bir hayli değişti.

— Kendini münekkitlerce anlaşılmış addediyor musun?

— Hem evet, hem hayır... Bazen muayyen bir sosyal muhitin adamı olan muayyen bir münekkit bana ağız dolusu çatıyor, benimle alay ediyor, bana kızıyor. İdeolojime düşman olan bu münekkidin beni çok iyi anladığına eminim... Sonra bazen yine aynı muhite mensup başka bir münekkit beni methediyor. O zaman da bu münekkidin beni anlamadığını görüyorum. Bence yazılarımı en iyi anlayan münekkit Nurullah Ataç'tır. Belki her zaman beni benim okuyucularımın anladığı gibi anlamıyor. Fakat

birçok tenkitlerinden şahsen istifade ettiğim için Nurullah Ataç'ın beni çok defa iyi anladığını sanıyorum. Hani o adeta benim "resmi" münekkidim gibi bir şey...

[Her Ay, Nisan 1937]

Müstezat : bir dizeye, "ziyade" adı verilen yarım dizelik parça eklenmek suretiyle uzunlu kusalı dizelerden oluşan Divan edebiyatı nazım türü; *A'mal-i erbaa* : dört işlem (matematik terimi); *Müsellesat-ı kereviye* : trigonometri; *Mısra-i berceste* : en güzel dize; *Mücerret* : soyut; *Mürekkep* : bileşik; *Telakki* : anlayış, görüş; *Vuzuh* : açıklık; *Tezahür* : belirme, ortaya çıkma; *Nokta-i nazar* : görüş; *Kadir* : değer.

NÂZIM HİKMET'LE MÜLAKAT*

Orhan Seyfi

Tevkifhanede bulamayınca ilkönce matbaaların müsahhih odalarını, sonra mürettiphaneleri dolaştım.

— Nâzım Hikmet burada mı?

— Yok!

— Burada mı?

— Yok!

Fesuphanallah, bu çocuk nerede? Tokatlıyan'da desem... Girmez... Park Oteli'nde, desem... Uğramaz... Pastacıda desem... Oturmaz. Akşamcılığı yok. Sakın sinemada olmasın?

Elimi havada şaklatarak :

— Buldum, dedim. Mutlaka eski Majik Sineması'nda Rus bahriyelilerine ait ihtilal filmini seyre gitmiş olacak. Fakat ümidim boşa çıktı. Bir hafta evvel film değişmiş. Yolda Kemal Tahir'e rastgeldim.

— Nâzım Hikmet'i gördün mü.

— Ağabeyciğim, o bu aralık meydanda bulunmaz.

— Neden?

— Bir Mayıs, malum... Bu mevsimde birkaç gün zabıtaya Tanrı misafiri olur, sonra meydana çıkar.

— Dediğin yerleri aradım, yok.

— Öyleyse, Cihangir'deki apartmanındadır.

Adresini aldım. Apartmana gittim.

Baktım, bizim şair, kapıcının zemin katındaki odasına yan gelmiş, ona Karl Marx'ın zaferini anlatıyor.

— Nâzım'cığım, dedim, hem sana geçmiş olsun demeye geldim, hem de seninle kısaca bir mülakat yapmaya!

— İyi ki bugün geldin, dedi, bir gün gecikseydin bulamayacaktın?

— Hayrola!

— Sefere çıkıyorum.

— Paris sergisine filan mı?

— Yok canım, öyle yüksek yerler bizi açmaz. Oralara sizin

gibi burjuvalar yakışır. Aşağılara in!

— Cezayir, Fas?..

— Hayır, İspanya!

— Bu aralık o taraflar tehlikeli değil mi.

— Eh ne yapalım, dinen vacip oldu. Bizimkiler Madrid'e de cihad-ı mukaddes ilan ettiler. Gidip bir gazvecik olsun yapmayalım mı?

— Yalnız gitmesen bari... Asilere karşı mücadele edecek bir iki arkadaş daha bulamaz mısın? Mesela Vedat Nedim falan...

— Vedat olmuyor. Bir defa boyunun ölçüsünü almış, uygun gelmemiş. Malum ya, bu işin de şartı şurtu var.

— Oradan nereye?

— Niyetim bir hacc-ı şerif!

— Ne haccı?

— Yani senin anlayacağın Rusya'ya geçip Lenin'in merkad-i mübarekine yüzümü, gözümü süreceğim.

— Aman Nâzım'cığım, oralar biraz karışıkmış!

— İnanma yalan!

— Tevkifler falan varmış!

— Yalan!

— Hatta partiden bazı mühim kimseler çıkarılmış.

— Yalan!

— Mahkemeye verilip ağır cezalara bile çarptırılmış!

— Yalan!

— Troçkistler el altından fesatçılık ediyormuş.

— Yalan, yalan, hepsi yalan... Sana bir kitap vereyim de oku, imanını sağlamlaştır, hakikati anla!

Koynundan kırmızı atlasa sarılmış bir kitap çıkardı.

— O nedir?

— Karl Marx-ı tealânın Kitab-ı Kerim'i!

Üstüne baktım : Karl Marx : *Kapital*, yazıyor.

— Sen hep bunu mu okursun.

— Başım sıkıntıya, içim endişeye düştü mü, içinden bir iki bap okur üflerim, bütün gamım kasavetim dağılır. Sen de oku, gelip geçmişlerindeki fakir fukaranın ruhuna yollarsan dünya ve ahiret saadete nail olursun!

— Peki, ama, sen kitapsız kalacaksın!

— Zarar yok. Hani bir şiirimde : "Hafız-ı Kapital olmak

istiyorum!" demiştim ya, çok şükür oldum. Geçenlerde tevkifhanede bizim Talihsiz Yusuf'a hıfzımı dinlettim, bir harf bile yanlışım yok.

İçimden yavaşçacık :

— Allah akıllar versin! dedim.

Kulağı kirişte olduğu için duydu

— Allah cümlemize akıllar versin! dedi.

[Akbaba, 7.5.1937]

*Şair Orhan Seyfi Orhon'un "Akbaba" gülmece dergisinde yayımlanan bu yazısı, "Nâzım Hikmet'e takılmak amacıyla düzenlenmiş düşsel bir konuşmadır.

Dinen vacip : din için gerekli; *Cihad-ı mukaddes* : din yolunda yapılan kutsal savaş; *Gazve* : din düşmanları üzerine yapılan savaş saldırısı; *Hacca-ı şerif* : kutsal hac; *Merkad-i mubarek* : saygın ve uğurlu mezar; *Fesatçı* : arabozucu, karışıklık çıkaran; *Tealâ* : yüksek olsun, (Tanrı adıyla kullanılır); *Kitab-ı Kerim* : ulu kitap; *Bap* : bölüm; *Kasavet* : üzüntü, sıkıntı; *Hıfız* : ezberleme, akılda tutma.

NÂZIM HİKMET'LE BİR KONUŞMA*

Ahmet Emin Yalman

On iki yıldır, suçu olmadan hapis cezası çeken şairin görüş ufukları "Benim bütün günahım, memleketimi ve milletimi çok, pek çok sevmekten ibarettir."

Bursa'yı son ziyaretimde hapisaneye uğradım. Nâzım Hikmet'le etraflı bir konuşma yaptım. Bu samimi konuşmanın neticesinde farkettim ki bundan evvelki iki uğrayışım, ancak sathi birer nezaket ziyaretinden ibaret kalmıştı.

Nâzım Hikmet, beni ilk defa olarak kendi ruh ve hayal âlemine kabul etti. Oradaki geniş ufuklarla temas neticesinde ömrümün belki en kuvvetli heyecanlarından birini duydum ve çok derin haz anları yaşadım.

Bir gazeteci herkesin sırdaşıdır. Kendisine tam bir güven içinde devlet adamları da, dert sahipleri de içini dökerler, fakat neşredilmek üzere söylenmeyen bir sözü kullanmak ve başka insanların ruh âlemindeki hususi tezahürlere tasarruf etmek hakkını gazeteci kendinde görmez.

Gazetecilik hayatımda belki de ilk defa olarak bu mukaddes kaidenin haricine çıkacak ve hapisane müdürünün kanuni huzuruyla iki kişi arasında cereyan eden bu samimi konuşmayı aynen neşredeceğim. Bunu neden yapıyorum? Çünkü Nâzım Hikmet'le olan konuşmamı neşretmekten memlekete fayda gelecek, kendisine de zarar gelmeyecektir. Şairimiz için zorla yaratılan ideoloji hüviyetinin altında çarpan memleket sevgisi ve hassasiyeti ile dolu kalbi vatandaşlara olduğu gibi tanıtmanın bir hizmet olduğuna kani bulunuyorum.

"Komünist" sözü

Sıhhatini sorduktan sonra Nâzım Hikmet'e dedim ki :

— Nâzım Hikmet Bey, sizinle açık konuşmak istiyorum. Müstesna kıymette bir Türk edibinin ve şahsiyetinin uğradığı haksızlık karşısında duyduğum teessürü gazetede ifade etmekle

kalmadım. Yazı arkadaşım avukat Mehmet Ali Sebük'ten, sizi ziyaret etmesini, dosyanızla meşgul olmasını ve haksızlığın tamiri için kanunların mümkün kıldığı yolları araştırmasını rica ettim. Gelmiş, sizi görmüş, kendisine demişsiniz ki : "Benim yüzümden kimseye zarar gelmesini istemem. Benim bir komünist olduğumu unutmayınız. Sonra müşkül mevkiye düşmeyin."

Bu sözünüzün manasını sizinle münakaşa etmeye geldim. Ben sizi Türk milletinin öz malı olan bir fikir adamı, Türk dilini en iyi terennüm edenlerden bir edip, vatandaşların sefalet ve ıstırabını duymakta ve bunu ifade etmekte pek çoklarımızdan daha hassas bir insan diye tanıyorum. Uğradığınız akıbet şahsi olarak beni ancak bu zaviyeden alakadar eder. Memlekette haksızlığa uğrayan insan çoktur. Fakat bu nevi haksızlıklarla, ancak askeri ceza usullerinin yanlışlığına, siyasi suçlardaki tahkik usullerinin fenalığına, komünizmle en iyi mücadele usulünün cebir ve tayzik değil, itidal, teşhir ve ikna olduğuna ait umumi neşriyat yoluyla meşgul olmak ihtiyacını duyarım, filan ve filan ferdin üstünde durmam. Bir mesele hakkında vicdanım müsterih olduktan sonra şunun bunun dedikodusundan da hiç pervam yoktur, fikrimi sonuna kadar cesaretle müdafaa edebilirim. Ben, kendi fikrime ne kadar aykırı olursa olsun, samimi olmak şartıyla, her ileri fikri hürmetle karşılarım ve bunun bir cemiyet içinde serbestçe ifade edilebilmesini ve günah sayılmamasını o cemiyetin zindeliğine ve bünye mukavemetinin sağlamlığına bir alamet diye telakki ederim. Fakat Moskova'da ileri fikir maskesi altında işletilen entrika ve tahakküm ocağını, en çiy bir barbarlık, insanlığa en melun bir suikast, en iğrenç bir riyakârlık sayarım. Bugün "komünist" kelimesinin umumi istimal şeklinden (Moskova ölçüsüyle körükörüne düşünen müteassıp adam) manası kasdedilmektedir. Lütfen bana söyler misiniz, Nâzım Hikmet Bey : Siz Moskova'yı Kâbe bilen bir adam mısınız?

— Hayır, ben böyle bir adam değilim ve olamam. Benim Kâbem memleketimin ve milletimin sevgisidir. Ben bu milleti çok seviyorum, yüksek meziyetleri dolayısıyla layık olduğu anlayış ve hürmetle seviyorum. Türk milletini sevmeyi iyi bilen bir adam tanıyorum. O da Şeyh Bedreddin Simavi'dir. Milletimi sevebilmek hususunda onun mertebesine yaklaşmak en büyük emelimdir.

Hakka, müsavata, insanların kardeşliğine ait fikirleri Şeyh Bedrettin Simavi, Marx Efendiden çok zaman evvel ifade etmiştir.

İçtimai mezhep damgası

— Ben sizi hayali geniş, hassas bir şair, çok olgun bir insan olarak biliyorum. Siz, ister komünist, ister Marksist, ister sosyalist olun, "ist" kelimesinin ifade ettiği tarikat ve ideoloji taassubuna nasıl esir olabilirsiniz?

— Ben Karl Marx'ı birçok hakikatleri gören ve ifade etmesini bilen bir fikir adamı olarak tanırım ve severim. Fakat yegâne hakikatin onun tarafından görüldüğü, bunun haricinde hakikat olamayacağı, diğer birinin insanlığın gittiği ve gideceği yolu daha iyi görüp çizemeyeceği yolunda bir kanaatim yoktur. Böyle sabit bir görüş tarzı, fikir ve hayali bir cendereye sokmak demektir. Ben cendereye girmeye razı olamam, hayal ufuklarımın geniş ve hudutsuz olmasına ihtiyacım vardır.

— O halde sizin neden komünist diye bir damganız vardır? Neden siz bu sözü tekzip edecek yerde teyit edecek bir lisan kullanıyorsunuz?

— Çünkü damarıma basıyorlar. İptidadan öyle olduğuma karar vermişlerdir, ne söylesem benim ruhumda yaşayan âleme istedikleri yaftayı basacaklardır. Ben de tazyik karşısında meydan okumak ihtiyacıyla : "Evet, işte komünistim!" demekten kendimi alamıyorum. Benim geçirdiklerimi geçiren ve nefsine saygı ve güvenini kaybetmek istemeyen bir adamın başka türlü hareket etmesine imkân tasavvur etmiyorum. Sonra şu da var : Mademki beni sari bir hastalıkla malul sayıyorlar ve benimle temas eden tehlikeye düşüyor, ben de başkalarına zarar gelmemesi için bizzat bir yafta asıyorum ve herkesi ikaz ediyorum.

Benim ruh âlemim, kendime has bir âlemdir. Burada ne gibi hayallerin yaşadığı hakkında kimseye hesap vermeye mecbur değilim. Siz bir liberalsiniz ve hürriyet taraftarısınız. Ben ise planlı cemiyet yoluyla öyle bir içtimai nizama varılmasını istiyorum ki insanlar arasında cebir ve tayzike, zabıta müdahalesine, esarete, sefalete, fuhşa, şekavete, cinayete yer bırakmasın. Bu rüya belki bin sene sonra gerçekleşecektir, belki hiç gerçekleşmeyecektir. Eğer böyle bir rüyayı sevmek bir suçsa bu suç, ancak rüyamı başkalarına kabul ettirmemeye çalışmak suretiyle tahakkuk eder. Halbuki

benim rüyam kendim için kıymetli ve cazip olmakla beraber başkalarının buna iştirak edip etmemesi beni alakadar etmez. Bunu başkalarına kabul ettirmeye çalışmak ihtiyacını görmem, böyle bir maksatla kimse ile gizli bir cemiyet ve münasebet kurmam, çünkü her gizli ve entrikalı hareket ruhuma yabancıdır. Eğer günün birinde hürriyete kavuşursam, iki emelim vardır : Birincisi, hapisanede öğrendiğim dokumacılık sanatını geçim vasıtası yapmak; ikincisi, eski Türk masallarını Türk edebiyatı için malzeme diye şiir yoluyla işlemek...

"Olağanlığa" isyan

— Bu anlattığınız fikirler dolayısıyla cemiyetle bu kadar sıkı bir zıddiyet haline düşmemeniz beklenirdi. Bu neden böyle oldu? Bana cemiyet içinde mutat hareket tarzı ile sizin hareket tarzınız arasındaki farkı anlatır mısınız?

— Galiba 1920 idi, 18 yaşlarında bir genç sıfatıyla ve Vâlâ Nurettin'le beraber Ankara'ya gittik. İnebolu'ya vardığımız zaman biz ikimizin memlekete girmesine izin verildi ve bize yüzer lira yol harçlığı yollandı. Ecevit hanında gecelediğimiz sırada büyük bir iştiha ile yemeye oturduk. Birtakım yolcuların bizim gibi yemek yemedikleri, kuru ekmek kemirdikleri gözüme çarptı. Kim olduklarını sordum. Vazife görmek üzere Anadolu'ya gittiklerini ve kendilerine yalnız on beş lira harcırah gönderildiğini, bunun da araba ve yeme parasına yetmediğini duyunca,yüzle on beş arasındaki farkı aşırı buldum, bana verilen paranın büyük kısmını onlara tevzi ettim. Kastamonu'ya vardığımız zaman İstiklal Mahkemesinin orada faaliyet halinde bulunduğunu duyduk, gidip muhakemeyi dinledik. O sırada Anadolu'da içki yasağı vardı. Bir adam, içki içti diye mahkeme tarafından gözümüzün önünde yedi sene hapse mahkûm edildi. Bundan sonra Ankara'ya vardık. Makam sahiplerinden biri tarafından bir akşam yemeğe çağrıldık. Bir de mükemmel bir rakı sofrasının kurulduğunu görmeyeyim mi? "Yanlışlık olacak, bu memlekette içki yasak, bir vatandaşın bu yasağa saygı göstermediği için yedi sene hapse mahkûm edildiğini daha dün gördüm. Bu yasağı, milli bir mücadele dolayısıyla lüzumlu görüp koyanlar, bizzat bunun haricine nasıl çıkabilirler?" dedim. Şöyle cevap verdiler : "Adam sen de, böyle şeye aldırma, olağandır." Hazır bulunanlar bunu olağan saymakta ve keyiflerini yerine

getirmekte birleşiyorlardı. Ben olağan sayamadım. Yemek yemeden ayrıldım. İşte benimle cemiyet arasındaki başlıca ayrılık, benim haksızlığı ve yolsuzluğu olağan sayamamamdan ve muhitimi bu yüzden rahatsız etmemden ileri geliyor.

Anadolu'yu daha evvel vali Nâzım Paşa'nın torunu sıfatıyla tanımıştım. On sekiz yaşında bir genç şairin gözüyle gördüğüm Anadolu bambaşka bir âlemdi. Cefa çeken halka gönül bağladım ve onların derdini kendime dert edindim. Pek çokları bunu yalnız söylemekle kalıyorlar, ben derinden derine derdi duyuyorum. Diğer bir fark da budur.

Kemal'in rüyası

Nâzım Hikmet söz arasında bir aralık dedi ki :

— Kemal'in Rüyası'nı bugünkü dile çevirip gazetede neşretmeniz çok iyi oldu. Ne güzel bir eser... Kemal ve arkadaşları cidden zamanlarındaki cemiyeti görüp tenkit etmeyi bilmişler ve ileri bir memleketin rüyasını görmüşler. Ben yalnız bir şeyi anlamıyorum : Bu kadar terakki taraftarı oldukları halde neden Avrupa kanunlarının tercüme ve kabul edilmesine itiraz ettiler ve eskiden mevcut sisteme bazı itibarlarla taraftar göründüler?

Cevap verdim :

— Ben iki sebep tasavvur edebilirim : Birincisi, Kemal ve Ziya'ların tam ve denk bir terakki isteyen ve fikir itibarıyla olgun olan emelleriyle Âli ve Fuat Paşaların siyaset sahasındaki görüş tarzı arasındaki fark ve zıddiyettir. İkincisi de, Avrupa kanunlarını tercüme yoluyla sathi bir değişiklik ve bir ikilik yaratılacak yerde cemiyetin toplu olarak kökünden ıslahı ideali olabilir. Geçirdiğimiz sathi gelişmelerin Kemal ve Ziya'ları haklı çıkarmadığını iddia edemeyiz.

— Yazılarınızı takip ediyorum. Bazen bir partiyi, bazen diğerini tenkit ediyorsunuz. Bazen liberalliğin en koyu şekline taraftar oluyor, bazen işçi sendikalarını ve içtimai adaleti müdafaa eder yazılar yazıyorsunuz. Bu neşriyatın gelişigüzel ve tezatlı bir yol teşkil etmediğini, arada tam bir prensip insicamı bulunduğunu görüyorum. Siz, fikri hürriyetin üzerinde duruyorsunuz, ben bunun temelli olması için iktisadi hürriyetle beraber yürümesinin faydalı olacağına inanıyorum. Bu gibi içtihat farkları insanları birbirinden ayırması lazım gelen uçurumlar değildir. Bunlar,

hangisinin daha verimli ve hayırlı olduğunu araştırmak için daima münakaşaya muhtaç olan mevzulardır.

***

Bu çok istifadeli ve benim için çok heyecanlı ve hazlı bahis, alabildiğine uzayabilirdi. Fakat hapisane müdürünün işi gücü olduğunu, benim de vapur vaktimin yaklaştığını düşündüm. Nâzım Hikmet'e ve müdüre veda ettim, bahçeye inen merdivenin sahanlığında Nâzım Hikmet :

— Size kapıya kadar refakat edeyim, dedi.

Sessizce yan yana kapıya kadar yürüdük. Orada elini sıktım, açılan kapı benim hür âleme çıkmama vasıta oldu, halbuki on iki seneden beri olduğu gibi, onun üzerine kapandı.

Bu dünyada kendinden başkalarını düşünenleri ve ideale bağlı olanları ezelden beri ne kadar çeki ve çile beklediğini düşüne düşüne oralardan uzaklaştım.

[Vatan, 20.10.1949]

* Nâzım Hikmet bu konuşmasıyla ilgili olarak 26.10 1949 tarihli mektubunda karısı Piraye'ye şunları yazmıştır : "Gazetede fotoğrafımı görmüşsündür. Eski bir fotoğraf. Ona bakıp şimdiki halimi gözünün önüne getirmeye kalkışma.Orada bana söyletilen deli saçması lakırdıları okumuşsundur, ben o deli saçması, birbirini tutmaz ve ancak bir meczubun söyleyebileceği şeyleri söylemedim. Yani hastalığıma, uykusuzluğuma, kahrolası uyuşukluğuma rağmen bunamış değilim. Kafamın bir tarafı hâlâ on dokuz yaşındadır ve hep öyle on dokuz yaşında kalacak. Fakat ne yapabilirim. Geçen seferki yazılardan sonra, Ahmet Emin Beye, bir suretini de sana yolladığım mektubu yazdım. Yazdığım mektupta kızacak bir şey yoktu, gücenecek bir şey yoktu. Fakat kızmış ve gücenmiş. Tekrar geldi, kendisiyle tekrar konuştum, terbiyeli terbiyeli, efendicesine konuştum, o mektubu niye yazdığımı, bana tekrar sorduğu muhtelif meseleler hakkında ne düşündüğümü uzun uzadıya izah ettim. Ve bunları size yazasınız diye söylemiyorum, sırf aradaki sui tefehhümü bertaraf etmek için söylüyorum, dedim. O gitti yine bildiğini yazdı. Ne yapabilirim! Susmaktan ve sabırla neticeyi beklemekten başka yapacak neyim var! Susuyorum ve neticeyi bekliyorum." (Yeni Dergi, Şubat 1967, Sayı 29, s. 128)

TÜRKİYE'DEN NİÇİN KAÇTIM

Türkiye'de okuyucularıma ve beni sevenlere, yurttaşlarıma, gerçek Türk yurtseverlerine bir hakikati açıklamak istiyorum : Ben eğer Türkiye'mden çıkmasaydım öldürülmüş olacaktım, gayet basit. Biliyorsunuz, birbiri ardınca on üç sene hapiste yattım. Bu on üç senelik hapis doğrudan doğruya işlediğim bir suçun karşılığı değildi. Uydurulmuş bir suçun, omuzuma yüklenen bir suçun cezasıydı. Bu yetmiyormuş gibi, hapisten çıktıktan sonra elli yaşıma basmama ancak bir yıl varken ve yüreğim dehşetli hastayken beni askere almak istediler, yani kırk dokuz yaşında ve on üç yıl hapiste yatmış bir insanı askere almak istediler. Ben askerden kaçan adam değilim. Ama o yüreğimle askere gitmek, talim meydanına çıkmak, basit bir nefer olarak talim meydanına çıkmak, elbette ki basit bir neferliğin büyük şerefi var, fakat bu şerefi hayatımla ödemem demekti. Sonra, yine haber aldığıma göre, beni sadece askere alacak değillerdi. Askere almak bahanesiyle harcayacaklardı, sonra, "Nâzım Hikmet askerden kaçtı ve kaçarken öldürdük," diyeceklerdi. Şimdi burada açıklayamam vesikalarını, fakat Menderes hükümetinin bana böyle bir tuzak kurduğuna dair elimde gayet kuvvetli vesikalar da var, gün gelince bu da ortaya çıkar. Onun için, elbette ki memlekette kalsaydım, aranızda bulunsaydım çok daha faydalı olurdum, ama cesedim memlekette kalsaydı, size şimdi yaptığım hizmeti dahi yapamazdım.*

[Türkiye'de yayımlanışı : Tiyatro 76, 16.11.1976]

*Banda okunmuş olan bu metnin tarihi belirtilmemiş. 1950'lerin ilk yarısında olsa gerek...

EDEBİYAT KONUŞMALARI

Ali Karaman-György Hazai

ÖNSÖZ

Sevgili okuyucu,

Bu "Edebiyat Konuşmaları" büyük Türk şairi Nâzım Hikmet 1955 yılında Budapeşte'yi ziyaret ettiği zaman kendisi ile Budapeşte Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nin iki spikeri arasında yapılmıştır. Ondan sonra bu konuşmalar Türkçe Yayınlar Servisi'nin her haftaki edebiyat programlarında yayımlanmıştır.

Nâzım Hikmet, bu konuşmalarda, bugünkü Türk edebiyatı hakkında umumi düşüncelerini söylemektedir. Konuşmalar çok umumi bir çerçeve içinde yapıldığı için tabii bütün yazar ve şairler ele alınamamıştır. Fakat gene de bugünkü Türk edebiyatı hakkında bir fikir vermektedir.

Konuşmaları magnetefon bandından dinleyerek kaleme aldık. Bu bakımdan eğer Nâzım Hikmet'in söylediklerinde anlaşılamayan veya yanlış anlaşılan yerler versa bunun sorumluluğu tamamen bu konuşmaları banttan kaleme alan bizlere aittir. Kaleme alırken yapılmış olabilecek hatalardan ötürü Nâzım Hikmet'ten ve okuyucudan özür dileriz.

Kitaptaki hikâye, şiir ve romanlardan alınmış parçaların çoğunu asılları ile karşılaştırdık. Yalnız elimizde asılları olmayan parçalar banttan duyulduğu gibi yazılmıştır. Bu parçalar şunlardır : Üstüngel'in *İstanbul Hemşerileri* romanından iki parça, Orhan Kemal'in "İki Kız" adlı hikâyesi, bir halk şiiri olan "Burçak Tarlası", Samim Kocagöz'ün "Elif" ve "Kuru Fasulye" adlı hikâyeleri, Melih Cevdet'in "Güzel Düş", "Faltaşı", "Gelecek", "Medeniyet" ve "Hazineler İçindesin" adlı şiirleri.

İşte bu parçalarda yanlışlıklar olabilir. Bunun için bu eserlerin sahiplerinden ve okuyucudan ayrıca özür dileriz.

Konuşmalar, Nâzım Hikmet'in takip ettiği sıraya göre kaleme alınmıştır. Okuyucunun bu konuşmaların radyo yayını için yapıldığını göz önünden uzak tutmaması gerektiğini düşünüyoruz.

Kitaptaki "N. H." harfleri, Nâzım Hikmet'i; "K.S." harfleri kadın spikeri, "E.S." harfleri ise erkek spikeri göstermektedir.

Bu kitabı düzenleyenlerin en büyük kazancı bugünkü değerli Türk edebiyatının dünya halkları arasında biraz daha tanınmasına yardım etmenin verdiği kıvançtır.

Ali Karaman ve György Hazai

BİRİNCİ KONUŞMA

K. S.: Bugünkü Türk edebiyatı hakkında ne düşünüyorsunuz? Yakından takip edebiliyor musunuz?

N. H.: Bir defa Türk edebiyatı hakkında ana hattıyla şunu söyleyebilirim ki bizim edebiyat hiçbir zaman bu kadar güzel, bu kadar derin, bu kadar — ana hattıyla söylüyorum tabii — yurtsever, bu kadar halksever olmadı ve böyle usta olmadı. Çok usta, mükemmel bir edebiyatımız var. Zannediyorum, dünya ölçüsünde şairlerimiz var. Dünya ölçüsünde hikâyecilerimiz var. Yakından takip etmeye çalışıyorum tabii. Size, okuduğum, hatta her zaman okuduğum, sık sık okuduğum bazı kitaplardan bile bahsedebilirim, isterseniz.

E.S.: Acaba bu sık seyahatleriniz esnasında yanınızda bu kitaplardan bulundurabiliyor musunuz? Bize bu kitaplardan bahsetseniz çok iyi olur.

N. H.: Her zaman. Bu sefer Budapeşte'ye gelirken bavulumun yarısı bu kitaplarla doluydu. Bu kitaplarla adeta bavulumda memleketimin en güzel taraflarını, en güzel parçalarını taşıyor gibi oluyorum. Şimdi size söyleyeyim, mesela benim bavulumda neler var : Bir defa tabii Orhan Veli var. Öyle sanıyorum ki Orhan Veli bizim en güzel şairlerimizden biri. Çok genç öldü, yazık oldu. Ama ölümsüz... Ve Türk dilini bu kadar güzel konuşan şairlerimiz gayet az. Bir defa onun kitabı var işte. Bütün şiirlerini toplamışlar, Varlık Yayınevi toplamış. Çok güzel.

K. S.: Orhan Veli'den biraz okur musunuz, bize bir iki şiir?

N. H.: Hay hay! Hemen başlayayım. Orhan Veli'den. Ama hepsini ben okuyamayacağım bu kitapların. İsterseniz şöyle yapalım : Sizinle iki üç gün süren konuşmalar yapalım. Bana yardım edin. İzin verin de bu parçaların hepsini ben okumayayım. Sesim yetmez. Hastayım biraz. Türk okuyucuları çok iyi bildikleri bu kitapları bir kere de sizin dilinizden dinlesinler.

K. S.: Peki öyleyse şiirleri siz okuyun, öbür kısımları biz okuyalım.

N. H.: Şimdi ben başlıyorum Orhan Veli'den. *Bütün Şiirleri* kitabın ismi. Çok az şaire nasip olmuş bizim memlekette bu basılış. Çok sevdiğim bir şiiri okuyacağım :

SERE SERPE

Uzanıp yatıvermiş, sere serpe;
Entarisi sıyrılmış, hafiften;
Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor;
Bir eliyle de göğsünü tutmuş.
İçinde kötülüğü yok biliyorum;
Yok, benim de yok ama...
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!

Ne güzel Türkçe. Sonra nasıl İstanbul! Nasıl İstanbul kızı. İstanbul kızı. Şimdi bir şiirini daha okuyayım : "Delikli Şiir".

Cep delik cepken delik
Yen delik kaftan delik
Don delik mintan delik

Kevgir misin be kardeşlik

E. S.: Sizden bir ricamız var. Orhan Veli'nin "Vatan" adlı şiirini okuyabilir misiniz?

N. H: Benim de çok sevdiğim bir şiiri : "Vatan İçin".

Neler yapmadık şu vatan için!
Kimimiz öldük;
Kimimiz nutuk söyledik.

Bir de ben sevdiğim bir şiiri okuyayım olur mu?

CEVAP

— Ciğercinin kedisinden sokak kedisine —

Açlıktan bahsediyorsun;
Demek ki sen komünistsin.
Demek bütün binaları yakan sensin.
İstanbul'dakileri sen,
Ankara'dakileri sen...
Sen ne domuzsun, sen!

Bir tane daha okuyayım. Doyum olmuyor ki...

GELİRLİ ŞİİR

İstanbul'dan ayva da gelir, nar gelir,
Döndüm baktım, bir edalı yâr gelir,
Gelir desen dar gelir;
Gün aşırı alacaklılar gelir.
Anam anam,
Dayanamam,
Bu iş bana zor gelir.

İzin verin bir tane daha okuyayım. Görüyorsunuz ya bana şiir oku deyince sonu gelmiyor bir türlü. Şimdi Oktay Rifat'tan okuyalım bir parça isterseniz. Kitabı elime yeni geçti. Ben Oktay Rifat'ı da çok severim. *Karga ile Tilki* adlı kitabı. Bu, Yeditepe neşriyatı. ("Bayır Aşağı" adli şiiri okuyayım...

BAYIR AŞAĞI

Sağımızda Pir Sultan
Aptallarıyla rüzgâr gibi
Solumuzda Köroğlu
Kırk atlısıyla dolu dizgin
Bolu dağını aştık vadiye iniyoruz
Bir kasırga halinde
Zangır zangır kamyon

Ne kadar bizim Anadolu'nun yolu, ne kadar bizim Anadolu'nun romantizmi... Mükemmel şey. Şimdi bir tane daha okuyayım :

AHMET

Ağlama Ahmet ağlama
Davranma kuşağına ikide bir
Anam avradım olsun
Bu kara günlerin sonu gelir

Büyük balık küçük balığı yutar demişler
Bok yemişler
Onu sardalyeler düşünsün
Sen balık değilsin ki Ahmet
Mek parmak mek parmak daha
Sonu selamet

E.S.: Bir de orada barış için bir şiir olacak onu okuyabilir misiniz?

N.H.: Bulayım bakayım.

BEN MAKSADA BAKARIM

Madem ki maksat barış
Yurtta barış
Cihanda barış
Salla gitsin atom bombasını
Mister Fışfış
İnsan dediğin nedir
Abur cubur
Olsa da olur
Olmasa da olur
Maksat barış
Yurtta barış cihanda barış
Kendi savaş
Adı barış

Ama yanarmış yıkılırmış
Boş veeeeeeer
Maksat barış

Nefis... Şimdi çocuklar ben biraz yoruldum. Şimdi çok rica ederim sizden, siz bana şeyi okuyun. Ben Sait Faik'i çok severim. Allah rahmet eylesin, çok da genç öldü. Benim kanaatimce en güzel hikâyecilerimizden biri. Onun bir hikâyesi vardır, "Papaz Efendi" diye. Hikâye şöyle başlar : Bir Rum papazını görür Ada'da ve o Rum papazıyla konuşması vardır. Rum papazı sonunda altmış yaşında bir adam olduğu halde toprakla uğraştığı için, hayata, toprağa inandığı için, genç kalmış bir adamdır. Sonra bir karaciğer krizinden ölür. Mesele o değil. Şurada bir parça var. Yani en güzel parçalarından biri zannediyorum bizim Türk nesrinin. Şunu çok okumak isterdim. Burada Papaz Efendi'den bahsediyor, bir okuyuverin bana.

E. S.:

(...)

Ben evin penceresindeydim. O, küçücük çekirdeklerin kabuklarını yırtıp koca toprağı iterek havaya fırlayışına keyifle bakıyordu. Bir taşın üstüne oturmuştu. Bir mayıs sonu ikindisi, göğe buğular halinde şimşekli, ağır bulutlar yığmıştı. Papaz Efendi, beni pencerede gördü. Etrafına bakındı. Bahçeyi gösterdi.

— Nasıl? dedi.

Ben de etrafa bir göz attım.

— Güzel oldu. Muharebeyi kazandınız, Papaz Efendi... dedim.

Bir dakika düşündü.

— Tohum gibi askerim, toprak gibi cephanem olduktan sonra, dedi, kazanmazsam ayıp olurdu. Aşağıya inin, aşağıya.

Aşağıya inince onu yine Kitab-ı Mukaddes çobanı gibi dimdik, bele dayanmış buldum.

— Galip bir generale benziyorsunuz... dedim.

Güldü.

— Evet, dedi. Paşa Papaz Aleksandros!

Yine toprağı eline aldı. Kırmızı, nemli bir topraktı. Sakalına sürdü.

— İçinde bunun, demir, manganez, fosfor, kireç, her şey var, dedi. Ben tohumu anlıyorum. Bir nevi ambar. Bir nevi yumurta. Ama bu toprak denilen şeyi anlayamıyorum. Kimyacı tahlil eder. İçinde şu, şu var, der. Ama tohum içine girince yalnız ona lazım olan şeyleri cömertçe vermesi ne demek? Kokuyu, rengi, madenleri, vitaminleri, çeliği, fosforu, arseniği, şekeri, bilmem ki daha neyi?

— Ama yalnız o mu? Ya su? Ya güneş?

— Onun kadar mütevazı olmadıkları için bana ikinci derecede imiş gibi geliyorlar. Yağmur, dua, rica bekliyor sanki yağmur. Şarıl şarıl toprağa aktığı zaman seviniyor, "Allahım, çok şükür!" diyoruz. Ne de güneş gibi pırıl pırıl parlayarak, "Hepinize bir şeyler veriyorum, ben olmasam işiniz dumandır, ben olmasam yaşayamazsınız," der toprak. O, sessizce çamur, balçık halinde ayaklarımızın altında bütün kış, potinlerimizi, üstümüzü kirleterek cansız, kara, kırmızı, sarı, külrengi, simsiyah yatar. Sonra baharla beraber içindeki sevinci boşaltıverir. Hiç durmadan bol bol dağıtarak bize bir bayram gösterir. Çayırlar yoncalarla, bayırlar gelinciklerle, papatyalarla dolar. Çalı süpürgeleri bile gülerler. Karşılığı için hiçbir şey istemeden veriyor o. Cömerttir, cömert! Sonra vakti gelince, bize yeter dereceye kadar bir bayram gösterdikten sonra, yine alır kucağına, çürütür, doğurur. Çürütür, doğurur. Erkekler değil ama, kadınlar muhakkak topraktan çıktı. Toprak ana! Her mahlukun dişisinde bir topraklık var. Biz erkek kısmı güneşin, havanın, suyun çocuklarıyız belki, ama kadınlar muhakkak topraktan.

Elindeki toprağı patlıcan fidelerinin üstüne savurdu. Birdenbire,

— Sen benim sesimi dinledin mi? dedi.

— Hayır.

— Benim sesim çok güzeldir, bir dinle... dedi. İsa'yı, babasını düşünerek değil, toprağı severek okurum ilahilerimi. Dinlemelisin. Bizans havası korkunçtur, acıdır, hakikatten kaçar, yalanların âlemini, sıkıntıları, hasetleri, şehvetleri, esirleri, bir nevi uslu deliliği söyler. Ama ben, onu başka türlü söylerim. Toprağı düşünerek okudum mu iş değişir. İki güzel sesli insan vardır bu adada. Biri benim, buna kimsenin şüphesi yok. Ötekisi de balıkçı Antimos'tur. Dinledin mi hiç onu?

— Hayır, onu da dinlemedim.

— Dinlemişsindir ama, duymamışsındır. Balıkağı örerken, ağları tamir ederken okur o. Yakından dinlersen bu sesin güzelliğinin farkına varamazsın. Bir iniltiden başka bir şey değildir. Öyle hafif söyler ki, ancak işitilir. Onu dinlemek istiyor musun? O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin. Şöyle bir on dakika kürek çekeceksin. Denizin ortasında duracaksın. İşte o zaman balıkçının sesini duyabilirsin. Yanında iken duyulmayan bu ses, denizin ne tarafına gitsen, ne tarafına gitsen duyulur. Hem öylesine duyulur ki... Uzun uzun dinlemelisin. İçine evvela bir eziklik gelir, sinirlenirsin. Sandalı hızlı hızlı çek. Kıyıdan biraz daha açıl. Daha uzaklara git, korkma! Ses seni kovalayacaktır... İşitilmemeye başladığı yerden sese doğru kürek çekmeye başlayacağına kalıbımı basarım. Balık tutmaya çıkmışsın, denizin içini, balıkları, yakamozları, denizin çırpıntılarını avuç avuç etrafına serpilmiş göreceksin, bu ses insanoğlunundur. Allah şarkısı değildir bu. Balıkçı ona söylüyorum sanır ama, ona söylemiyor, denize söylüyor. O, tam seksen yaşında bir adamdır. Kimseye fena muamele etmemiştir. Ömrünü balık ağı ile örmüştür. O, denizden yiyeceğini çıkarmıştır. İki gün balığa çıkmasa aç kalır, ama yetmiş senedir her gün balığa çıkar. Her gün tuttuğu balık, yarının ekmeğine yetişecek kadardır. O, öylece bir hazine bulmuştur ki, o defineden her gün aldığı şey, o kadardır. Bu kadar almak da kimsenin hakkını yememektir. Onun denize söylediği sevda, şükran şarkısını beğenirim bilir misin? Bilmezsin. Ben de toprağa söylerim kilisede. Ama benimkisi toprağa bir günahkârın iniltisidir. Ben hayatımı insanları asırlardan beri aldatan ilaçlarla kazanıyorum. Ben uyuyamayanların afyoncusu! Sırmalı elbiselerimle toprağa şarkı söylediğim zaman dinleyenler işin böyle olduğunu bilseler, ne yapmazlardı? Beni aç bırakırlardı, aç!

Yine bir avuç toprak aldı eline :

— Ben toprağa ilahi okuyorum. Beni dinle... dedi. Balıkçıyı da dinle. O da denizlerin dibine şarkı okuyor. O, hakikati bilmeden bularak yaşamış mübarek adam! Seksen yaşında, yalnız balıklara fenalık etmiş adam! Ben, akıllı günahkâr : Ben dünyada balıkçıları, toprakla uğraşan rençberleri severim. Yalnız onları... O kadar...

N. H.: Çok güzel şey!..

İKİNCİ KONUŞMA

K. S.: Söz vermiştiniz bize geçen gün, gene devam edeceğiz bu edebiyat konuşmalarına diye. Acaba müsait mi sizin için... Gene konuşmaya devam edelim mi?

N. H.: Hay hay! Yalnız bir şartla. Gene ben bazı şiirleri okuyayım, siz nesirleri okuyun.

K. S.: Olur, hay hay!

N. H.: Şimdi bir defa İstanbul'a ait şiir okuyalım olur mu? Benim şehrime dair. Şimdi tabii İstanbul hakkında en güzel şiiri gene bizim Orhan Veli yazmıştır. Size "Galata Köprüsü"nü okuyorum.

GALATA KÖPRÜSÜ

Dikilir köprü üzerine,
Keyifle seyrederim hepinizi.
Kiminiz kürek çeker, sıya sıya;
Kiminiz midye çıkarır dubalardan;
Kiminiz dümen tutar mavnalarda;
Kiminiz çımacıdır halat başında;
Kiminiz kuştur, uçar, şairâne;
Kiminiz balıktır, pırıl pırıl;
Kiminiz vapur, kiminiz şamandıra;
Kiminiz bulut, havalarda;
Kiminiz çatanadır, kırdığı gibi bacayı,
Şıp diye geçer Köprü'nün altından;
Kiminiz düdüktür, öter;
Kiminiz dumandır, tüter;
Ama hepiniz, hepiniz...
Hepiniz geçim derdinde.
Bir ben miyim keyif ehli, içinizde?
Bakmayın, gün olur, ben de
Bir şiir söylerim belki sizlere dair;

Elime üç beş kuruş geçer;
Karnım doyar benim de.

Şiir çok güzel tabii.

Şimdi size bir şey söyleyeceğim. Üstüngel'i tanıyorsunuz?!...

K. ve E. S.: Tabii!

N. H.: Kitabını okudunuz! Ve sanıyorum *Savaş Yolu* kitabıyla Üstüngel Türk edebiyatına girdi, haklı yerini aldı. Bizim en yurtsever, en halksever ve en usta yazıcılarımızdan oldu. Türkiye'de bu kitabın çok okunduğunu biliyorum. Şimdi Üstüngel yeni bir kitap hazırlıyor.

K. S.: Zannederim birçok dillere de çevrildi bu *Savaş Yolu*.

N. H.: *Savaş Yolu*'nun çevrilmediği dil yoktur. Çinceden, Moğolcaya, Fransızcaya, İngilizceye, Gürcüceye, Ermeniceye, Macarcaya, Rusçaya kadar, bütün dillere aşağı yukarı, çevrildi. Ve tercüme edilmeye değer bir eser. Çok güzel bir eser. Şahsen benim çok sevdiğim bir eser. Şimdi bu mükemmel yazarın yeni bir kitap hazırladığını biliyorum. Ve kendisinden bazı parçaları bana vermesini rica ettim. İsterseniz onları da okuyalım.

E. S.: Aman çok iyi olur. Biz de kitabı tanımış oluruz.

N. H.: Şimdi bu kitap nerden hatırıma geldi. Orhan Veli'nin İstanbul'a ait şiirini okuduk. Onun da kitabı İstanbul'a ait bir parçayla başlar. Fakat kitabın ortalarına doğru bir doğum hadisesi var, orası çok hoşuma gider. İşçi kadın doğuracak. Muhtelif hastahanelere başvurur. Yer yok. Nihayet sonunda Zeynep Kâmil Hastahanesi'ne gidiyor. Orada başhekim diyor ki : "İyi güzel ama, alamam ki, çünkü herkes çift çift yatıyor yataklarda. Paralı hastahaneye gitmek lazım. Git Amerikan Hastahanesi'ne orada işini yaparlar." İşte o Amerikan Hastahanesi'nden aşağı kısmını okur musunuz?

K. S.: Hayhay, okuyayım :

Amerikan Hastahanesi üç katlı yeni bir yapı. Pencereleri, taraçaları geniş. Görünüşüne diyecek yok. Güzel bir semtte kurulmuş. Ihlamur deresi ayaklarının altında. Boğaziçi'ne tepeden bakıyor. Bahçesinde çam ağaçları. Hastahanenin kapı kenarına bir denizci başı işlenmiş. Amiral Bristol. Şapkasının viziyerası yana eğik, forsu yüksek. Bakışları sömürgelerde köle avlayan bir korsan

bakışı. Bu şifa yurdu, bu Amerikalının adını taşır. İstanbul'da epey saltanat sürmüştür bu amiral. 1919-23 yıllarında Yüksek İşgal Komiseriydi. 1926'ya kadar şu bizim boğazlara demir atmıştı.(...)

Sıcak insanı pelteye çeviriyor. Bir taksi hastahanenin önünde durdu. Kapıcı Şevrole markalı otomobili nezaketle selamladı. Fakat taksinin kapısını açınca hemen başkalaştı. İki adım yana çekildi. İri gözleriyle muhacir Ayşe arabadan indi. Üzerinde işbaşıyla azıcık savruk görünüyor. Emine, otomobilin öbür kapısından çıktı. Bu semt, bu bina, bu tütüncü kadınlara pek yabancı gelmişti. Çekine çekine bakınıyorlar. İki kadın doğumluğu arabadan aldı. Şoför onlara yardım etti. Kapıcı sadece müşteriden anlayan bir gözle gelenlere bakıyor. Beyazlı, siyahlı, alacalı çakıl taşları, çam, ıhlamur, çiçek kokuları. Sonra geniş geniş kaldırım basamakları. Rabia daha üç adım atmadan ilk basamağa çöküverdi. Emine arkasına bakmadan içeriye dalıverdi. Bu Amerikan sağlık işletmesi öbürlerine pek benzemiyordu. Her şeyi var. Burada yok, yoktur. Vakit, nakittir. Pazarlık yoktur. Paranın yarısı peşindir.

— Hanım, burası doğumevi değildir. Fakat müşteriyi geri çevirmek de âdetimiz değildir. Peşin iki yüz elli lira, gerisi çıkarken.

— Asker karısı, ne gezer onda bu kadar para.

— Asker sivil farkı yok bizde. Serbestsiniz yatırıp yatırmamakta.

— Yanlış kapı çalmışız.

Bu pırıl pırıl, her yanı sütbeyaz hastahane Emine'yi korkutmuştu. Geri döndü, yürüdü. Parke döşeli, cilalı koridor yılan gibi kayıyor ayaklarının altında. Amerikalı değil mi kökü kurusun. Emine söyleniyor. Bu Amerikalı, İstanbullu işçi kadının ne söylediğini pek iyi anlıyor. Yirmi beş yıldır bu şehirde yaşıyor.(...)

Emine kendisini dışarıya zor attı. Kulakları uğulduyor. Rabia çakıltaşları üzerinde debeleniyor. Sırtüstü gelmişti. Yüzü mosmordu. Çeneleri kenetlenmişti. Tırnakları, avuçlarına geçmişti. Boğuk boğuk inliyordu. Taşların üstünde sanki onu birisi boğazlıyordu. Muhacir Ayşe'nin iri göğsü heyecanla inip kalkıyor. Vücudundan umulmayacak kadar çevik hareketler yapıyor. Bir sıçrayışta sırtından işbaşısını çıkardı, diz çöktü, tütün tozuyla sararan işbaşı gömleğini bir çarşaf gibi doğumluğun kalçaları altına serdi. Bir ebe gibi işliyor elleri, parmakları. Bir yandan da söyleniyor :

— Bağır kız utanma, dünya âlem duysun. Bağır kolay gelir.

Mavi gökkubbenin altında, güneşin altın koynunda ve kara toprağın üstünde Rabia'nın sesi çın çın çınlıyor.

— Ayy! Amann!

Döl, Ayşe'nin tombul avuçlarının içine düştü. Hemen göbeğini boynundan çözdü, bağladı. Taksi şoförü çakısını uzattı, yavruyu eşinden kesip ayırdılar. Çakıl taşlarına kan aktı. Bir işçi kadın ana oldu. İstanbul'a erkek bir işçi çocuğu daha geldi. Ayşe çocuğu baş aşağı etti. Havaya kaldırdı, güneşe tuttu. Tabanlarına vurdu. İpincecik bir ses, hiçbir çalgı aletinin, hiçbir keman telinin çıkaramayacağı bir ses, boğucu, sıcak havayı yırttı :

— Uvvveeeee!

Emine, lohusanın yanan başını dizlerine almıştı. Rabia daha çok güzelleşmişti. Gözlerini açmıştı. Güneşin bin bir renkli tülleri içinde ve Ayşe'nin elleri üstünde pırıl pırıl yanan oğluna bakıyor. Şoför ceketini çıkardı, utana utana bebeğe doğru uzattı.

— Hanımlar, üşütmeyelim yavruyu, buna sarıverin, ilk kundak bezi olsun ona. Emektardır benim ceket, yağlıdır, yamalıdır ama...

Emine teşekkür etti :

— Sağ ol kardeşim. Cömert gönlün dert görmesin.

Ayşe beyaz başörtüsünü çözdü, çocuğun beline sardı. (...)

ÜÇÜNCÜ KONUŞMA

N. H.: Şimdi biz edebiyat konuşmalarına daima şiir okuyarak başlıyoruz. Bu adeta bir âdet oldu. Gelin öyle başlayalım, gene. Size bu defa Oktay Rifat'tan bir şiir okuyacağım. Gene aynı kitaptan, *Karga ile Tilki*'den. İsmi de "Geçerken".

GEÇERKEN

Gökyüzü bulut bulut
Kolay ölümsüz sade
Dalında yaprak gibi
Kendi kendine konuşan
Delibozuk sergerde
Sütte suda ormanda
Büyüyen halka halka
Her zaman her yerde

Dağların var gökyüzü meşelerin
Otların var kokulu
Köylülerin alaca bulaca
Yağmur diye mektup diye
Öküzlerin yavaş yavaş
Yalın ayak çocukların
Yazılar kadar eski
Resimler gibi yalnız

Sabahla ışıyan gökyüzü
Büyüsün dağların büyüsün
Hasan'lar Ali'ler Veli'ler
Dalların budaklı gür
Rüzgârın uğultulu

Bebeler boyalı beşikte
İnsan gücü damar damar
Yarına doğru yürüsün

E. S.: Çok güzel!

K. S.: Bu sizin kitaplarınız arasında bir kitap daha buldum. Haldun Taner'in. *Ayışığında Çalışkur.*

N. H.: Güzel hakikaten.

K. S.: İçinde bir kısım benim çok hoşuma gitti. Müsaade ederseniz onu okuyayım.

N. H.: Hay hay, buyrun, okuyun...

K. S.:

(...)

Kız onun ellerini şefkatle sıktı. Nuri'nin elleri pütür pütür, kaba, iri, frezeci elleri...

Melahat :

"Türkânın ablası var ya, Sabahat," dedi. "Hani kocasından ayrıldı geçen ay. O şimdi gezici köy hocası olmuş. Yatak odası takımını satıyor."

"Kaça?"

"Üç yüze bırakırım Melahat'in hatırısı için demiş."

"O hayretmez, değil mi ki ona yaramamış."

"Neden hayretmesin, gönül isteği ile veriyor. Bundan ucuzunu bulamayız."

"Sen bilirsin," dedi Nuri. "Benim bu işlere aklım ermez."

Kız yerde bulduğu kuru bir dalla toprağa yuvarlaklar çizip ortasına harfler yazıyor. N yapıyor, bozuyor. M yapıyor, bozuyor. Birbirine halkalanmış N ile M yapıyor, gülüyor.

"Rıza Bey kızdı mı ayrı dükkan açacağına?"

"İsterse kızsın. Ömrüm boyunca ona çalışacağım diye taahhüdüm yoktu ya. Karagümrük'teki dükkân için sahabısı hava parası istiyor. Yarın o Fatih'teki için konuşacaktı Necati."

"Hayırlısı," dedi Melahat iç geçirerek. "İlk aylar biraz sıkıntı çekeceğiz. Ben de rejiyi bırakmam, ne dersin."

"Saçmalama. Ne dedim sana ben. Taş taşır yine seni çalıştırmam. Sen evinin hanımı olacaksın, anlaşıldı mı?"

Melahat minnetle :

"Böyle söyleyeceğini biliyordum zati," dedi.

Kendini bildi bileli, tam on yıldır, küf kokulu Tekel ambarlarında anası ağlamıştı. Nuri'nin kollarını tuttu. Bu kuvvetli kollar, bu taş gibi pazılar oldukça, sırtları yere gelmezdi kolay kolay...

"Bakla oda, nohut sofa, bizim de bir evimiz olacak," diye mırıldandı.

"Olacak," dedi Nuri. "Küçük müçük, fakir makir."

"Neden fakir oluyormuş!" dedi Melahat. "İş parada değil, zevkte. Ne zenginler var ki evlerine bet bereket girmez. Bak ben azlan neler yaparım göreceksin."

"Biliyorum," dedi Nuri.

Nuri'nin omuzuna dayadığı yanağı acıdığından kız bir ara doğruldu. Nuri, acaba öpsem mi? diye durakladı. Üç aydır sevişmelerine, yakında evlenecek olmalarına rağmen iş, öpüşmeye dayanınca işte hâlâ utanıyorlardı.

Melahat delikanlının omuzuna öbür yanağını dayamıştı. Yere bir N M daha yaptı bir de A yazdı. Nuri'nin soyadı Alpaslandı. (Frezeci Nuri Alpaslan), kırmızı üstüne beyazlan, tabelada nasıl durur acaba.

"Türkân'ın ablasından yatak odası takımını alırız. İki üç parça da koltuk filan... Bir de taksitle radyo... olmaz mı?"

"Maalmemnuniyetle," dedi Nuri. "Daha ne emredersen."

"Sen sabahları dükkâna gidince ben de konu komşuya dikiş dikerim ucuza, borcu öderiz."

Melahat ille boş durmamak istiyordu.

"Kız seni çalıştırmam demedim mi?"

"Bak unuttum."

"Sen Ankara kedisi gibi sedirde büzülüp beni bekleyecen akşamları..."

"Başüstüne, Nuri Usta."

Nuri güldü. İlk tanıştıklarında kız, ona, "Nuri Efendi," demişti. Sonra, "Nuri Usta." Ablasının yanında ise, "Nuri Bey". Hâlâ bir türlü, "Nuri," diyemiyordu. Bu tip kadın erkeğine doğrudan doğruya "Kocacığım," der. O da olacak yakında.

"Akşamları alıp seni Marmara Sineması'na götürürüm. Yahut da Sadi Tek'e."

"Pazarları yemek yapar, Beykoz'a, Bendler'e, Göksu'ya,

yoğurt yemeye Kanlıca'ya gideriz. Benim Kanlıca'da teyzem de var."

"Olur, gideriz. Artık kimseye eyvallahımız olmayacak."

"Olmayacak."

"Kimsenin ağız kokusunu dinlemeyeceğiz."

"Dinlemeyeceğiz."

Denizden doğru esen sert bir rüzgâr, yerdeki kuru yaprakları uçurdu, kerestelerin üstüne atılmış bir küçük çuval parçasını kum yığınına doğru sürükledi.

Melahat :

"Rüzgâr çıkıyor," dedi.

"Üşüdün mü?"

"Yo, üşümedim."

"Bak ellerin buz gibi. Bakayım, burnun da üşümüş.."

"Senin ellerin, ne iyi, hep sıcak."

Nuri iri elleriyle kızın parmaklarını uvaladı :

"Ömrüm boyunca ısıtacağım bu ellerle seni," dedi.

N. H.: Çok güzel değil mi? Nasıl bizim Türk işçisinin mükemmel bir tarafını veriyor! Ne güzel!

DÖRDÜNCÜ KONUŞMA

N. H.: Yaşar Kemal'i sever misiniz?

K. S.: Çok.

N. H.: Siz de benim gibi Türk edebiyatını seviyorsunuz, ne hoşuma gidiyor.

K. S.: Gazetelerde de çıkıyor zaten Yaşar Kemal'in röportajları.

N. H.: Çıkıyor, evet. Çok güzel röportajları çıktı.

E. S.: Cumhuriyet gazetesinde çıktı, seri halinde uzun röportajlar, fevkalade güzeldi. Hikâyeleri de çıktı orada.

N. H.: Çok çok istidatlı çocuk. Yani çocuk mu bilmiyorum ya, belki de benden yaşlıdır. Yani çok istidatlı bir sanatkâr. Allah razı olsun. Şimdi de alın size şu *Sarı Sıcak*'ı vereyim. Bu da Varlık Yayınları'ndan. Burada bir hikâye var, pek hoşuma gidiyor: "Keçi". Şunu okuyuverin ne olur.

K. S.:

KEÇİ

Memedin karısı uçsuz bucaksız bozkırın ortasında dikilmiş duruyordu. Eğilip toprağı eşeledi. Epeyce aradıktan sonra birkaç tohum buldu. Toz içinde kalmış ellerinin çatlaklarına toprak dolmuştu. Tohumları sildi. Sonra dişledi. Yüzünü acıyla buruşturdu. Sonra da tohumları başörtüsüne düğümledi.

Kendi kendine: "Vay," dedi, "vay garib başım. Tümü de çürümüş... vay," dedi, "vay".

Toprağı hırsla, yiyecekmiş gibi, korkuyla yeniden eşelemeye başladı. elleri tarlanın yumuşak toprağı içinde çırpınıp duruyor, bir tohum bulunca, uzun uzun yokluyor, sonra elleri ayakları kesilip, toprağın üstünde kalıyordu.

"Vay," diyordu, "vay emeciklerim."

Tarlada azıcık olsun bir yeşillik yoktu. Boydan boya uzanmış bir boz toprak... Başkaca yaşama belirtisi yoktu.

"Ölürük," dedi, "acımızdan ölürük bu yıl."

Aradı aradı, toprakta sürüne sürüne aradı. Dizleri, sıyrılmış, dayanılmaz bir acı veriyordu. Sonra oturup bir topak oldu. Uçsuz bucaksız bozkıra bakıyordu. Boş gözlerle önündeki ölü tarlaya bakıyordu. Deli gibi de başı dönüyordu.

Arada bir de, durup durup sayıklar gibi : "Vay," diyordu, "vay boşa giden emeklerim!"

Oturduğu yerden ta ikindiye dek kalkamadı. Bir hoş olmuştu. Can çekişir gibi bir hali vardı. Neden sonra toparlanabildi. Her bir yanı sızlıyordu. Sallana sallana yola düşüp gün yıkılırken eve geldi. Ocağın yanına küskün küskün oturdu. Memed bir zaman karısının etrafında döndü durdu. Sonra, birden : "Kız," dedi, "öbür gün gidiyoruz Çukurova'ya..."

Kadın ölü sessizliği içine gömülmüştü. Duymamış gibi davrandı.

Memed : "Gitmemek olmaz," dedi.

Kadın belli etmeden arkasını döndü.

Evin tek oğlağı, ortadireğin yanında oynaşıyordu. Köşede de bir keçi bağlıydı. Hilim hilim fistanlı dört çocuk bir araya gelmişler, birbirine sokulmuşlar, öylecene duruyorlardı. Yalnız en küçüğü, çıplak denecek kadar yırtık fistanlı oğlan oralı değil, kocaman kocaman sümüğünü çekiyor, oğlağı tutuyor, kendi kendine gülüyor, oynuyordu.

Memed : "Gideriz," diyordu. "Çukurova'ya varırız, çok para kazanırız evelallah... Amma ben, size para gönderinceye kadar sizin haliniz neye varır? Neye yersiniz?"

Memed, içine bir şey dert olmuş gibi, boyuna konuşuyordu. Karısına sualler soruyor, yanında dört dönüyor, ama kadından bir türlü ses seda çıkmıyordu. Ocağın başında yumulmuş, taş kesilmişti.

Memed : "Hani biliyorsun ya, avrat," dedi, "Çukurova'dan sana neler getirdiydim iki yıl önce? İki öküz parası da getirdiydim. İşler kesat diyorlar ya... Yalan. İşler kesat olsa bile, benim ağamın avradı, Meliha Ablam var orada. Bana, ha demeden iş verir. Ablam gibi yok Çukurova ülkesinde..."

Kadın ağzını açıp çift mi tek mi laf etmeyince Memed de sustu. Baştan aşağı evin içinde yürüdü. Sonra kapıya kadar gitti. Sonra

geri döndü. Oğlakla oynayan küçük çocuğu kucağına alıp havaya kaldırdı. Sonra usulcana oğlağın yanına geri koydu. Sonra karısına doğru bir iki adım attı.

"Tohum çürüdüyse, Allahtandır," dedi. "Ben Çukurova'ya giderim," dedi. "Ne kadar para kazanırım bir gör!" Ta yüreğinden, yüreği sökülürcesine, bir "Aaaah!" çekti "Korkma gayrı, ben o zamana kadar yetiştiririm sana parayı. Komşularda da ödünç un alacak kimse yok. Milletin hepisi bizim gibi."

Kadın gene aldırmadı. İşte bu hal, Memedin içinde dert olup kalıyordu. Memed kıvranıyordu. Kadınsa çenesini sağ dizine dayamış, gözlerini de ocağın küllerine dikmişti.

Memedin burasına gelmişti. Ters ters karısını süzdü. Sonra dayanamayıp dışarı çıktı. Kapının yanında keçi için kesilmiş yeşil dallar duruyordu. Dalların üstüne oturup belini duvara dayadı. Başı zonkluyordu. Sonra birden kalktı, altındaki dallardan bir kucak alıp götürdü, keçinin önüne attı. Keçi hemencecik dalların arasına başını sokup hışırtıyla yemeye başladı. Memed keçinin başında kalakaldı. Gözleri de doldu.

Kadın ilk kez başını kaldırıp bir keçiye, bir de Memede baktı. Memedle göz göze geldiler. Memed gözlerini karısından kaçırdı. Şaşkın şaşkın bir o yanına, bir bu yanına baktı. Kocaman elleri telaşlı telaşlı sallandı. İki yanına döndü. Ne yapacağını bilmez bir hali vardı. En sonunda varıp oğlakla oynayan çocuğu okşadı.

"Yavru," dedi, "yavru."

Kadının gözleri Memedin üstündeydi. Ya da Memed öyle sanıyordu.

Memed koşar gibi dışarı attı kendini. Uzun, ince yüzü sararmış, kırış kırış olmuş, gözleri dışarı fırlamıştı. Kendinde olmayarak, biraz daha dal kucaklayıp keçinin önüne attı. Karısıyla gene göz göze geldiler. Memed gözlerini gene kaçırdı.

"Çukurova'da kim demiş iş yok deyi... Çukurova bu! Hiç iş olmaz olur mu? Hem bana ne? Benim orada, Ağamın avradı var. Abla... Abla, de de, dur orada... Yüz tane ağa değer. İki gün sonra gideceğiz."

Kadının başı daha dizindeydi. Durumunu hiç bozmamıştı. Yüzünde, Memedin söylediklerini duyduğunu gösterir hiçbir belirti yoktu.

Memed : "Şu belimi büken unluktur," dedi. "Bir aylık un olsa... İş kolay..."

Gözlerini keçiden de bir türlü ayıramıyordu. Keçi başını dalların arasına sokmuş, dallardan boyuna yaprakları topluyordu.

"Keçi de ne iştahlı yiyor," sözünü ağzından kaçırdı.

Kadın birden başını kaldırıp Memedin yüzüne hışımla baktı... Memed başını eğdi.

"Bir aylık unumuz olsaydı," dedi.

Kadın ayağa usul usul, her bir yanı dökülmüşçesine kalktı. Memede bakmadan, sürünür gibi dışarı çıktı.

Memedin de dudaklarından : "Aaah! Un!" döküldü.

Memed bir zaman evin içinde dört döndü. Direğin dibinde birbirlerine sokulmuş çocuklar, büyük gözlerle birbirlerini, evi, keçiyi, babalarını korkuyla süzüyorlardı.

Memed keçinin yanına varıp, bir zaman, onun dertli dertli, dalları kemirişini seyretti.

En sonunda : "Ne de çok sütü vardı, ala keçinin," dedi.

Bunu söylerken karısı kapıdan giriyordu. Memed, bunu söylediğine bin pişman oldu.

"Kız," dedi, "nasıl olsa bir şey ederiz... Bir yerden, bir aylık unu nasıl olsa buluruz. Yas çekme böyle!"

Memed, bundan sonra, köyün içinde iki gün döndü durdu. Bir aylık yiyecek unluk için çalmadık kapı bırakmadı. "İki misliyle öderim. Size çok iyiliğim dokanır Çukurova'dan gelince... Benim orada Ağamın avradı var," dedi. "Sattırmayın biricik keçiyi bana. Çocuklarımın ekmeğinin katığı bu keçi," dedi. Olmadı. Kimsede unluk buğday, arpa, mısır kalmamıştı ki...

Gün kuşluktu... Bahar güneşi ılık, apaydınlık... Bozkırı doldurmuştu. Memed kapısının önünde öne doğru eğilmiş, yüzünde tarifsiz bir keder, kımıldamadan duruyordu. Biraz ötede de, yol arkadaşları sabırsızlıkla onu bekliyorlardı.

Karısı da kapının eşiğine oturmuş, gözleri toprakta...

Memed kapıda sabahtan beri bekliyor, bir türlü ağzını açıp da karısına allahaısmarladık, diyemiyordu. Bir zaman diyecek oluyor, sonra karısının haline, ölü gibi yüzüne, toprağa dikilmiş gözlerine bakınca, bundan hemencecik vazgeçiyordu. Memed en sonunda

canını dişine takıp çabuk çabuk : "Avrat", dedi, "Allaha emanet ol! Ben on beş gün içinde sana para gönderirim. Varır varmaz ablamdan alır gönderirim. Nitmeli, başka çare yok."

Kadın usulcana doğruldu. Yüzüne gülümser bir hal vermek istedi, ama yüzünden yalnız acı bir gülümseme gölgesi geçti.

Zorlan : "Güle güle git de, sağlıcakla geri dön," dedi.

Memed daha bir şeyler söyleyecekti. Kendini zorladı. Yutkundu, yutkundu ama söyleyecekleri boğazında düğümlendi kaldı. Yürüdü.

Kadın, onlar bozkırın düzlüğünde gözden yitinceye kadar arkalarından baktı kaldı.

Sonra birden eve girdi. Ortadireğin dibinde küçük çocuk oğlakla oynuyordu. Çocuğu kolundan tuttuğu gibi bir yana fırlattı. Neye uğradığını bilmeyen çocuk, ağlamaya başladı.

"Ölesice, ölesice," dedi kadın. "Gayrı bir o kaldı evimizde, onu da sen örseleme!"

Keçi önündeki dalların yapraklarını yemiş bitirmiş, rahatça uzanmıştı.

N.H.: Çok güzel şey...

BEŞİNCİ KONUŞMA

N. H.: Size gene Orhan Veli'nin, bizim Türk milletinin Orhan Veli'sinin bir şiirini okuyayım. İsmi : "Pireli Şiir".

Bozuk Düzen :

PİRELİ ŞİİR

Bu ne acaip bilmece!
Ne gündüz biter, ne gece.
Kime söyleriz derdimizi;
Ne hekim anlar, ne hoca.

Kimi işinde gücünde,
Kiminin donu yok kıçında.
Ağız var, burun var, kulak var;
Ama hepsi başka biçimde.

Kimi peygambere inanır;
Kimi saat köstek donanır;
Kimi kâtip olur, yazı yazar;
Kimi sokaklarda dilenir.

Kimi kılıç takar böğrüne;
Kimi uyar dünya seyrine;
Karı hesabına geceleri,
Gündüzleri baba hayrına.

Bu düzen böyle mi gidecek?
Pireler filleri yutacak;
Yedi nüfuslu haneye
Üç buçuk tayın yetecek?

Karışık bir iş vesselâm.
Deli dolu yazar kalem.
Yazdığı da ne? Bir sürü
İpe sapa gelmez kelâm.

K. S.: Barış şarkıları yazdığınızı duyduk. Nedir bunlar?

N. H.: Şimdi, efendim, mesele şu. Ben atom silahlarının kullanılması aleyhinde şiirler, türküler yazıyorum. Ve kompozitörler bunları besteliyor. Şimdi isterseniz size şu şiiri okuyayım. Yani türkünün şiirini.

K. S.: Tabii çok memnun oluruz.

N. H.: Bu Bikini'de bir tecrübe yapıldı ya, o tecrübenin sonunda, balıkçılar, Japon balıkçıları da mahvolduydu, işte onlara ait bir şiir.

JAPON BALIKÇISI

Denizde bir bulutun öldürdüğü
Japon balıkçısı genç bir adamdı.
Dostlarından dinledim bu türküyü
Pasifik'te sapsarı bir akşamdı.

Balık tuttuk yiyen ölür.
Elimize değen ölür.
Bu gemi bir kara tabut,
lumbarından giren ölür.

Balık tuttuk yiyen ölür,
birden değil, ağır ağır,
etleri çürür, dağılır.
Balık tuttuk yiyen ölür.

Elimize değen ölür.
Tuzla, güneşle yıkanan
bu vefalı, bu çalışkan
elimize değen ölür.
Birden değil, ağır ağır,

etleri çürür, dağılır.
Elimize değen ölür...

Badem gözlüm, beni unut.
Bu gemi bir kara tabut,
lumbarından giren ölür.
Üstümüzden geçti bulut.

Badem gözlüm beni unut.
Boynuma sarılma, gülüm,
benden sana geçer ölüm.
Badem gözlüm beni unut.

Bu gemi bir kara tabut.
Badem gözlüm beni unut.
Çürük yumurtadan çürük,
benden yapacağın çocuk.
Bu gemi bir kara tabut.
Bu deniz bir ölü deniz.
İnsanlar ey, nerdesiniz?
Nerdesiniz?

E. S.: Fevkalade, fevkalade.

K. S.: Çok çok güzel. Şimdi demek bunu besteleyecekler.

N. H.: Bunu besteleyecekler. Bunun gibi bir türkü daha var. Onu da besteleyecekler. Ve zannediyorum ki bu türküler bütün dünyada söylenecek, barış türküsü olarak. Bununla, kendi türküm diye değil, fakat asılları Türk dilinde yazılmış ve biraz da Türk halkının türküsü diye övünüyorum doğrusu.

ALTINCI KONUŞMA

N. H.: Eski bir kitabı var elimde, daha doğrusu, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde Orhan Kemal'in bir sürü hikâyesini toplamışlar. Ben Orhan Kemal'i severim. Bazı bazı şeylere itiraz ediyorum ya, onları sonra konuşacağız umumiyetle. Şimdi burada, ne güzel, Dino bir de resmini yapmış, Orhan Kemal'in. Bu kitaptan değil de şu bendeki *Bereketli Topraklar Üzerinde* kitabından parçalar okur musunuz?

E. S.: Hangilerini?

N. H.: Bakın ben işaret ettim. Buyrun.

E. S.:

BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE

(...)

Küçük ağa yanıbaşında dikilen ırgatbaşıya döndü :

— Aferin Cemo, dedi, aferin! Bu işi bu hafta bitir, gerisine karışma.

— Millete soluk aldırdığım yok ırzıma nikâhıma... Senin canın sağ olsun. Ben de Cemoysam, bu iş bu hafta biter!

— Yeni koltukçular?

— Allahımı inkâr edeyim, Zeynodan da iyi, Şamdinden de...

Ağa, memnun, ırgatlara baktı. Birden coştu :

— Ha babam kardaşlarım ha!

Diye bağırdı.

Irgatlar yekindi. Koca koca demetler daha büyük bir hızla patoza uçurulmaya başladı. Öyle müthiş bir çalışmaydı ki... Küçük ağa bu tempoya kendini kaptırdı, patoza az daha sokuldu.

— Ha babayiğitler ha, ha arslanlar ha!! Bu hafta bitirin bu işi, ben de insansam...

Irgatbaşı ağadan geri kalmamak için :

— Devir, devir, devir!!!

Diye bağırdı.

— Ha babam kardaşlarım ha!

— Devir ha, devir ha, devir!!

İş başdöndürücü bir hal aldı.

— Devirin ha, devirin ha, devirin!!

Beden kalınlığında demetler, patozun doymak bilmeyen ağzından içeri devriliyordu. Irgatlar kinle, öfkeyle, hınçla çalışıyorlardı. İnsan gücünün üstünde bir çalışmaydı. Damarlardan kan değil, milyonluk kilovatlar akıyordu sanki.

Arada tersten esen sıcak, kavurucu hava, sarı pırıltılarıyla ortalığa savrulan saman tozunu Ali'yle Hidayet'in oğluna çeviriyor, toz gözlüklerine rağmen, gözlerine girip yakıyordu. Bir ara gözlerini açamaz hale geldiler. Fakat işin müthiş temposuna öyle kapılmışlardı ki...

— Devir ha, devir ha, devir!!

Devriliyordu. Pehlivan Ali'nin gözleri yumulmuştu iyice, açamıyordu. Açsa cayır cayır yanıyordu. Mank (sersem) olmuştu. Terden su gibi paçavralar boynundan kaymıştı. Saman tozundan her tarafı biber sürülmüş gibi kavruluyordu.

— Devir babam, devir babam, devir!!!

Paydos çoktan geçmişti. Hâlâ :

— Devir ha, devir ha, devir!!!

Ali birden sendeledi, doğrulurken koca bir demet muvazenesini bozdu. Hiç kimse farkına varmadı. Hidayet'in oğlu bile.

Küçük ağa boyuna :

— Ha babam kardaşlarım ha, diyordu, ha babam kardaşlarım ha!!!

Demetler demetlerin peşi sıra. Bir an Pehlivan Ali demetlerin gerisinde kaybolmuştu ki, müthiş bir çığlık ve patozu sarsan kuvvetli bir çıtırtı oldu. Desteciler durdular. Hidayetin oğlu elleriyle yüzünü kapayıp patozdan atladı.

— Ne var? Ne oldu?

Usta koşmuş motoru istop etmişti. Irgatbaşıyla ötekiler patozun üstüne fırladılar. Pehlivan Ali'nin terli bir külçeden ibaret ağır gövdesi, patozun ağzını kapamıştı. Güçlü iki ırgat Ali'yi kaldırmak istediler. Ağır ve baygındı. İki kişi daha yardım etti. Patozun ağzından aldılar. Sıcak havaya peşin taze bir kan kokusu yayıldı. Ali'nin sol bacağı yoktu artık. Birtakım et, sinir, kemik ve

kanlı bez parçaları sarkıyor, oluktan boşanırcasına kan fışkırıyordu.

Usta bas bas bağırıyordu :

— Devir, devir, devir... Nasıl? Yüreğin soğudu mu şimdi? Ne bakıyorsun? Makinene attırıp götürsene şehre!

Küçük ağa kireç kesilmişti. Yutkunuyor, ne yapması lazımgeldiğini kestiremiyordu.

— Atsana makinene şunu be! Boyuna kan kaybediyor...

— Şey edin...

— Ne edelim? Şey edinmiş. Sıçtın içine...

— Ben ne yaptım?

Yerinde döndü, imdat aranır gibi etrafına bakındı. Sonra otomobiline doğru yürüdü.

Usta dehşetle gürledi :

— Nereye?

— Candarma, candarmaya...

— Kaçıyorsun değil mi? İnek gibi kaçıyorsun!

Küçük ağa otomobilinin yanını bulmuştu. Titreyen eliyle kapıyı açıp direksiyona geçti, marşa bastıysa da, almadı. Korkusu çılgınlık derecesini bulmuştu.

Patoza taraf baktı. Pehlivan Ali'yi yere indirmişlerdi.

— Allah yardımcımız olsun! dedi, Allah acısın bize... Şuna bak! Makinesi pislenir diye herifi almıyor!

Irgatlarda bir homurtu, bir derlenip toplanma oldu. Sonra yirmi kişi, taş, demir ve tahta parçalarıyla otomobile hücum ettiler.

— Parçalayın dümbüğün malını!

Ağa, elinde kolçak, otomobili siper alarak tabancasını çekti.

— Yaklaşmayın, yakarım!

Havaya iki el ateş etti.

Irgatlar durakladılar. Müthiş gözleriyle beş metre öteden bakıyorlardı.

Ağa tekrarladı :

— Anam avradım olsun yakarım!

Yirmi kişiden tek cevap çıkmadı. Elleri düşmüştü, çaresiz dikiliyorlardı. Bu sırada derinden derine bir hıçkırık sesi duyuldu Öfkeli gözler dönüp baktılar. Hidayetin oğluydu. Çömelmiş, başını yumrukları arasına almış hıçkırıyordu.

Fırsattan faydalanan küçük ağa, lahzede arabanın önüne geçti, kolçağı alelacele taktı, yarım tur. Motor homurdandı.

Artık mesele kalmamıştı.

Direksiyona geçti, kısa, seri bir manevra... Araba müthiş bir hızla ileri atıldı, sonra yola düştü. Arkasında beyaz bir toz bulutu kaldırarak uzaklaştı.

Irgatlar büyülenmiş gibi, oldukları yerde dikilmekteydiler. Donmuşlardı sanki.

Birden ustanın sesi yükseldi :

— Bir çul atın zavallının üstüne!

Genç bir ırgat koştu, ırgatbaşının yatağı sarılı iplik çulu çekip aldı, Pehlivan Ali'nin kanlı cesedine örttü.

Irgatbaşı patozun üstünde, başı yumrukları arasındaydı.

Usta :

— Arkadaşlar! dedi, şimdi candarmalar gelecek, ifadelerimizi alacaklar... Allahaşkına doğruyu söyleyin... Sen de lan ırgatbaşı! Ağadan bahşişe konmak için milletin paydoslarını yediğini unutma!

Irgatbaşı hıçkırmaktaydı.

Usta :

— Şimdi ağlayacağına, peşin düşüneydin! dedi. On saat, durmamacasına tam on saat! Vicdansız herif!

Hidayetin oğlu Alinin yanına usullacık sokuldu. İplik çulun ucunu kaldırıp baktı :

Gözlerinde toz gözlüğü. Gülüyor gibiydi. Hidayetin oğlunun içi geçti. Oracığa oturuverdi :

— Vay kardaşlık vay! dedi.

Usta :

— Beri gelin, diye seslendi, yanından çekilin fıkaranın...

Fakat kimse çekilmedi. Büyümüş gözlerle bakmaya devam ettiler.

YEDİNCİ KONUŞMA

E. S.:

İKİ KIZ

Ankara Radyosundaki adam, radyosu olanlara aydın geceler diliyordu ki, ben evime bükülen son köşeyi döndüm. Yukarda ne ay vardı, ne de yıldızlar... Sert rüzgâr yolun iki tarafındaki sıtma ağaçlarını hışıldatıyordu. Birden solumdaki viraneliğin koyu karanlığı içinde telaşla kaçan bir insanın ayak seslerini duydum. Yavaşladım, o tarafa dikkatle baktım. Gözlerim karanlığa alışınca, pantolonunu çekiştirerek uzaklaşan iri kıyım birini farkettim. Durdum. Ayak sesleri derinlerde kayboldu... Bir şeyler seziyordum. Tam yoluma devam edecektim ki, paçavralar içinde iki küçük kız yanıma sokuldular.

"Orda ne yapıyordunuz?" diye sormuş bulundum.

İkisi birden :

"Sana ne?" dediler.

Sonra biri bir yanıma geçti, öteki öbür yanıma. Sağımdaki :

"Parayı veren düdüğü çalar oğlum!" diye elime vurdu.

Her şeyi anlamıştım. Bu sefer solumdaki :

"Göbeğinden atıyorsa sen de gel!" dedi.

"Atıyor" dedim, "haydi! Nereye gideceğiz?"

"Şu arkada yerimiz var bizim... Değil bekçi, feriştah bile görmez!"

Önümden yürüdüler, peşlerine takıldım. Bir elektrik lambasının altından geçerlerken dikkat ettim ki, benim dokuz yaşındaki kız kadardılar ancak...

Birtakım köşeler döndük, dar sokaklar geçtik. Sonra, çıkmaz bir köşeye daldık. Nereden ışık aldığı belirsiz yüksek, beyaz bir duvarın önündeki taş yığınlarının orda durduk.

"Haydi," dediler "çabuk olalım... Hangimizle?"

Lalettayin :

"Seninle!" dedim, öteki uzaklaştı.

Beriki :

"Gel!"

Dedi. Yürüdü. Aralarında otların fışkırdığı iri taşlardan birisinin üstüne yan yana oturduk.

"Evvela para!"

Dedi. Sonra müşteriyi kaçırırım korkusuyla olacak :

"Kusura bakma," diye söylendi "ağzımız yandı da..."

İstediği elli kuruşu zayıf, çocuk avucuna bıraktım. O, son derece ustalaştığı tarzda harekete geçecekti ki :

"Dur," dedim "acele etme!"

Şaşarak yüzüme baktığını sandım.

"Niye?" dedi.

"Sizin anneniz, babanız yok mu?" diye sordum. Omuz silkti.

"Vaaar.."

"Böyle yaptığınızı bilmiyorlar mı?"

"Biliyorlar.."

"Biliyorlar mı?"

"Biliyorlar ya, ne var ki?"

"Onlar mı diyorlar, gidin böyle böyle yapın diye?"

"Demiyorlar ama... Gidin para kazanın diyorlar!"

Ve usul usul anlattı :

"Fabrikada çalışıyorduk, çırçırlarda... Memurlar geldi, yaşımız ufak diye, işten çıkardılar..."

Yakınlarda bir bekçi düdüğü. Telaşlandı :

"Haydi, haydi... Çabuk olalım!"

Kalktım. Güneşte açık kalmış bir aptesane kadar pis kokan bu taş yığınlarının arasından uzaklaşmak istiyordum.

"Nereye?" diye sordu.

"Gideceğim," dedim, "sen paranı aldın ya..."

Yanımdan fırladı. Taş yığınlarının öbür tarafındaki arkadaşının yanına gitti, telaşlı telaşlı bir şeyler anlattı. Yanlarından geçiyordum ki, beriki :

"Desene," dedi, "enayinin biri!"

*

N. H.: Biliyorsunuz Maksim Gorki'nin aşağı yukarı bu mevzuu işleyen bir hikâyesi vardır. Hani Orhan Kemal, Maksim Gorki'nin o hikâyesinin tesiri altında kalmış ta yazmış demek istemiyorum. Katiyen. Bence, hatta belki Orhan Kemal okumadı bile onu. Fakat iki hikâye de diyebilirim aynı güzellikte. Yani demek istediğim, Orhan Kemal bu mevzuu aşağı yukarı Maksim Gorki kadar güzel işlemiş.

Dün de size söylemiştim. Orhan Kemal'de itiraz ettiğim bir taraf var. Dili diyeceğim. Lüzumundan fazla mahalli şive ile yazıyor. Demek istiyorum ki, nihayet Anadolulu insan var, Anadolu köylüleri yerli dillerinde konuşmalı tabii. Fakat bu öyle olmalı ki, bunu Anadolu'nun her tarafındaki insan anlasın ve İstanbullu da anlasın. Yani bütün Türkler anlasın. Bir itirazım bu! Bence buna dikkat etmesi lazım gibime geliyor.

İkincisi de, mesela *Bereketli Topraklar*'ı okudum. Nefis bir roman, biliyorsunuz. Fakat, karanlık dehşetli. İnsana müthiş bir ümitsizlik veriyor. Halbuki ben Türk milletinin hiç de ümitsiz bir durumda olduğuna kani değilim. Türk milletinin geleceğinin çok güzel olduğuna kaniyim. Ve bu güzel geleceği de bugün yaşayan insanların yapacağına kaniyim. Türk köylüsü içinde, Türk işçisi içinde, Türk esnafı, zanatkârı içinde, Türk aydını içinde mükemmel insanların varlığına kaniyim. Onun için şu *Bereketli Topraklar*'da gayet eminim ki, bütün o havalide yaşayan köylülerin içinde, yani, memleketini dehşetli seven ve büyük insan olan köylüler de vardır, insanlar da vardır. Onlar yok kitapta. Onun için biraz karanlık. Aşağı yukarı Mahmut Makal'ın kitapları gibi. Her ikisinin de, içinde biraz daha aydınlık olmasını isterdim doğrusu.

SEKİZİNCİ KONUŞMA

K. S.: Ötedenberi duymuştuk. Hapishanede kaldığınız zamanlarda uzun bir yazı yazmışsınız. Adı *Destan* mı, *Tarih* mi? Öyle bir şeydi galiba... *Destan* mı?

N. H.: *Destan. 20'nci Asır Tarihi* yahut *Destan.* Ben aşağı yukarı altmış yetmiş bin mısra kadar yazdım. Mübalağa olmasın altmış bin diyelim. Çünkü saymadım. Tahminen altmış bin tutuyor. Bunun içinde bizim Türkiye'nin tarihi vardır. Bilhassa Meşrutiyet İnkılabından ta 1944 hatta 45 senesine kadarki tarihi. Ve içinde tabii Türk halkının en şerefli parçası, en aydınlık günleri, en mükemmel günlerinden biri, Milli Kurtuluş Harekâtı günleri. Hatta bu Milli Kurtuluş Harekâtı Destanı'nı da ayrı bir parça olarak memlekette bastırmak bile istemiştim. Size bu Milli Kurtuluş Harekâtı Destanı'ndan bazı şiirler okuyayım.

E. S.: Çok teşekkür ederiz.

N. H.: Pekâlâ. "Saatler" diye bir parça var. Ordan okuyacağım. Yani Büyük Taaruz gecesinin arifesinde, daha doğrusu, gecesindeki saatler nasıl geçiyor.

Saat 2.30.

Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,
ne ağaç, ne kuş sesi,
ne toprak kokusu vardır.
Gündüz güneşin,
gece yıldızların altında kayalardır.
Ve şimdi gece olduğu için
ve dünya karanlıkta daha bizim,
daha yakın,
daha küçük kaldığı için
ve bu vakitlerde topraktan ve yürekten
evimize, aşkımıza ve kendimize dair
sesler geldiği için

kayalıklarda şayak kalpaklı nöbetçi
okşayarak gülümseyen bıyığını
seyrediyordu Kocatepe'den
dünyanın en yıldızlı karanlığını.
Düşman üç saatlik yerdedir
ve Hıdırlık-tepesi olmasa
Afyonkarahisar şehrinin ışıkları gözükecek.
Kuzeydoğuda Güzelim-dağları
ve dağlarda tek
tek
ateşler yanıyor.
Ovada Akarçay bir pırıltı halinde
ve şayak kalpaklı nöbetçinin hayalinde
şimdi yalnız suların yaptığı bir yolculuk var :
Akarçay belki bir akar su,
belki bir ırmak,
belki küçücük bir nehirdir.
Akarçay Dereboğazı'nda değirmenleri çevirip
ve kılçıksız yılan balıklarıyla
Yedişehitler kayasının gölgesine girip
çıkar.
Ve kocaman çiçekleri eflâtun
kırmızı
beyaz
Ve sapları bir, bir buçuk adam boyundaki
haşhaşların arasından akar.
Ve Afyon önünde
Altıgözler Köprüsü'nün altından
gündoğuya dönerek
ve Konya tren hattına rastlayıp yolda
Büyükçobanlar Köyü'nü solda
ve Kızılkilise'yi sağda bırakıp
gider.

Düşündü birdenbire kayalardaki adam
kaynakları ve yolları düşman elinde kalan bütün nehirleri.
Kim bilir onlar ne kadar büyük,

ne kadar uzundular?
Birçoğunun adını bilmiyordu,
yalnız, Yunan'dan önce ve Seferberlik'ten evvel
Selimşahlar Çiftliği'nde ırgatlık ederken Manisa'da
geçerdi Gediz'in sularını başı dönerek.

Dağlarda tek
tek
ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki
şayak kalpaklı adam
nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden
güzel, rahat günlere inanıyordu
ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,
birdenbire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saatı sordu.
Paşalar : "Üç," dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
eğildi, durdu.
Bıraksalar
ince uzun bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlıyacaktı.

Ben ne vakit bu *İstiklal Destanı*'nı okusam anlarım ki, Türk halkı bir kere daha kendi milli kurtuluşu için dövüşmek zorunda kalacak. Ve temenni ederim ki, benden sonra o kurtuluş savaşının destanını yazacak olan şairler benim şimdi bu söylediklerimi söylemek zorunda kalmasınlar.

DOKUZUNCU KONUŞMA

K. S.: Geçen gün bize "*20'nci Asır Tarihi*" adlı destanınızdan, Milli Kurtuluş Harekâtına ait olan bir kısım okumuştunuz. Acaba rica etsek başka bir parça daha okur musunuz?

N. H.: Hay hay! Bu en çok sevdiğim şeylerden biri. O kadar istiyorum ki bunu kendi halkıma okuyabilmeyi; bana yardım ediyorsunuz, teşekkür ederim. Bu şimdi gene "Büyük Taarruz Gecesi"nden bir parça :

Saat 3.30.

Halimur - Ayvalı hattı üzerinde
manga mevziindedir.

İzmirli Ali Onbaşı
(kendisi tornacıdır)
karanlıkta gözyordamıyla
sanki onları bir daha görmiyecekmiş gibi
baktı manga efradına birer birer :
Sağda birinci nefer
sarışındı.
İkinci esmer.
Üçüncü kekemeydi
fakat bölükte
yoktu onun üstüne şarkı söyliyen.
Dördüncünün yine mutlak bulamaç istiyordu canı.
Beşinci, vuracaktı amcasını vuranı
tezkere alıp Urfa'ya girdiği akşam.
Altıncı,
inanılmıyacak kadar büyük ayaklı bir adam,
memlekette toprağını ve tek öküzünü
ihtiyar bir muhacir karısına bıraktığı için

kardeşleri onu mahkemeye verdiler
ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete kalktığı için
ona "Deli Erzurumlu" derdiler.
Yedinci, Mehmet oğlu Osman'dı.
Çanakkale'de, İnönü'nde, Sakarya'da yaralandı
ve gözünü kırpmadan
daha bir hayli yara alabilir,
yine de dimdik ayakta kalabilir.
Sekizinci,
İbrahim,
korkmıyacaktı bu kadar
bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp
birbirine böyle vurmasalar.
Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki :
tavşan korktuğu için kaçmaz
kaçtığı için korkar.

Bu İzmirli Ali Onbaşının bildiğini, memlekette çok insanın bilmesini isterdim.

E. S.: Bir parça daha okumanızı rica etsek?

N. H.: Bir parça daha okuyayım, peki. "Büyük Taarruz Gecesi"nin sonu. Daha doğrusu, tam başlaması :

Saat beşe on var.

Kırk dakka sonra şafak
sökecek.
"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak".

Tınaztepe'ye karşı Kömürtepe güneyinde,
On beşinci Piyade Fırkası'ndan iki ihtiyat zabiti
ve onların genci, uzunu,
Darülmuallimin mezunu
Nurettin Eşfak,
mavzer tabancasının emniyetiyle oynıyarak
konuşuyor :
— Bizim İstiklâl Marşı'nda aksıyan bir taraf var,

bilmem ki, nasıl anlatsam,
Âkif, inanmış adam,
fakat onun, ben,
inandıklarının hepsine inanmıyorum.
Mesela, bakın :
"Gelecektir sana vaadettiği günler Hakkın."
Hayır,
gelecek günler için
gökten âyet inmedi bize.
Onu biz, kendimiz
vaadettik kendimize.
Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.
"Kim bilir belki yarın..."

Saat beşe beş var.

Dağlar aydınlanıyor.
Bir yerlerde bir şeyler yanıyor.
Gün ağardı ağaracak.
Kokusu tütmeğe başladı :
Anadolu toprağı uyanıyor.
Ve bu anda, kalbi bir şahan gibi göklere salıp
ve pırıltılar görüp
ve çok uzak
çok uzak bir yerlere çağıran sesler duyarak
bir müthiş ve mukaddes mâcerada,
ön safta, en ön sırada,
şahlanıp ölesi geliyordu insanın.

Topçu evvel mülâzımı Hasan'ın
yaşı yirmi birdi.
Kumral başını gökyüzüne çevirdi,
kalktı ayağa.
Baktı, yıldızları ağaran muazzam karanlığa.
Şimdi bir hamlede o kadar büyük,
öyle şöhretli işler yapmak istiyordu ki

bütün ömrünü ve hâtırasını
ve yedi buçukluk bataryasını
ağlanacak kadar küçük buluyordu.
Yüzbaşı sordu :
— Saat kaç?
— Beş.
— Yarım saat sonra demek...

98956 tüfek
ve şoför Ahmet'in üç numrolu kamyonetinden
yedi buçukluk şnayderlere, on beşlik obüslere kadar,
bütün âletleriyle
ve vatan uğrunda,
yani, toprak ve hürriyet için ölebilmek kabiliyetleriyle
Birinci ve İkinci ordular
baskına hazırdılar.

Alaca karanlıkta, bir çınar dibinde,
beygirinin yanında duran
sarkık, siyah bıyıklı süvari
kısa çizmeleriyle atladı atına.

Nurettin Eşfak
baktı saatına :
— Beş otuz...
Ve başladı topçu ateşiyle
ve fecirle birlikte büyük taarruz...

*

N. H.: Bu Büyük Taarruz'dan muzaffer çıktık...

ONUNCU KONUŞMA

E. S.: Geçen sefer söz vermiştiniz, bize gene birkaç şiir okuyacaktınız. Acaba bu sefer hangi şiirleri okuyacaksınız?

N. H.: Bu sefer bakın ne okumak istiyorum. Biliyorsunuz, bütün dünyada insanlar, milletler barış için savaşıyor. Üçüncü bir dünya harbinin dünyayı mahvetmemesi için savaşıyor. Ve bilhassa Almanların yeniden silahlandırılması aleyhine savaşıyor. Atom bombasının kullanılmaması için savaşıyor. Bu savaş mukaddes bir savaş. Ve benim aklıma bugünlerde bizim büyük Tevfik Fikret'in, Türk halkının en büyük şairlerinden birinin, harp aleyhinde yazdığı şiirlerden bir parça geliyor. Size onu okumak istiyorum :

(...)
Kahramanlık... Esâsı kan, vahşet;
Beldeler çiğne, ordular mahv et;
Kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;
Ne "Aman!" bil, ne "Âh!" işit, ne "Yazık!";
Geçtiğin yer ölüm, elem dolsun;
Ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;
Sönsün evler, sürünsün âileler;
Kalmasın hırpalanmadık bir yer;
Her ocak benzesin mezar taşına;
Damlar insin yetimlerin başına...
Bu ne vicdân-güdâz şenîa, ne âr;
Yere geç setvetinle, ey serdâr!
Her zafer bir harâbe, bir medfen;
Ey cihangîr, utan şu makbereden!
(...)

İşte bu şiiri de, bunun gibi daha birçok parçalarını da sık sık okuyorum bugünlerde ve Fikret gibi bir şairimiz var diye övünüyorum doğrusu.

Fakat bakın belki bununla doğrudan doğruya ilgili değil ama,

başka tarafıyla, yani insanların her şeye rağmen inanmasıyla da Melih Cevdet'in bir şiiri hep aklımda. Onu da okumak istiyorum size. Şiirin ismi "Güzel Düş".

GÜZEL DÜŞ

Amanın bu ne güzel düş böyle
Daha yıl varken ayın ondördüne
Işıyıvermiş dağın ardı
Şavkı vurmuş geceye

Uyanın çocuklarım hadi
Kalkın canlarım hadi
Çağırın bülbüllerim hadi
Uyanın kalkın bağırın be.

E. S.: Çok güzel hakikaten.

N. H.: Size bizim, bizim deyince, bütün Türk halkının, sevgili şairlerinden biri olan Melih Cevdet'in bir şiirini daha okuyayım. Bu, belki bir parça daha, nasıl diyeyim, karanlıkça, ama bu karanlığın içinde bir ümitsizlik var demek istemiyorum. Öfkelice belki biraz. İsmi : "Faltaşı".

FALTAŞI

Havada kuş yok
Yaprak kıpırdamıyor
Deniz bi kalıp olmuş
Boşandı boşanacak

Çın çın ötüyor sessizlik
Gerilmiş kolum bacağım
Faltaşı gibi bekliyorum
Tıkanacağım.

Yanlış söyledim. Hiç karanlık değil, apaydınlık, pırıl pırıl bir şiir. Bir tane daha. Bakın nasıl ümitli. İsmi : "Gelecek".

GELECEK

Protohippus atın ceddi
Dinothorium filin ceddi
Biz insanın ceddi...
GELECEK MUTLU İNSANIN.

E. S.: Hakikaten insana inancı çok kuvvetli bu şiirde.
N. H.: Öyle.

ON BİRİNCİ KONUŞMA

N. H.: Günlerden bir gün sizin yayını dinliyordum. Sabahattin Ali'den hikâyeler okuyordunuz. Bende de onun kitabı var. Seçilmiş hikâyeleri. "Kağnı" hikâyesini pek severim. Sizden onu okumanızı isteyeceğim, bu bir...

E. S.: Hay hay!

N. H.: İkincisi de şunu söylemek istiyorum : Sabahattin Ali bizim Türk edebiyatının büyük şehididir, hürriyet için, milli bağımsızlık için dövüşen Türk halkının büyük şehidi... Ve zannediyorum ki, bizde gerçek halk edebiyatının da ilk kurucularından biridir. Kuzum şu "Kağnı"yı okuyuverin.

KAĞNI

Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin, Arkbaşında Sarı Mehmedi vurdu.

Otuz evli köy birbirine girdi. Şaşırdılar. Herkes korku içinde candarmaların gelmesini bekliyordu. Halbuki karakol buraya altı saat uzakta idi; köyden kimse cinayet haberini götürmedikçe on beş gün bile uğramazlardı. Bu, köylünün aklına en geç geldi; ondan sonra köyün ihtiyarları kahvede Hüseyin'in babası Mevlût Ağanın etrafına toplandılar. Sarı Mehmedin bir tek ihtiyar anasından gayri kimsesi yoktu. Onu karşılarına aldılar; davacı olmaması için kendisine nasihat etmeye başladılar. İmam :

"Ülen kocakarı," diyordu. "Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider de Mevlût Ağanın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gâvur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersin, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırıp gidemezsin, candarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakanı sıyıramazsın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabıhak böyle istemiş,

Allahın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmedin sana zaten bir faydası yoktu ki, düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi. Bak Mevlût Ağa bundan sonra seni hep kollayacağını söylüyor. Ne dersin?"

Bütün bu sözleri oturduğu yerde başını sallayarak dinleyen ve çapaklı, ağlamaktan kızarmış gözlerini, budaklı bir dala benzeyen iri mafsallı, çatlak derili elleriyle silen kocakarı, imam lafını bitirdikten sonra da hep aynı şekilde sallanmakta devam ediyordu. Bir demet kuru ot gibi, başındaki yamalı ve kirli örtünün altından fırlıyan kınası solmuş kır saçlarını yüzünden ve ıslak yanaklarından çekti. Anlaşılmaz şeyler mırıldandı.

Orada oturanlardan birkaçı daha kocakarının karşısına geçip çömelerek yarı kandırır, yarı tehdideder şekilde uzun uzun söylendiler : "Öyle değil mi, ha? Diyiversene, ha! Aklın yattı mı? Diyiversene!" diye diller döktüler.

Bu sırada ölü dışarıda, kahvenin bahçesindeki peykede bir hasırın üstünde yatıyordu. Üstüne eski ve pis bir keçe örtmüşlerdi. Başucunda iki üç sinek dolaşıyor, vınlıyordu. Biraz ötede, güneşten gözlerini kırpıştıran bir sürü ufak çocuk, ellerinde boylarından büyük değneklerle ve hiç seslerini çıkarmadan bu üstü örtülü ölünün, keçenin alt ucundan fırlayan ayaklarına bakıyorlardı. Tabanları ve topuğu tamamen delik kalın bir yün çorabın içinde donuk bir sarılık alan bu hareketsiz ayaklar ve bunların üzerinde uçan ve kalkıp inerken güneşe rastlayınca yemyeşil parlayan sinekler onları eğlendiriyordu. Ara sıra içlerinden biri uzaklardan kendisini çağıran anasının sesine koşuyor, biraz sonra yine koşup gelerek eski yerini ve kımıldamayan tavrını alıyordu.

Kahvedekiler yavaş yavaş çıktılar. Kocakarı oğlunun başucuna gidip oturdu. Bir eliyle sinekleri kovmaya, öteki eliyle ihtiyarlıktan ve hastalıktan bir nohut kadar ufalmış olan gözlerini silmeye başladı. Bir hastanın başını bekliyor gibiydi. Elini ağır ağır sallayarak sinekleri kovalıyordu. Bir ihtiyar, kısık sesiyle bağırarak çocukları evlerine gönderdi. Diğerleri de yavaş yavaş dağıldılar. Birkaç delikanlı cenazeyi alıp evine götürdüler. Akşama doğru her şey eski haline gelmişti. Sanki uzun bir hastalıktan sonra eceliyle ölmüş kadar sükûnetle ölü yıkandı ve gömüldü. Mevlût Ağa ezandan evvel Sarı Mehmedin anasına iki tane sütlü keçi ile bir

torba un ve bir kesekâğıdı şeker yolladı.

Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari candarma geldi. Kahvenin önünde indiler. Bunları görünce muhtarın yüreği "hop" dedi, çünkü bunlar karakolun candarmaları değildi, herhalde vilayetten geliyorlardı. Candarmaların biri kahvede hemen kâğıt kalem çıkardı, muhtardan başlayarak herkesin ifadelerini almaya koyuldu. Öbür candarma köyün meydanında aşağı yukarı dolaşıyordu.

Mesele derhal köye yayıldı. Savrukların Hüseyin'le kavgalı olan ve kasabada pabuççuluk yapan Garip Mehmet, köylülerden duyduğu cinayet işini hemen hükümete bildirmişti. Müddeiumumi evvela kendisi doktoru da alıp gelecekti. Sonra ağustosun bu sıcağında at üstünde günlerce yolculuğu pek gözüne kestiremedi; işi tahkik etmelerini söyleyerek açıkgöz iki candarma yolladı. Doktor, daha ihtiyatlı bulunmak için, eğer bir cinayet varsa cesedi çıkarıp kasabaya getirmelerini candarmalara sıkı sıkı tembih etti.

Sarı Mehmedin anası ifadesinde hiçbir şey söylemedi. Yalnız : "Ben kimseden davacı değilim!" dedi. "Oğlun eceliyle mi öldü, vuruldu mu?" sorgusuna bile aynı cümle ile mukabele ediyordu. Oğlunun acısı daha içinden çıkmamıştı, fakat hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden çok daha korkunç geliyordu. Otuz sene evvel bir kere kasabanın pazarında köylülerden biri bir torba bulgur çaldırmış ve bunu şahit göstermişti. O zaman tam altı ay mahkemeye gidip geldiğini ve tarlaların yüzüstü kaldığını düşünüyordu. Halbuki o zaman daha gençti de...

Sonra Mehmet geri gelecek değildi, Mevlût Ağayı düşman etmekten de hayır çıkmazdı; sonra köyde açlıktan ölürdü. Onun için hep inkâr etti.

İkindiüstü candarmalar mezarlığa gidip köylülerle Mehmedin ölüsünü mezardan çıkarttılar. Ancak yarım metre kadar toprağın altında olan ceset, şiddetle taaffün ediyordu. Herkes beş on adım geri çekildi. Candarmalar Mehmedin anasını çağırarak : "Koş bakalım kağnıyı! Oğlunu kasabaya götüreceksin... Doktor muayene edecek!" dediler.

Kadın : "Yavrumu mezarında bile rahat komadılar!" diye iki yanını dövüyor ve bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan ve pek az hıçkırarak ve çömelerek ağlıyordu. Mütemadiyen sallanmakta ve çatlak, kuru yumruklarını ağzına ve gözlerine götürmekte

idi. Candarmanın biri ayağıyla hafifçe arkasından dokundu : "Kalk bakalım!" dedi.

Kadın kağnısını koştu, oğlunun kurtlanmış ölüsünü parça parça olmuş bir yorgana sardı, eski bir şilteyi kağnıya serdi, ölüyü onun üzerine yatırarak hepsini birden bağladı. Bunları yaparken ikide birde duruyor ve bir müddet ağlayıp kendi kendine söylendikten sonra tekrar başlıyordu. Gece olduktan sonra yalnızca yola düzüldü. Candarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyini birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.

İhtiyar kadın, iki sıska ve küçük, birer eşek kadar küçük öküzün çektiği kağnının arkasında çıplak ayakları taşlara takılarak; elinde değnek, ağlamaktan kısılmış sesiyle öküzlere bağırmaya çalışarak, yürüyordu. Yaz gecelerinin parlak ay ışığı altında çakalların sesini bastıran bir gıcırtı ile ağır ağır ilerleyen bu kağnı, hiç de bir ölü taşıra benzemiyordu : Öküzler sırtlarına vuran aydınlık altında canlı ve gürbüz; yamalı yorgan ve köhne kağnı fevkalade kıymetli bir madenden yapılmış gibi güzel ve yeni görünüyorlardı. Kadının gölgesi, elindeki değnekle beraber, beyaz taşların, çalıların üzerinden atlayarak metrelerce uzanıyor, rakseder gibi sıçrıyordu.

Halbuki altmışlık kadın, kağnıdan yayılan ağır koku ile sersemlemiş, sendeleye sendeleye yürüyor, bazen birdenbire hızlanan öküzlerin yanında gitmeye çabalıyordu. Yavaş yavaş ayakları sürüklenmeye, ağlamaktan, içine akıta akıta ağlamaktan daralan göğsü nefes alamamaya başladı.

Kağnının kenarına tutunarak biraz daha yürüdü. Ayakları birbirine dolaşıyordu. Öküzlere "oooha" diye bağırmak istedi, sesi boğazından çıkmadı; elleri kağnıdan kurtuldu, yere yuvarlandı, tozların içinde tekrar ayağa kalkarak koştu. Karşıdan doğru yeni çıkan serin bir rüzgâr üç etekli entarisini ve şalvarının paçalarını uçuruyor, yırtık yazma başörtüsünü siyah bir bayrak gibi dalgalandırıyordu. Kağnıya yetişemeden tekrar düştü, yüzü yolun beyaz ve kül gibi ince tozlarına gömüldü.

Kağnı, taşlara çarptıkça, üzerinde bağlı ölüyü iki tarafa fırlatarak ve yükselip alçalan uzun, yanık gıcırtılar çıkararak ve ay ışığının altında ve gecenin sessizliği içinde arkasında hafif bir toz bulutu bırakarak, ağır ağır kendi bildiğine ilerliyordu.

ON İKİNCİ KONUŞMA

K. S.: Sizde Mahmut Makal'ın zannederim *Memleketin Sahipleri* isimli kitabı var, değil mi?

N. H.: Var.

K. S.: *Köyümden* adlı kitabı da var mı?

N. H.: O da var. Bende üç kitabı da var. Mahmut Makal hakkında gayet kısa bir şey söylemek istiyorum. Yazdıklarını gayet beğeniyorum. Doğruyu yazıyor. Fakat bana öyle geliyor ki bir eksik tarafı var, bütün bu doğrunun. Yani köyü bir parça ümitsiz görüyor, gibi geliyor bana. Halbuki bizzat kendisinin bu köyün içinden çıkmış olması, bunları, yazmış olması, köyün aydınlık tarafı. Ve bana öyle geliyor ki, belki Mahmut Makal'ın köyünde ikinci bir Mahmut Makal yok, ama yakınlardaki köylerde, biraz daha uzaklardaki köylerde bir sürü Mahmut Makal var. Hepsi belki Mahmut Makal gibi yazı yazmıyor, okuyamamış. Fakat bizim Türk köylüsünün içinden bu aydınlık, yeni unsurları da herhalde vermek lazım.

Şimdi, çok rica ederim, *Köyümden* kitabını ben çok seviyorum. Şuradan "Çarık" parçasını okuyuverin.

E. S.:

ÇARIK

Yazın iş güç vakti çarıklık gön'ün çoklarına selam vermediği gibi, kışın karda, çamurda da çarık bulamayanlar çoktur. Tabii kunduradan bahsetmek bile abes.

Yalınayaklıktan kurtulmak için, ihtiyarlıktan ölen eşeklerin gönlerinden birer çift çarık uyduruyorlar. Çünkü, nalik'ten çarık daha kullanışlıdır. Bazı yağır eşekleri hususi gön için vurup öldürenler de çoktur.

İdalı'nın oğlu da Dını Mehmedin eşeğini vurduğu gibi öldürmüş. Meğersem, çarıklık göne kurşun atarmış millet. Hemen ölen eşeği yüzdüler ve birer giyimlik bölüşüverdiler... Ertesi gün

odaya geldiklerinde, çoklarının çarığı yeni idi. Odada bayram havası esiyordu; öyle şenlenmişlerdi ki çarığa kavuşanlar...

Fakat bir delikanlı, Kel Avni'nin Kadir mustaripti : sıra mı gelmemiş, yoksa vermek mi istememişler, ne hal ise çocuk iki ayağını kapatacak eşek gönü edinememiş, dolayısıyla yalmayaklıktan kurtulamamış.

Kara tüylü çarıkları yumuşak yumuşak giyinip eller çevikçe gezerken, Kadir'in kanına nasıl dokunmasın. Birisi bir laf çaktırınca da ağlayıverdi. Bu vaziyete içerleyen babası ayağa kalkarak :

"Kalk lan," dedi oğluna. "Bana Kel Avni derler, benim canım sağ iken senin gözünden yaş düşürmem Allahın izniyle" ve belindeki eski kayışı çıkararak oğlunun önüne attı. Sonra devam etti : "Kalk git te samanlığın ahırdan yandaki takasında iki çarık eskisi vardı, onları bul, bu gayışı da dil dil çarığın altını çiti. Bi gözel çiti, soona giyin de gel ibreti âlem uçun!"

ON ÜÇÜNCÜ KONUŞMA

E. S.: Sizi gene rahatsız ettik. Fakat, acaba söz vermiş olduğunuz gibi, gene edebiyat programımıza devam edebilir miyiz?

N. H.: Edelim tabii. Bakın, bugün ne yapalım? Elimde Yeditepe Yayınları'ndan *Halk Türküleri* var. Eflâtun Cem Güney toplamış, derlermiş. Çok güzel şeyler. İçinde bir türkü var. Harikulade. Böyle bir türkü yazmak için, böyle bir şiir yazmak için ömrümden çok şeyler verirdim. Size okuyayım. Ve dikkat edin prensibine, ne güzel yapılmış. İsmi : "Burçak Tarlası".

BURÇAK TARLASI

Sabahtan kalktım ki ezan sesi var
Ezan sesi değil, burçak yası var
Sorun şu adama kaç tarlası var
Aman ne zor imiş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Sabahtan kalktım da sütü pişirdim
Sütün köpüğünü yere taşırdım
Burçak tarlasında aklım şaşırdım
Aman ne zor imiş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Elimin kınasın hamur ettiler
Gözümün sürmesin kömür ettiler
Burçak tarlasına gelin ettiler
Aman ne zor imiş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Elimi salladım değdi dikene
İnkisar eyledim burçak ekene
İlahi kaynana ömrün tükene

Aman ne zor imiş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

N. H.: Görüyor musunuz, bütün bizim köylü kadının, fakir köylü kadınının bütün ıstırabı var. Çalışma şartları var. Dehşetli bir şey velhasıl. Ne söylesem, bundan iyisini söylemek imkânı yok.

Şimdi, bundan sonra, çok rica ederim, Samim Kocagöz'ün *Sam Amca* kitabında bir hikâye vardır. İsmi de "Elif". Şunu okuyuverin, ne olur?!

K. S.:

ELİF

Keçiler, sarp kayaların üzerine tırmanıp çıkmışlar, korkulu fakat zeki gözlerle genç kadını seyrediyorlardı.

Genç kadın, doğum ağrıları çekiyordu. İki büyük kayanın arasında, yarı yere, yarı kocasının kucağına yatmıştı. Birkaç saniye hareketsiz kalıyor, sonra, dağları inleten, dağlardan dağlara akisler bırakan feryatlar koparıyordu. Bu acı feryatlar, granit kaya parçalarına çarpa çarpa ta vadiden yuvarlanıp geçen büyük bir nehrin bulanık sularına kavuşuyordu.

Kadın, kocasının göğsünü, kollarını, tırnaklarıyla, dişleriyle paramparça etmişti. Adam, karısının çektiği acıyı ta kendi yüreğinin ortalık yerinde hissediyordu. Dimdik oturmuş; simsiyah saçları, uzamış sakalları, diken diken olmuş; iri siyah gözlerini, ıstırap ile tekallüs eden karısının yüzüne dikmişti. Bu gözlerde, katiyen korku yoktu; fakat vahşi bir sevinç okunuyordu : Biraz sonra baba olacaktı...

"Sık dişini, nerede ise gelir..."

Kadın, terden ıslanan yüzünü kocasına doğru çevirdi; gözlerinin içi güldü. Bir an acısını unuttu.

Erkek, birdenbire doğruldu. Karısını kollarının arasına aldı. Hızla ayağa kalktı.

"Seni suya indireyim!"

Genç adam karısını, kayadan kayaya atlayarak uçuruyor, nehrin kenarına götürüyordu. Sahile indikçe etraf daha yeşeriyordu. Genç kadını, suya yakın bir yere kekik yapraklarının arasına

dikkatle yatırdı. Bu anda kadın, tekrar kıvranmaya başlamıştı :

"Ölüyorum Hasan! Ölüyorum!"

Adam, şefkatle karısının yüzüne baktı :

"De... canım sen de... Bir şeycik olmazsın..." dedi. Fakat içine bir kurt düştü. Karısı sabah karanlığından beri böyle acı çekiyordu. Öğle vakti çoktan geçmişti. Bu işde bir aksilik vardı. Bekledikleri çocuk, bir türlü gelmiyordu. Keşke sabahtan beri alıp karısını köye götürseydi... Etrafta kimsecikler de yoktu, haber salsın, imdat istesin... Anasının haberi olmalıydı bu işten... Birden aklına geldi :

"Seni köye götüreyim!.."

Genç kadın, inledi :

"Olmaz Hasan... Hasan olmaz! Yollarda kalırız..."

Şimdi, keçiler, kayalardan inmiş, arkalarından gelmiş, gene onları seyrediyorlardı. Ta yanlarına kadar sokulmuşlardı. Hasan, bu sefer :

"Ben gidip anama, köydeki karılara haber vereyim... Onları buraya alıp geleyim..." dedi. Karısı eliyle, git işareti yaptı. Genç adam onu bir türlü yalnız bırakmak istemiyordu. Fakat başka çare de kalmamıştı.

"Sen yalnız kalacaksın!.."

"Ziyanı yok... Çabuk gel.."

***

Hasan önce karısından yavaş yavaş ayrıldı. Dönüp arkasına bakıyordu. Genç kadın, metin gözlerle onu gitmiye teşvik ediyordu.

Hasan, kendisine yetişmeye uğraşan üç kadının önünde, basbayağı koşuyordu. Anası, asık suratla :

"Şimdiye kadar doğurmuştur," dedi. Ananın arkasından gelen bir kocakarı :

"İnşallah," diye söylendi, "doğurmuştur, lakin Çürük Ali'nin karısı gibi, sancıya dayanamayıp kendini suya atmadıysa..."

"Ağzını hayra aç!"

Hasan, onları hem dinliyor, hem koşuyordu. Uzaktan keçilerinin sakin sakin, otladığını görünce, içine biraz su serpildi. Karısını

bıraktığı kekik yapraklarının bulunduğu yere gelince, şaşırdı : Karısı yoktu... Bir sağa bir sola koştu. Bir kayanın üzerine fırladı. Ellerini havaya kaldırdı. Bir an, kocaman bir Apollon heykeli gibi kayanın üzerinde kaldı. Sonra, dağları taşları inleten tok bir sesle bağırdı :

"Elif! Kız Elif!.."

Saçlarını nehrin sularında yıkayan biraz ilerideki söğütlerin arasından, yorgun fakat bir müjdenin ahengini taşıyan bir kadın sesi, cevap verdi :

"Hasan!.. Hasan!.."

Kadınlar yetişinceye kadar Hasan, suyun kenarında takatsiz yatan karısının yanına diz çöktü. Simsiyah saçı sakalı gene ürpermişti. Dudakları tir tir titriyordu. Gözleri önce karısının, çocuğun göbeğini kesmek, koparmak için kullandığı iki taş parçasına takıldı, sonra gözlerine... Elleri yavaşça uzandı. Karısının eteğini açtı. Orada eteğin arasında nehirde yeni yıkanmış, ıslak ıslak, yumuk yumuk bir oğlan, mışıl mışıl uyuyordu.

ON DÖRDÜNCÜ KONUŞMA

N. H.: Size bugün Melih Cevdet'ten iki şiir okuyayım. Bir tanesinin ismi "Medeniyet", ötekisi "Hazineler İçindesin".

MEDENİYET

Şu haline bak da utan
Ne okuma bilirsin ne sayı
Ne üstünde var ne başında
Ne midende ne kursağında
Bari gel de görgünü arttır
Medeniyet öğren ayı.
Yemek masası nedir, peçete nedir,
Çatal bıçak nedir gör!
Giymek şart değil ya,
Ayakkabı gör, gömlek gör,
İngiliz kumaşı gör, naylon çorap gör,
Jartiyer bile görsen faydası var.
Tarak deyip de geçme
Saçını tara da gör
Kafan nasıl işlemeye başlar.
Kanalizasyon gördün mü sen hiç?
Gel de kanalizasyon gör.
Yemek şart değil ya,
Döner kebap gör, su böreği gör,
Ekmek gör be ekmek,
Ne görsen faydası var!

Şimdi bir tane daha okuyorum, "Hazineler İçindesin"; bunu Oktay'a ithaf etmiş :

HAZİNELER İÇİNDESİN

— Oktay'a —

Mehmet
Hazineler içindesin
Bu toprağın altında ne var ne yok
Kömür bakır altın demir
Hepsi senin, hepsi senindir
Çıkar çıkarabildiğin kadar
Ne çıkarırsan
Hepsi benimdir.

K. S.: Ne düşünüyorsunuz, yeni Türk şairlerinin seçtikleri mevzu ile kullandıkları dil ve teknikleri hakkında bilhassa?

N. H.: Bilhassa şunu söylemek istiyorum ki, bizde cidden yurtsever, hakiki gerçek şair denilen şair tipi, artık her gün rastlanan aydın tipi. Halbuki bu eskiden pek de o kadar çok değildi. Şiir daha ziyade, halk ile, yurt ile, günün meseleleriyle ilgili olmayan bir nevi fikir oyunu sayılırdı. Şimdi bizim yeni şairlerin şüphesiz dilleri çok güzel, teknikleri çok güzel, seçtikleri konular çok güzel, çok mükemmel. Yalnız, yeni şair derken biraz da kelimeyi ters kullanıyoruz galiba. Çünkü içlerinde mesela Oktay Rifat gibi, Melih Cevdet gibi, rahmetli Orhan Veli gibi hiç de artık genç sayılmayan, hiç de yeni diye, hemen yeni çıkmış manasına gelmeyen şairler var. Artık bunlar ve bu şairlerin arkadaşları bizim çoktan beri eskimiş şairlerimizdir. Ama eskimek, çoktan beri yazdıkları manasında.

Şimdi yalnız benim bazı söylemek istediğim şeyler var. Zannediyorum birbirlerine çok benziyorlar demiştim. Birbirlerine hakikaten bazen çok benziyorlar. Bundan kurtulmak için de bir çare var. O da her şairin kendi seçeceği konuya en uygun şekli bulması ve bunu araştırması lazım. Sonra şekil oyunları ve şekil o halde olmalı ki ben, bunu hissetmemeliyim, duymamalıyım. Yani bir deri gibi olmalı. İnsan vücudunda deri neyse, yahut bir kadın bacağında ince çorap neyse, hiç gözükmeyen çorap neyse, fakat eti veyahut içindeki bacağı güzelleştiren şeyse, şekil de bu kadar ince ve bu kadar hissedilmeyen bir şey olmalı.

Şimdilik söylemek istediğim şey yalnız bu. Eğer vaktimiz varsa bu günkü konuşmada gene Samim Kocagöz'den bir hikâye okuyalım, olur mu?

E. S.: Hay hay!

N. H.: Pekâlâ, siz okuyun bunu da!

E. S.: Ben burada bir hikâye seçmiştim...

N. H.: Hangisi?

E. S.: "Kuru Fasulye".

KURU FASULYE

Kâhya, kır atının üzerinde fasulye tarlasını dört dönüyordu. Ayrıca üç adamını seferber etmiş, çiftliğin nehirle kesilmiş hududundaki ılgın ormanına göndermişti. "Ah!.. namussuzları bir yakalasam.." diyordu, "bir elime geçirsem yok mu ya... Hepsinin kemiklerini kıracağım."

Tarlada fasulyeler yolunmuş, demetler sıra sıra kurbanlık kuzular gibi yatırılmıştı. Tarlanın alt başından giren kızakçılar, demetleri harman yerine taşıyordu. Kâhya, asker gibi muntazam dizili demetlerin başında durdu; "Hizaya gel!.." der gibi sıraları bir kere daha teftiş etti. Sıralardan eksilen demetlerin yerleri besbelliydi. Bu manzara karşısında öfkesi arttıkça artıyor, hırsından kan, beynine çıktıkça çıkıyordu. Attan indi. Bir cıgara yaktı. Sallana sallana yanına gelen üç bedel'e bağırdı :

"Ülen! Bulamadınız mı?"

"Bütün ılgın ormanını gezdik, aradık, yok."

"Hergeleler, muhakkak bir yere gömmüşlerdir demetleri."

Bedellerden biri,

"Eh.." dedi, "eğer gömdülerse, dünyada bulamayız..."

Bu söz üzerine kâhya, az kaldı çatlayacaktı. Temmuzun yakan sıcağından ziyade ağadan işiteceği sözler hatırına geliyor, büsbütün terliyordu. Gözlerini bir kere daha yiyecekmiş gibi ortalıkta dolaştırdı, bu dolaşan gözler birdenbire parlayıverdi. Dudaklarına hain bir tebessüm geldi. Adamlarına,

"Ben olmasam, sizin bir boka yaradığınız yok. Hadin bakalım gelin benimle beraber, hırsızları enseledik..." diye yürüdü. Bedellerden biri, kâhyanın atını tutup bekledi. Diğer ikisi kâhya gibi, ses

çıkarmamaya dikkat ederek, ilerlediler. Halbuki kâhyanın gördüğü hedef, en az daha bir kilometre uzaktı : Karşıda, ta nehrin kıyısından hafif bir duman sütunu yükseliyordu. Hafif, tüten bir ateşin bu dumanı durgun havada halka halka olmuştu. Kâhya, buraya yaklaştıkça, zevkinden, heyecanından neredeyse ölecekti. Arkasındakilere dönüp dönüp,

"Yavaş olun ülen!.." diye ihtar ediyordu. Nihayet nehir göründü. Sarı, durgun yüzünde zaman zaman beliren beyaz köpükler, yakıcı güneşin altında çabucak eriyiveriyordu.

Nehirin kumlu sahilinden ılgın dallarını siper ederek ateşin yandığı yere sokuldular : Burası, suların zamanında oydukları bir kovuktu. Şimdi sular çekildiğinden rahatça kullanılabilecek bir ev olmuştu. Ateş, kovuğun önünde yanıyordu. Üzerine siyahlaşmış bir yarım gaz tenekesi konmuştu. Kâhyanın burnuna sade suda kaynıyan kuru fasulye kokusu çarptı. Ateşin karşısında irili ufaklı üç çocuk, ellerinde birer tahta kaşıkla bekleşiyorlardı. Çocuklardan ikisi, yağmurdan sonra üzerlerine çamur sıçrayan iki beyaz papatyaya benziyordu. Diğeri kapkara dört beş yaşlarında bir oğlandı. Gözlerini iri iri, kaynayan fasulyeye dikmişti. Tam bu sırada kovuktan dışarı çıkan ana, gelenleri görünce donakaldı. İki eli yanına düştü. Gözlerinde iri yaş taneleri belirdi. Kâhya, onu iterek kovuğa girdi. Orada, saçı sakalına karışmış genç bir adam, yere oturmuş, fasulye demetlerini yanına yığmış, elindeki kalın bir sopa ile dövüyordu. Karşısına dikilenleri görünce, işini bıraktı. Halinde ne çocuklarının şaşkınlığı, ne de karısının üzüntüsü vardı. Yalnız gözlerinde etrafı eritecek bir kin ateşi parladı. Bir zaman, kâhya ile birbirlerini yıkarcasına bakıştılar. Adam, fasulyeleri döğen elindeki sopayı iyice sıkmaya başladı. Beriki bunun farkına varmamıştı. Bir an, ne yapması lazım geldiğini düşündü. Bütün galeyanı, bu taş gibi karşısında oturan, her an fırlayacak adam önünde tavsadı. Fakat kabadayılığı da elden bırakmak istemiyordu. Kendini toparlayıp, boğuk bir sesle bağırdı :

"Demek sendin ha!.."

Adam, bu boğuk sese, tok bir sesle cevap verdi :

"Bendim, ne olacakmış?"

"Görürsün sen ne olacağını... Başımı belaya sokma şimdi..."

Bu sözlerden sonra kâhya ne yapması lazım geldiğini bir kere

daha düşündü. Sonra adamlarına emir verdi :

"Alın ülen şu demetleri şurdan..."

Demetleri aldılar. Demetlerin yanında oturan adam, kılını bile kıpırdatmadı. Kâhya döndü, kovuktan çıktı. Çocuklar, hâlâ kaynayan fasulyenin karşısında, ellerinde birer tahta kaşık oturuyorlardı. Bir an, ister istemez yan gözle kâhyaya baktılar. Kâhya, onlara doğru yürüdü. Çocuklar, şaşkın, yerlerinden kıpırdandılar. Fakat kâhya onlara bir şey yapmadı. Hırsını, öfkesini, kaynayan fasulye tenekesinden aldı. Onu bir tekmede devirdi. Ateşin üzerine bastı... Sonra demetleri yüklenen adamları ile yürüdü.

Biraz uzaklaştıktan sonra dönüp baktı : Ana ve çocuklar, kumlara dökülen fasulye tanelerini toplamaya çalışıyordu. Erkek, kovuğun ağzında dikilmiş, elindeki sopayı sıkarak, ateş saçan gözlerle onların arkasından bakıyordu.

ON BEŞİNCİ KONUŞMA

E. S.: Cahit Sıtkı Tarancı hakkında ne düşünüyorsunuz?

N. H.: Açıkça söyleyeyim ki şiir anlayışımız, sanat anlayışımız tamamıyla ayrı, onunki ve benimki. Ama buna bakmaksızın ben Cahit Sıtkı Tarancı'yı bizim Türk edebiyatının mükemmel şairlerinden biri sayarım, biraz bedbinliğine rağmen... Ama hakikaten iyi şair. Size iki şiirini okuyayım isterseniz! Sevdiğim iki şiirini.

E. S.: Çok memnun oluruz.

N. H.: Bir tanesinin ismi : "Memleket İsterim."

MEMLEKET İSTERİM

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim
Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.

Tabii bu şiirle hiçbir ihtilafım yok. Hepimiz böyle bir memleket istiyoruz. Böyle bir memleket...

Bir tane daha. İsmi bunun : "Sulh Bir Hatıra Oldu". Herhalde geçen harp sırasında yazılmış.

Böyle mi gelecektin Eylül? Farkında mısın,
Ne başka bir sonbahara verdin bahçemizi.
Neler savrulmadı bilsen, yapraklardan evvel!
Bu sefer ne olduysa biz, insanlara oldu.

Daha doymamıştık son yemişlerine yazın;
Kuşlardı, çiçeklerdi besleyen neşemizi.
Gün sakindi, gece yıldızlı, yaşamak güzel!
Geçen yaz mevsimiyle sulh bir hatıra oldu.

Şimdi bazıları, sulhu tekrar bir hatıra yapmak için uğraşıyorlar. Gene bazıları, ama bu ikinci bazıları büyük bir çoğunluk, sulhu bir hatıra yapmamaya çalışıyorlar. Ve çok istiyorum ki bu şiiri, ancak sulh içinde okuyalım. Eski bir kavganın, bir harbin hatırası diye. Yoksa yeni bir harp içinde, bir sulhun hatırası diye değil.

ON ALTINCI KONUŞMA

N. H.: Sizden bir ricada bulunabilir miyim?

K. S.: Estağfurullah, rica ederim.

N. H.: Size gene Üstüngel'in kitabından bir parça vereceğim. Okumanızı rica ediyorum.

K. S.: Gayet tabii. Memnuniyetle.

N. H.: Buyrun.

K. S.: Bu verdiğiniz parçayı mı? Buradan itibaren!

N. H.: Evet. Şuradan itibaren.

K. S.: (...) Emine bugün işten erken çıktı. Yarım yevmiye yapmıştı. Ölü ayların eli kulağındaydı. Usta işçinin yarım gündelik yapması, işlerin kesatladığını, işsizliğin arttığını haber veriyordu. Emine, Mahmutpaşa'ya geçecek, sonra Mısırçarşısı'na uğrayacaktı. Pazardan öteberi alacaktı.

Cağaloğlu'nda kadınlar hamamının olduğu sokağa gelmişti. Hamamın önünde bir kadın duruyor. İki yanında iki erkek çocuk. Kadının üstündekine elbise denemez. Kara bir başörtü atmış başına, çocuklar yalınayak. Her üçünün de çukura kaçan göz yuvaları, gelenin geçenin göğsüne çevrilmiş birer tüfek namlusunun ağzına benziyor.

Emine bu anaya ve çocuklarına yolunun üzerinde kaç defalar rastlamıştı. İlk defa Kasımpaşa'da Büyük Caminin avlusunda görmüştü. O zaman çocukların göğsünde bir yafta vardı. Tıpkı beyaz gömlek giydirilmiş idamlığın göğsüne asılan yaftaya benziyordu o kâğıtlar. Gelip geçenlerden kimi içinden, kimi yükselen sesle bu yaftayı okurdu. "Kendileriyle hiçbir alakam kalmamak üzere biri dört, öbürü altı yaşında olan iki erkek çocuğumu, kendilerine bakabilecek hayırsever ailelere evlatlık veriyorum."

Artık, çocukların göğsünde bu kâğıtlar yoktu. Bunlara bakacak hayır sahibi çıkmamıştı. Hem ne diye. Haliç'in fabrikalarında henüz işe yaramazlardı. Babaları gibi Kasımpaşa iskelesinde kayıkçılık edemezlerdi. Çok küçüktüler. (...) Bu çocukların babası Ahmet Çankaya sandalcıydı. Onu askere aldılar. Piyade eri yaptılar, Kore'ye gönderdiler. Paralel otuz sekizin üstünde, obüsle-

rin açtığı bir çukurda bir kara torpili ile bu piyade eri havaya uçtu.

Ahmet Çankaya'nın karısı iki çocukla İstanbul'da dul kaldı. Çankaya'nın dul karısı, gazetelerin yazdığı gibi diyelim, bir Kore şehidinin eşi Mediha, iş aradı, bulamadı. Ayağındaki iskarpinler dağıldı, ev kirası birikti, veremedi.

Ev sahibi mebustur. Ordudan kovulmuştur. (...) Bu mebus kaldırım kabadayılarını Mediha'ya musallat etti. Kiracısını, yetimleriyle birlikte sokağa attı.

Mediha, cami avlusuna sığındı. Sonra köşe başlarında durdu, gelene geçene avuç açtı. Fakat bu serbestliği de ona çok gördüler. Polisler, peşini bırakmadı. Arap camiinde dilendi, kovdular. Tünel ağzında durdu, tartakladılar, ittiler. Tophane'de çeşme yalağına oturdu, kaldırdılar. Karaköy'de, Eminönü'nde köprü başlarında barındırmadılar. Gökay'ın, Valinin emirleri şiddetliydi : "Serseriler, kılıksız kıyafetsiz dilenciler ana caddelerden temizlenmelidir. Gelen turistler, Amerikalılar böyle nahoş manzaralarla karşılaşmamalı," demişti.

Emine adımlarını ağırlaştırdı. Çantasından beş kuruş çıkardı. İki çocuklu kadının avucuna koydu. Tam o sırada önlerinde şık bir otomobil durdu. Yerden bitercesine sivil ve üniformalı polisler peyda oldu. Polislerden biri, hamamın önünde duran kadını tersledi :

— Dilenecek başka yer, başka zaman bulamadın mı be kadın! Al piçlerini, çekil buradan.

Çocuklar annelerinin eteğine yapıştı. Kadın, polisin şapkasındaki yeni forsa, Amerikan biçimi kokarta bakıyor.

Hamamdan bir çocuk, arkasından uzunca, sarışın bir kadın çıktı. Bunların peşi sıra, kollarında bir bohça ile esmer bir dadı yürüyor. Kaldırıma rampa eden otomobilden bir adam indi. Polisler yana çekildi. Susta durdu. Hamamdan çıkan sarışın kadınla, otomobilden inen adam yabancı bir dilde konuşmaya başladılar. Elleriyle işaretler yapıyor, gülüşüyorlar, yüzleri pancar gibi. Sarışın yabancı kadın, çantasından bir kâğıt lira çıkardı, kaldırımda iki çocuğuyla sallanır gibi duran kadına uzattı. Siyah başörtülü kadın taş kesilmişti. Kâğıt lira yere düştü. Polisler eğildi, karşı kaldırımda duran gazete fotoğrafçıları eğildi, otomobil yürüdü. Arabanın kaldırdığı yel, renkli kâğıt lirayı kaldırımlarda sürüklüyor, fotoğraf makineleri işliyordu. (...)

ON YEDİNCİ KONUŞMA

E. S.: Bu *Lüzumsuz Adam* isimli kitabı Sait Faik yazmıştı, değil mi?

N. H.: Evet, Sait Faik'in. Varlık Yayınları çıkarmış. Bakın, şayanı dikkat bir şey; ikinci basılış bu.

Ben Sait Faik'i çok severim. Bizim büyük hikâyecilerimizden biridir. Büyük hikâyeci, büyük şair. Bazen bedbin, bazen ümitsizliğe kapılır. Fakat çok namuslu insan, memleketini çok seven insan... Ve belki de bedbinliği, ümitsizliği çıkar yol görmemesinden ileri geliyor. Halbuki çıkar yol var tabii. Velhasıl büyük bir hikâyeci, büyük bir şair...

Bakın, burada bir hikâyesi var "İp Meselesi" diye. Şunu lütfen okur musunuz?

E. S.: Hay hay...

N. H.: Buyrun, kardeşim.

E. S.:

İP MESELESİ

Arkasına şöyle bir bakınca epey yol almış olduğunu gördü. Şehir çoktan kaybolmuştu. O tarafta pis bir ufuk parçası hareketsiz birikmişti. Bu, bulut değildi. Pis bir hava birikintisiydi. Şehir bu esmer tülün içindeydi. Önünde bir yol, dimdik bir yokuş uzanıyordu. Yolun dik doruğunda ağaçlar gözüküyordu. Orada, belki su da vardı : Serin bir kaynak. Ama yol, oraya kadar öyle ağaçsızdı ki, öylesine sıcaktan demiryolları üstü gibi tütüyordu ki, yola düzülmeden evvel bir dinlendi.

Şehri bırakmak, ondan usanmak, onunla didişmemek erkekliğin şanından mıydı? Ama ne yapsın? Yapamıyor işte. "Hayat mücadelesi" dedikleri kaypak şeye onda mani olan bir şey var. Kime sorsa, "Yapamazsın bu işi, edemezsin bu haltı," diyorlar. "Neden?" diye sorduğu zaman, "Alışmamışsın..." der demez, kendilerinin nasıl alıştığını soracağını hemen kavrayarak, "Bu

yaştan sonra da alışamazsın," diye ilave ediyorlar.

Atlar doğuyor sütçü beygiri oluyor. Eşek, adam taşıyor, kum, harç, küfe taşıyor da sahibini adam ediyor. Sinek doğuyor, bakkala yanaşıyor. Hamamböcekleri hamamları, arılar şehir bahçelerini, serçeler at pisliklerini, kumrular merhametli evleri, merhametli insanları buluyor. Ama o insanoğlu, ona ne iş var ne güç. Onun böcek bile olamayışına keyifle bakıyorlar. Sen okuyup yazamazsın da. İşte arada bir, bir şeyler yaparsın, yaparsın ama bunlar iş değil, bunlar müspet iş değil...

Sonra şehir, şaşırtıcı müthiş bir kalabalıkla kaynıyor. Gazete satanlar, kibrit satanlar, yakalara balena satanlar, aşk satanlar, fabrikatörler, bakkallar, tiyatrocular, yazıcılar, kitapçılar, sucular, tütüncüler, profesörler, ayakkabı boyacıları, talebeler, neler var neler...

Bütün bu insanlar akşamlara kadar hangi müspet işleri yaparak, hangi müspet neticeleri alarak uykularına, rüyalarına, karılarına, metreslerine, çocuklarına, analarına döndükleri zaman, o da evinin yolunu tutardı. Kapıyı çalardı. Anası yüz vermezdi, belki para isteyecek diye. İsterdi de, utanmazdı. Akşam olmuştur. Yollar doludur. Bir insanla görüşmesi lazımdır. Bir hayal âlemine dalması lazımdır. Bir el sıkması lazımdır. Canı bir dudak öpmek isterdi : Yumuşak, tükürüklü, lezzetsiz, lezzetli bir dudak, elektrikli saç gibi çıtırdayan.. Bir elin hararetiyle deli gibi olmak isterdi. Bu kaskatı katılaşmış sandığı yüreğinin korkunç yumuşayışını tekrardan bulmak isterdi. Kadınlar yalnız para ile mi dudaklarını öptürür? Yalnız menfaatlere mi yumuşak avuçlarının hararetini teslim ederlerdi? Yalnız parlağa, cebe mi kalplerinin anahtarlarını atarlardı? Öyle hırsızcasına hırsız, öyle namussuzcasına namussuz, öyle alçakçasına alçak bir adam olmak isterdi ama, kolay mıydı? Her şeyi, o da her şeyi para ile satın almak daha kolaymış gibi fakir mahalleye doğru yola çıkardı. Kasvetli evler, korkunç kokulu ev içlerinden origan kokulu şık kızlar çıkardı. Bir ihtiyar kadın, kızının arkasından bakardı. Saat bire doğru bir paket cigara gelecek. Göğsüne iyi gelen tatula gelecek. Saat bire doğru para gelecek. Saat bire doğru dudakları yenmiş, gözleri yenmiş, burnu yenmiş, saçları yenmiş kızı gelecek. O mis gibi kokusu kaçmıştır. Artık pudra, krem, ruj, Paris Akşamı lavantası kokmayacak. Bir kadının,

şehvetle, arzuyla, önce arzusuzlukla başlayıp arzuyla bitmiş güne her şeyini vermiş kadının munzam diş kokusuyla eve dönecektir. Çalgılı kahveler, adi, "vuslatın başka âlem" denildiği çirkin, korkunç şarkılar, içkiler, manzaralar, oyunlar, tiyatrolar, kahveler, muhallebiciler sabahtan akşama kadar müspet iş görenleredir. O da bir müspet iş istiyordu. İstiyordu. Şahiden istiyordu. Biliyordu ki, o da, bir iş yapacak değil. Kendi başına ne yapabilir? Birisine hizmet edecekti. Ona yüz kuruş kazandırırsa iki kuruşunu hak edecekti. Yüzüne bakan, bu iki kuruşu ona vermezdi. Yüz kuruşluk iş göremezdi ki günde o. İş sahibi ona bakınca, bana kazandıracağı beş kuruşun ikisini ona veremem, nesine? diye düşünebilirdi. Başka işler de vardı. Ama nasıl yapmalıydı? Ne çeşit müracaatlar yapılırdı? İstida mı vermek lazımdı? İstida nasıl yazılırdı? Kime yalvarmalı, kime kendini göstermeliydi? Şöyle bir bakıyor, kendini şöyle bir tartıyor. Hayır, hayır! Hiçbir işe layık değil. Hakkı var insanların... O dünyaya hayretle bakmaya doğmuştur. Hiçbir şey anlamadan şaşırmaya doğmuştur. Başını alıp yollarda dolaşmaya, insanlar neler yapıyor diye görmeye, görmemeye gelmiştir. Bir köprüde durup suyun rengine bakmak, bir kızın bacaklarını seyretmek : Bunu kimler öpebilir? Su saçı nasıl okşarlar? Okşayan ne mübarek, ne iyi, ne harikulade birisidir, kim bilir? Öyle olmasa, bir kadın da kendini seçebilir? Demek, dünyada başkaları, korkunç surette iyi, olmayacak kadar akıllı... Belki de onlar abdest bile dökmüyorlar. Belki de o insanlar ter bile kokmuyorlar. Onlar deniz gibi, balıklar gibi tertemizdir.

Ya onlar da ara sıra burunlarını karıştırıyorlarsa, bu kıza layık mıdırlar? Bu kız da akşam olunca işinden yorgun dönünce çoraplarını çıkardığı zaman onları kokluyorsa?..

Şehir birbiri üzerine yığılmış kat kat evler, ışıklar, karyolalar, örtüler, sofralar, bardaklar, kadehler, pırlantalar, altınlar içinde korkunç bir hazine, canlı bir hazine gibi kapaklarını kaldırmış; muazzam şey! Korkutuyor insanı... Bir adam sokakta cüzdanını çıkarıyor : Elli liralıklar, beş yüzlükler... Nasıl kazanılır, nasıl cüzdana bu kadar para yığılır? Adam : Şoför, diyor, çek!

Dün birine götürüp bir yazı verdi. Adam cüzdanını çıkardı. Sıra sıra dizmişti. Bir iki tane beş yüzlük, ellilikler, onluklar, beşlikler. Çıkarıp bir beş liralık verdi sanki ona dünyayı bağışlamış-

tı. Utandı. Teşekkür etti. Nasıl olabilirdi? Kafasındaki bir fantaziye nasıl bu adam para verirdi? İnanamıyordu. Hayretler içindeydi. Nasıl utandı. Para ellerini yaktı ama, korkunç da bir sevinç vardı içinde. Göğsü kabardı. Yürüdü. Simit aldı. Meyve suyu içti. Muhallebiciye girdi. Kahve içti. Baframaden aldı. Tünel'e bindi. Tramvaya atladı. Şarap içti. Gazete aldı. Daha neler, neler... Beş liralık büyüklükten ufaklığa, kâğıt renginden maden rengine dönerken sonunda cebinde tırtıllı kuruşlar buldu. Bütün öteki paralardan bin defa güzel oyuncaklar... Asıl bunlar, bu tırtıllar para eder. Yarım ekmek aldı. Deniz kenarında martılara attı. Etrafına yalınayak çocuklar toplanmıştı. Ekmek parçalarını daha denize düşmeden yakalayan, acı acı bağrışan, kırmızı gözlü martılara dağıtacak ekmeği. Açlıktan ölse insanoğluna vermeyecek. Verirse adam olmaz. İnsanoğlu hak etmeli, hak! Yoksa şehirde yaşamamalı, köylere gitmeli, merhametlere sığınmalı.

Bir kadın, hamalın birini yakalamış yakasından polise götürüyordu. Arkalarından gitti. Mesele şuydu : Hamal kadının eşyasını taşımıştı. Bu, iple sıkı sıkı bağlı bir harardı. Kadın, hamalın ipi aşırdığını söylüyordu. Hamalın elinde bir tek siyah, yağlı, bitkin bir ip vardı. Kayış gibi karaydı. Bununla ancak adam asılabilirdi. Zayıf bir adam, elli kiloluk bir zavallı. Adam asmak hoş bir şey olmalı! Acaba cellatlara aylık mı verirler? Kadına ipin bu olup olmadığı soruldu. "Hayır," dedi kadın, "benimki yepyeniydi."

Hamal yemin ediyor, "Vallahi almadım ağabey onun ipini!" diyordu. "İpi ne yapacağım ben? Kime satılır ip? Benimkisi bana daha ekmek paramı getiriyor."

Kadın, "Bırakmam," diyordu, "o aldı ipi." Ne hamalı bırakıyor, ne de bir ucundan tuttuğu ipini. Hamal artık dayanamadı. İpi almaz ümidiyle kadına uzattı :

"Al, vazgeçtim al, bunu al."

Almayacağını öylesine umuyor bir hali vardı ki. Ama kadın ipi aldı gitti.

Hamal sapsarı, oraya, parmaklığa dayandı. Sapsarı ufka baktı. "Ne yapacağım şimdi ben?" dedi. Öyle bir ümitsizlik, öyle bir ümitsizlik içindeydi ki, elinden malı mülkü, apartmanı, karısı, altını alınmış bir zengin de bu kadar üzülürdü. Uzamış sakalı içinden gözleri apak kesildi. İşte o anda onun içini şehirden bir nefret, bir

korku, bilinmez bir panik sardı. Şehri bırakıp gitmeliydi. Nereye olursa olsun... Bu şehri bırakmalıydı. Dağlarda yatmalı, su başlarında garipler gibi su içmeli, köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol değiştirip koşa koşa kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, bağlardan üzüm çalmalıydı.

Hamalın ipini bir fakir kadıncağız kendi çalınmış ipine karşılık aldı. Hamal belki de bu ipi çalmış, bir arkadaşına satmış, parasını yemişti. Bana ne, işin orasından? Neden o kadar sarardı, neden parmaklığa dayanıp bomboş bir gökyüzüne, kalabalık insanlara korku ile baktı? Bu korkuyu, bu korkunç korkuyu şehirlerde tatmak kabil. Gitmeli, uzaklaşmalı, hiçbir şehirde durmamalı. Onun ipi yoktu. Beceriksizliği, talihsizliği, şaşkınlığı, insanlara, işlere, eşyalara, hadiselere hayreti vardı. Bir gün bir parmaklığa ipsiz bir hamal gibi dayanıp sapsarı kesileceğini, kendi kendisini bir aynada gibi görmeden evvel şehirden uzaklaşıp gitmeli. Tepeye doğru yürümeye başladı. İşte şehirden kaçıyordu. Yolun ortasında durdu. Şehir uzaktan yavaş yavaş gözükmeye başladı. Bir sis içinden sivri sivri her şeyi, gözüküyordu : Bacaları, saat kuleleri, minareleri, çan kuleleri; sonra kubbeleri, pencereleri, taraçaları, çamaşırlıkları gözüktü. Ters yüzüne döndü. Evine vardı. Mutfaktan güzel bir koku geliyordu. Kırmızı bir şeyler vardı tavada. Önüne, ipler düşünmekten görmediği bir tabağa bir şeyler konuldu. Onun, iştahtan değil, çabuk bitirip evden çıkmaya acelesinden hızlı hızlı yediğini gören anası,

"İşinden dönmüş gibi acıkmışsın..." dedi.

Dudağının kenarında bıçak yarası gibi bir çizgiyle güldü.

ON SEKİZİNCİ KONUŞMA

K. S.: Gerçi çoktandır sizinle edebiyat konuşmaları yapıyoruz ama, geçen gün birdenbire farkettim, bize daha çok başka şairlerin şiirlerini okudunuz, başka yazarların yazılarını okuttunuz, fakat siz kendi şiirlerinizden çoktandır okumadınız. Bugün artık bırakmayacağız sizi. Kendi şiirlerinizden birkaç tanesini olsun mutlaka okuyun.

N. H.: Pekâlâ öyleyse, ben bugün sevda şiirleri okuyacağım.

K. S.: Ne isterseniz... Okuyun bir şeyler...

N. H.: Peki. Bir tanesinin ismi : "Güz".

GÜZ

Günler gitgide kısalıyor,
yağmurlar başlamak üzre.
Kapım ardına kadar açık bekledi seni.
Niye böyle geç kaldın?

Soframda yeşil biber, tuz, ekmek.
Testimde sana sakladığım şarabı
içtim yarıya kadar bir başıma
seni bekleyerek.
Niye böyle geç kaldın?

Fakat işte ballı meyveler
dallarında olgun, diri duruyor.
Koparılmadan düşeceklerdi toprağa
biraz daha gecikseydin eğer...

Şimdi bir tane daha okuyacağım. Bu karımın yıldönümünde yazdığım bir şiir :

MÜNEVVER'İN DOĞUM GÜNÜ

Yapraklara, dallara, yeşillere, allara,
nice nice yıllara gülüm, nice nice yıllara.
Yaprak dala, al yeşile yaraşır,
gayrı bundan böyle verınem seni ellere...

Şimdi bir tane de başka şiir okuyayım. İsmi : "Yaşamaya Dair".

YAŞAMAYA DAİR

3

Bu dünya soğuyacak,
yıldızların arasında bir yıldız,
hem de en ufacıklarından,
mavi kadifede bir yaldız zerresi yani,
yani, bu koskocaman dünyamız.

Bu dünya soğuyacak günün birinde,
hattâ bir buz yığını
yahut ölü bir bulut gibi de değil,
boş bir ceviz gibi yuvarlanacak
zifiri karanlıkta uçsuz bucaksız.

Şimdiden çekilecek acısı bunun,
duyulacak mahzunluğu şimdiden.
Böylesine sevilecek bu dünya
"Yaşadım" diyebilmen için...

Size bir tane daha şiir okuyayım isterseniz. Malum a şaire şiir oku deyince sonu gelmez.

K. S.: Bu zaten bizi çok memnun ediyor.

N. H.: Kısacık bir şey. İsmi : "Sen". Bir sevda şiiri gene, yahut bir memleket şiiri. İkisi karışık bende,

Sen esirliğim ve hürriyetimsin,
çıplak bir yaz gecesi gibi yanan etimsin,
sen memleketimsin.

Sen elâ gözlerinde yeşil hâreler,
Sen büyük, güzel ve muzaffer
ve ulaşıldıkça ulaşılmaz olan hasretimsin...

K. S.: Bu şiirler herhalde son zamanlarda yazdığınız şiirler?

N. H.: Bir kısmı son zamanda. Bir kısmı çok eskiden yazılmış şiirler. Şiirlerin yazıldığı tarihe bakmamak lazım. Şiir, iyi şiirse her zaman yazılmış şiirdir. Bilmiyorum, bunlar iyi mi fena mı ama, bunları okumak geldi içimden.

Bakın, ne anlatacağım size şimdi. Biliyorsunuz bir büyük Türk ressamı var, çok büyük bir Türk ressamı, bir köylü çocuğu. İsmi : İbrahim Balaban. İbrahim Balaban "Bahar Tablosu" diye bir tablo yapmıştı. Ben İstanbul'dayken bu tabloyu görmüştüm. Onun üzerine bir de şiir yazdım bu tabloyu anlatan. İsterseniz şimdi onu okuyayım :

İBRAHİM BALABAN'IN "BAHAR
TABLOSU" ÜSTÜNE SÖYLENMİŞTİR

İşte seyreyle gözüm, hünerini Balaban'ın.
İşte şafak vakti, Mayıs ayındayız.
İşte aydınlık :
akıllı, cesur taze, diri, insafsız.
İşte bulut :
kaymak gibi lüle lüle.
İşte dağlar :
hem de mavi, hem de serin.
İşte sabah seyranı tilkilerin :
uzun kuyruklarında ışık,
sivri burunlarında telâşları...
İşte seyreyle gözüm :
işte karnı aç
tüyleri diken diken
ağzı kırmızı

işte dağbaşında kurdun biri.
Kendinde hiç duymadın mı sen
aç kurdun öfkesini sabah vakitleri?
İşte seyreyle gözüm : kelebekler, arılar,
işte kıvıl kıvıl devranı balıkların.
İşte bir leylek :
Mısır'dan yeni gelmiş.
İşte bir geyik :
daha güzel bir dünyanın hayvanı.
İşte seyreyle gözüm :
inin önünde ayı,
uyku sersemi henüz.
Sen aklından geçirmedin mi hiç
toprağı koklayarak,
ayılar gibi dalgın yaşamayı,
bala, armuda, yosunlu loşluğa yakın
insan sesinden, ateşten uzak?
İşte seyreyle gözüm : sincaplar, tavşanlar,
işte kertenkele, işte tosbağa,
işte üzüm gözlü eşeğimiz.
İşte seyreyle gözüm : bir ağaç pırıl pırıl,
güzellikte insana en çok benzeyen.
İşte çayır çimen :
İşte, kokla burnum : nane, kekik.
İşte sulan ağzım : labadalar, ebegümeçleri...
Ellerim, ellerim dokunun, okşayın, avuçlayın.
İşte anamın sütü, karımın eti, gülüşü çocuğumun.
İşte sürülen toprak...
İşte seyreyle gözüm, işte insan :
dağın, taşın, kurdun, kuşun efendisi,
işte çarıkları,
işte poturunda yamalar,
işte karasaban,
işte sağrılarında kederli, korkunç oyuklarıyla öküzleri...

Şimdi son olarak bir tane daha şiir okuyayım ve bitirelim bu işi. Bu şiirin ismi : "Yine Sana Dair".

Sende, ben, kutba giden bir geminin sergüzeştini,
sende, ben, kumarbaz macerasını keşiflerin,
sende uzaklığı,
sende, ben, imkânsızlığı seviyorum.

Güneşli bir ormana dalar gibi dalmak gözlerine
ve kan ter içinde, aç ve öfkeli,
ve bir avcı iştihasıyla etini dişlemek senin.

Sende, ben, imkânsızlığı seviyorum,
Fakat aslâ ümitsizliği değil.

NÂZIM HİKMET'İN DOĞUM YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE VARŞOVA'NIN "MDM" OTELİ'NDE

Atanas İzmirlief

1957 yılının Nisan ayı. Bir yortu günü. Varşova'da "MDM" otelinin dördüncü katındaki koridor sessizdi. Beni, selvi boylu, güleç yüzlü, gözlerinde neşe parlaklığı olan genç bir kadın karşıladı ve tanışırken adını, Safet, dedi, sonra güzel bir Fransızcayla :

— Nâzım Yoldaş biraz sonra gelecek, dedi.

Çok geçmeden kapıda, uzun boylu, kumral saçları fazlaca kırarmış bir erkek belirdi. Mavi gözleri gayet canlı görünüyor, hatta par par yanıyordu.

Tanıştık. Konuşmamız, gayet tabii bir şekilde Rusça başladı. Arasıra Fransızcadan da istifade ediyorduk.

— Ben Rusçayı berbat konuşurum, diye söze başladı Nâzım, bilhassa ismin halleri ve takılar beni çok üzer, dedi.

Lakin, anlaşıldığına göre, konuştuğum insan, Rus dilini mükemmel biliyor ve serbest konuşuyordu.

Bizim konuşmamız, Nâzım'ın Bulgaristan'ı ziyaret ve intibalarıyla başladı.

— Bulgaristan'ın birçok bölgelerini gördüm, fakat dikkatimi en fazla çeken bir şey, Türk ahalisi arasında, kapitalist Bulgaristan'da görülmeyen sağlam bir işçi sınıfının mevcudiyetidir. Türk işçileri de sosyalizm kuruculuğuna büyük payını vermektedir. Bir çok müesseselerde, maden ocaklarında, kuruculuk yerlerinin tablolarında yüzlerce öncü işçinin isimlerini gördüm. Bundan başka, halk idaresi yıllarında, sosyalizm davasına sadık birçok Türk münevveri yetişmiş ve yetişmektedir. Moskova'dayken, Sovyetler Birliği'nde okuyan Bulgaristanlı Türk gençleri, ya beni dolaşmaya geliyor, ya da sık sık telefon ediyorlardı. Buna çok seviniyordum.

Halk idaresi, Türk ve Bulgar halkına eşit haklar sağlamış. Bu da sosyalist Bulgaristan'da milli meselenin doğru halini gösterir.

— Edebiyatımız, şair ve yazarlarımız hakkında fikriniz nedir? diye sordum.

— Doğrusunu söyleyeyim, çağdaş edebiyatınızı gayet az

tanıyorum. Bunu söylerken sıkılıyorum doğrusu. Yalnız Hr. Smirnenski ile Nikola Vaptsarof'un yaratıcılığını tanıyorum. Onların başarıları, yalnız Bulgar edebiyatı için değil, dünya edebiyatı için de bir kazanç sayılır. Sizin başka istidatlı yazar ve şairlerinizin yaratıcılıklarıyla yakından tanışamadığıma esef ediyorum. Türkiye'de onların tercümeleri yoktur. Smirnenski ve Vaptsarof'u Rusça tercümelerinden okudum, dedi.

Biraz fasıladan sonra kendi yaratıcılığı ve gelecek planları hakkında konuştuk.

Nâzım'ın yüzünde hafif bir gülümseyiş belirdi ve :

— Şimdilik dört düzende bez dokumaya çalışıyorum. Son zamanlarda şiirdense, piyes yazmanın daha kolay olduğunun farkına vardım. Pek tabii sıhhatim de ağır işlerle meşgul olmama müsaade etmiyor. Bu günlerde Moskova'daki Ermolof Tiyatrosu'na bir piyes yazmaya çalışıyorum. Bu piyesi Büyük Oktobr Sosyalist inkılabının 40'ıncı yıldönümüne hasredeceğim. İkinci piyesimi, Prag tiyatrolarından birine yazıyorum. "Şöhret" adını taşıyacak. Üçüncü piyesin adını henüz düşünmedim. Dördüncü piyes, size belki biraz tuhaf görünecek. Onda tekniğin hızla gelişmesini, istihsal kuvvetlerinin gelişmesini, insanların iç âlemini ve karakterlerin değişikliğini vermeye çalışacağım.

Mesela, hakiki Moliere'in Tartüf'ü sahneye çıkıyor. İlk sözlerini söyledikten sonra, halk arasından bizim kahramanımız da sahneye çıkarak, onun rolünü oynamak istiyor. Lakin o, yirminci asır insanı olduğu ve hadise 1957 yılında vuku bulduğu için tekniğin ilerleyişini gösteren birçok makineler sahneye çıkarır. Pek tabii yaşadığı devirde birçok meseleleri ele alır ve birçok repliklerinde tam manasıyla Tartüf'ün sözlerini tekrarlar, onun gibi hareket eder.

— Son zamanlarda sosyalist realizm hakkında yürütülen münakaşalar hakkında fikriniz nedir?

— Münakaşadansa, yazmayı tercih ederim. Marksist görüşlü bir yazarın bütün eserleri sosyalist realizm ruhundadır. Sosyalist realizm terimi sosyalist realizmde birçok eserler meydana geldikten sonra çıkmıştır. Meselâ, Maksim Gorki'nin, Mayakovski'nin, Aragon'un ve daha birçoklarının eserleri sosyalist realizm mefhumundan önce yazılmıştır. Demek oluyor ki : sanatkâr dış dünyayı pasif bir şekilde aksettiren alelade bir ayna değildir. Zira inikas

nazariyesini diyalektik-materyalistçe anlayış, sosyalist realizmin esasını teşkil eder. Yazar, daima Partiyanın büyük ideleriyle yaşamalı ve onları halk arasına yaymalıdır. Diğer taraftan da Partiya, halkın çeşitli hayatını yazarların eserlerinden de öğrenmelidir. Krupskaya'nın söylediğine göre, hayatı öğrenmede Lenin'e en büyük kaynak, Rus edebiyatıymış.

— Müsaadenizle sonunda daha bir soru sormak istiyorum. Bulgaristan'la Türkiye arasındaki münasebetler hakkında fikriniz nedir?

— Bu mesele beni de çok alakadar ediyor. Az olsa da Türkiye ile Bulgaristan arasında ticaret başladı. Bu hususta büyük başarılara ulaşılmasını arzu ederim.

Bulgaristan'la Türkiye arasında kültür münasebetleri esef edilecek bir durumdadır. Gönül ister ki, bu iki devlet arasında kültür bağları kat kat artsın. Tiyatro, şarkı ve dans kolektiflerinin birbirini ziyareti her iki memleket için çok faydalı olur. Sporcular da birbirlerini sık sık ziyaret etsinler. Birçok resim sergileri yapılsın. Bilhassa Bulgar ve Türk yazarları arasında sıkı bir irtibat gayet faydalı olur.

Türkiye halkının, komşusu sosyalist Bulgaristan hakkında bildiği pek azdır. Bense bu iki milletin birbirini güzel tanımasını candan arzu ederim.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, hudutlarımızda barış cephesinin kalesi sayılır. Onun için Bulgaristan'la Türkiye arasındaki münasebetler birleşerek barış davasının menfaatlerini gütmeleri arzusuyla yanarım.

Nâzım Hikmet son sözlerini söylerken sık sık solumaya başladı. Hemen iki saat devam eden konuşmamız yormuştu onu.

Bu anda telefon çaldı. Onun sağlığına kaygı gösteren doktoru telefon ediyordu. Ahizeyi koyduğu zaman, Nâzım Hikmet hafiften kulağıma :

— Sizinle uzun boylu konuştuğumu bir anlarsa, yandık. Yine masal okumaya başlar, dedi.

Ayrılırken, Bulgaristan'da onu tanıyanlara ve sevenlere mahsus selamlarını ulaştırmamı rica etti. Sonra ilave ederek :

— Yakında yine sizin güneşli yurdunuzu ziyarete geleceğim. Görüşmek üzere, güle güle!.. dedi ve ayrıldık...

[Yayımlanışı : Yeni Işık, 19.1.1965]

NÂZIM HİKMET GELENEK, STİL VE YENİLİK

Toma George Maiorescu

Nâzım Hikmet ülkemizde. Fethedici tebessümü, mavi gözlerinin berraklığı ve sükûneti, herkese dikkat gösteren mütevazı tavrı, yapılan şakalara katıla katıla gülen, henüz tanıdığı muhatabıyla en içten yaratıcılık endişelerini paylaşan, şair, yazar, senaryocu, dramaturg ve aynı zamanda vatandaş-yazar, halkların barışı uğrunda savaşçı Nâzım Hikmet aramızda. Yalnız saçlarındaki beyaz teller biraz artmış, gözlerini halkalayan kırışıklıklar biraz daha derinleşmiş olarak... Ama hep neşeli, konuşkan, aynı sade insan. Bundan iki yıl önce, Varşova'da bir sokakta itiraf ettiği eski bir özlemini gerçekleştirdi böylece. 6 yıl önce "yaşama bir kapı" saydığı ülkeyi ziyaret fikri, hep kafasında idi. Romanya, şairin dediği gibi "bizim" ülkemiz, yani hapishaneden çıktıktan sonra konakladığı ilk yerdir. Dört gün kalmasına rağmen, anılar kalbinde ve kafasında canlı. Çoktan anlattığı bir olayı anımsıyorum. Bir köyümüzden geçerken, onun adını işiten bir köylü Nâzım Hikmet'e yaklaşarak : "Sen Türk şairi Hikmet misin?" diye sormuş. "Evet." Köylü manalı manalı gülümseyerek : "Neden serbest olduğunu biliyor musun?" diye soruyor ve yanıt beklemeden ekliyor : "Biz, köyümüzde geçen hafta senin için bir protesto toplantısı yaptık."

İşte o zamandan beri Nâzım Hikmet'in halkımıza dair izlenimi : yardıma koşan, ateşli, yürekli insanlar.

Nâzım ülkemizi ziyaret özlemini çoktan gerçekleştirebilirdi. Çünkü son yıllarda o kadar ülke gezdi ki. Yalnız sosyalist ülkeleri bir düşünürsek, Sovyetler Birliği şehirleri, sonra Pekin, Prag, Budapeşte, Varşova... Ve buna rağmen... Zaman mı? Evet, biliyorum... Yaratıcılık planı, Dünya Barış Konseyi, kalbi... Nâzım Hikmet yeniden ağır bir kalp krizi geçirdi. Bu ziyareti ülkemize, Çekoslovakya'da Iesenik Sanatoryumu'ndaki tedaviden sonra yapıyor. Doktorlar, ona heyecanı, yorgunluğu, hatta hareketi yasak ettiler...

Ve buna rağmen işte *Bir Aşk Masalı, Yusuf ile Menofis, Enayi, İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?* ve diğer piyesleri Moskova ve Varşova, Riga ve Prag, Berlin ve Aşhabad, Laypzig ve Bratislava, Sverdlovsk ve Krakovya sahnelerinde kapalı gişe oynayan, seyircilerin alkış tufanına boğduğu O, şimdi Romanya'da.

Arkadaşlarımın pratikte yoklamış oldukları ve bu kadar iyi neticeler veren denenmiş raportör sorusuna başvurdum :

— Ne üzerinde çalışıyorsunuz?

Nâzım, bu sorunun "yeniliği" ve "orijinalliği"nden hoşlanmış olacak ki, bir saniye düşünceye daldı ve monoton bir sesle sıralamaya başladı :

— Polonya sineması için, bildiğin o *Yusuf ile Menofis* piyesinden bir senaryo yazdım. Bundan birkaç hafta önce Prag'da *Prag Saatleri* piyesini tamamladım. *Şöhret* piyesi üzerinde çalışıyorum. Gayet ağır bir işe de giriştim, benim için gerçek bir sınav : Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi 40. yıldönümü için bir piyes. Umarım ki bu piyesi anlatmamı istemeyeceksin.

— Şimdilik istemiyorum. Ama dram yazarları yararına bir şairi kaybettiğimizi teessürle görüyorum.

— Sanırım ki yanılıyorsun. Şiire ihanet etmedim. Şimdi de şiir yazıyorum, ama daha az. Şiir, çok gençlik, tazelik, cüret ister. Hele benim yaşımda bir insan için dinç bir sağlık ister. İyi şiir yazmak, çok zor bir iştir. Doktorlar da zor işlerden kaçınmamı istediler.

— Demek ki dramaturji, o kadar zor bir yazı türü değil!

— Şiir yoğunlaştırılmış (kondanse) dramaturjidir. Dramaturji, harekete daha geniş bir saha veriyor.

— Evet bu doğrudur. Ama bir şeyi izah edemiyorum. Piyeste "günün" en acil sorunlarını ele alarak, tümüyle aktüalite içine giriyorsunuz; buna karşılık son yıllardaki şiirlerinizde, gayet kişisel duygu ve haller, bazen de keder dalgaları hissediliyor...

— Evet, şairlere bazen kederli olmak hakkını tanımayanlardan değilsin. Ne yapalım. Bazı şairler kederli. Belki de hastalıktan... Şiirlerimin çoğu kez kişisel niteliği olduğu doğru. Burada bir şey daha var. Şuna inanıyorum ki, şiirlerini yaşama bağladığın takdirde, bizim için kutsal olan fikirlere daha iyi hizmet edersin. Ama bu bağlantı, iplik görünmeden yapılmalıdır. Piyeslerimde, kişilerimi diktiğim iplik henüz görülüyor. Öğreneceğim daha çok şey var. Zaten ajitasyon yapanın ustalığı sonunda — ki her şair bir ajitas-

yoncudur — onun ajitasyoncu olduğunu kimse farketmemelidir. Piyes yazarından daha iyi bir şairim, (parantez içinde şunu söyleyeyim ki, hem şair ve hem dramaturg olarak zayıfım.)

— Bunu not etmeyeceğim.

— Rica ederim, not et. Fikirlerimi söylemekte serbest değil miyim?

— Hatırladığıma göre, Moskova'da yayımlanan piyeslerinizi kapsayan cildin önsözünde, "sosyalist realizmin, militan dramaturg olarak sizden, halkınızın en ileri dram ve tiyatro geleneği, insanlığın bu alandaki en iyi gelenekleri karşısında yaratıcı bir tavır takınmanızı istediğini, şablona karşı faal bir mücadele ve yenilik getirmeniz gerektiğini" yazdınız. Bizim ülkede de son zamanlarda bu konuda tezatlı tartışmalar oldu. Öyle ki, gelenek ve yenilikçilik sorununda, fikirlerinizi rica ediyorum.

— Dikenli bir sorundur bu. Her şeyden önce bir açıklama. Pek uzak olmayan bir geçmişte — bereket ki geçti bu — mazinin mirası hakkında tuhaf bir görüş hâkimdi. Evrensel sanat ve edebiyat mirasından, insanlığın asırlar boyunca yaratmış olduğu en değerli şeyleri benimsemek vazifesinden bahsedilirken, genellikle bu miras, Antik Yunan, Rönesans ve Avrupalı realistlerin sanatına mahdut tutuluyordu. Asya'da, Afrika'da ve Amerika'da büyük ve eski kültürlerin mevcudiyeti unutuluyordu. Doğu halklarının bıraktıkları muazzam kültür mirasını da belirtmek isterim. Dolayısıyla paradoksal bir durum vardı : Batıda, Doğu kültürü geleneklerinden, örneğin İranlı ve Osmanlı minyatürleri renklerinden, Çin ve Japon çizgilerinden pek çok şey öğrenmiş olan Matisse vb., burjuva ırkçıları tarafından, "aşağı ırklar"ın tesiri altında kalmakla itham ediliyorlardı. Bizim sanat eleştirmenlerimiz de, onları "formalist" ilan etmişlerdi. Heykeltıraşlıkta, Antik Yunan etkisi olmasına rağmen, Hint, Çin, Endonezya vb. heykeltıraşlığının da etkileri vardır ve bunlar dikkatle incelenmelidir. Bundan dolayı, dramaturji geleneklerinden bahsederken, Çin klasik opera ve tiyatrosunun maskeler, konvansiyonlar, öz sözlülük gibi özelliklerinden, Hint tiyatrosunun az hareketi müzikle bağdaştırmak gibi özelliklerinden ders almalıyız. Demek ki evrensel kültür mirasını çok geniş anlamda kabul etmeliyiz. Yenilikçi olmaya gelince, eminim ki bütün klasikler, yenilikçi oldular. Gerçek artist klasik olmaya çalışırken yenilikçi olmaya da çalışır, yani yaşadığı devrin

ruhunda yazar. Gelenek bir başka deyimle, kültürün konkre, ulusal ifadesidir ve bir kelepçe değil, daha uzağa atlayabilmek için bir tramplen olmalıdır. Bugün, dünden daha iyi yazılmadığını iddia etmek, tuhaf kaçar. Nasıl geçen asrın şairlerinin kullandıkları komünikasyon vasıtalarını bugün kullanmak tuhaf ise.

— İfade vasıtaları sorununa değiniyorsunuz!

— Evet. Yalnız bunu değil çağımızın stilini de düşünüyorum.

— Bu stilin nitelikleri nelerdir?

— Her şeyden önce realisttir (pek tabii nüanslı, gayet çeşitli ve komple yönleriyle). İnsanın yaşamını, daha kesini alelade insanın, halkın yaşımını yansıttığından realisttir, özlüdür, direkttir, sahte duygusallıktan, abartmadan uzaktır, gayet dinamiktir. O kadar incedir ki, naylon bir çorap gibi, giyildiği zaman yalnız bacağın görünmesini önlemediği gibi, onun güzelliğini de ortaya çıkarır.

Demek ki gelenek ile yenilikçilik arasında tezat yaratmak, sahte bir sorun yaratmaktır. Yaşamda böyle bir sorun mevcut değildir.

— Son bir soru : Mihail Şolohov'un "Innostrannaia Literatura" dergisinde teklif ettiği "yazarların bir yuvarlak masa toplantısı" hakkında fikriniz nedir?

— Böyle bir toplantıya var gücümle taraftarım. Yalnız bir yuvarlak veya dört köşe bir masa etrafında bir kere toplanmak yeterli değildir. Günlerce, haftalarca konuşsan bile, yine de sorunları tüketmekten uzak kalacaksın. Tüm ülkeler yazarları (faşistler ve ırkçılar hariç) aralarında daimi kişisel bağlar kurmalıdırlar; birbirlerini resmi değil, evlerinde ziyaret etmelidirler. Zaten kanaatimce yazarların — diplomatlar gibi — her ülke için vizesi olmalıdır. Yalnız mektuplaşmalarla değil, faal polemiklerle canlı fikir teatisi yapmalıyız. Bu, barış davasını kutsal sayan tüm dünya yazarları arasındaki dostluğu önemli derecede kuvvetlendirebilir.

Evet... pek çok tartışma olabilir, ama her şeyden önce yazarın vazifesi yazmaktır. Hem de halkın emellerine uygun olarak daha iyi daha da iyi yazmak...

Ayrılırken Nâzım Hikmet'le tamamen mutabık olarak, bu konuşma için teşekkür ettim.

[Contemporanul, 26.4.1957]

NÂZIM HİKMET MEMLEKETİMİZE GELDİ

"Ya atom silahı bütün insanlığı yeryüzünden silip süpürecek, yahut da biz insanlar el ele verip, mücadele ederek bu bombanın kökünü dünya yüzünden kazıyacağız."

Okuyucularımızın, gerek eserleriyle, gerekse şahsen yakından tanıyıp candan sevdikleri aziz milletdaşımız, büyük şair Nâzım Hikmet, beş senelik bir ayrılıktan sonra, tekrar aramızda bulunuyor. Devrimizin en büyük şairlerinden biri olan, eserleriyle bütün dünya insanlığına barışçıların saflarında yer alarak harpçilere karşı mücadele etme azmini ilham eden Nâzım Hikmet, Bulgaristan Yazarlar Birliği'nin misafiri olarak 15 Mayıstan beri Sofya'dadır. Memleketimizde bir ay kalacaktır. 20 Mayısta Varna'ya gidecek ve orada, Yazarlar Birliği'nin villasında istirahat edecektir.

Nâzım Hikmet, gazetemize verdiği beyanatta şunları söylemiştir :

— Beş yıllık bir ayrılıktan sonra güzel yurdunuza tekrar gelmiş bulunuyorum. Bulgarya benim de yurdum sayılır. Çünkü ben bir komünist olarak bütün sosyalist memleketleri kendi vatanım gibi seviyorum. Bundan başka, İstanbul'daki karım Sofya'da doğmuştur. Yani biraz Bulgarya güveyisi sayılırım. Geçen gelişimde, Bulgarya'daki milletdaşlarımın birçoğu ile görüşmüştüm. O zamanlar, Bulgarya Türkleri TKZS kurma işlerine yeni yeni başlamışlardı. Gerek buradaki köylü ahbaplarımdan aldığım mektuplardan, gerekse gazetenizden öğrendiğime göre, artık hemen hemen bütün Bulgarya Türkleri, köylerine TKZS'ler kurmuşlar. Bu hal beni çok sevindirdi. Onların şimdiki vaziyetlerini yakından görmek, sevgili milletdaşlarımı birer birer kucaklamak istiyorum. Fakat, şu kahrolasıca yürek hastalığı bana rahat vermiyor. Günümün 12 saatini sırtüstü yatarak geçirmek mecburiyetindeyim. Doktorlar günde beş yüz adımlık bir yürüyüşten fazla dolaşmama bile müsaade etmiyorlar. Bu yüzden, ne yazık ki, sosyalizm yolunda yürüyen milletdaşlarımı, köylerinde ziyaret etmek zevkinden mahrum kalacağım.

Gazetenizden faydalanarak, bütün Bulgaryalı milletdaşlarıma en candan selamlarımı, kendilerine, girdikleri ve başarılardan başarılara ulaştıkları bu hayırlı ve insani yolda mesut ve bahtiyar olmalarını dilerim.

Nâzım Hikmet dünya barış savaşı hakkındaki bir sorumuzu da şöyle cevaplandırmıştır :

— Bundan bir ay evvel Berlin'deydim. Dünya Barış Konseyi bürosunun azası olarak, bu büronun topantısına katılmıştım. Aramızda, dünyanın her tarafından, çeşitli siyasi kanaatlere mensup büyük alimler de vardı. Onlar dediler ki : "Atom ve hidrojen silahının değil kullanılması, tecrübe edilmesi dahi İnsanlık için tehlikelidir. Ve bu tehlike şimdiden mevcuttur. Çünkü tecrübe için patlatılan atom ve hidrojen bombalarından çıkan stronsiyom 90 adı verilen zehir, bombanın patladığı sahadan bütün dünyaya yayılır. Yavaş yavaş yere iner. Sonra, ota, toprağa konar. İnsanların bütün yiyeceklerine karışır. Bilhassa çocuklar için son derecede zararlıdır. Çünkü sütleri zehirler. Kemik sistemine çok zararlı bir zehirdir.

Görülüyor ki, atom harbi tehlikesi şimdiden tesirini göstermeye başlamıştır. Şu halde, dünyadaki bütün insanların kuvvetlerini şimdiden birleştirerek, bu tecrübelerin yaptırılmaması için mücadele etmeleri lazımdır. Her milletten, her dinden insanların, insanlığın hayatını korumak için bu uğurda zaman geçmeden birleşmeleri şarttır.

Bu korkunç silahlar, bütün insan soyunu tehlikeye düşürmektedir. Yani şu veya bu siyasi yahut da sosyal sistemin yenilmesi veya yenmesi değil, insan soyunun yaşatılması veya tamamıyla mahvedilmesi meselesiyle karşı karşıyayız. Ya atom silahı kullanılarak bütün insan soyu dünya yüzünden silinecek, yahut da biz bütün insanlar el ele, omuz omuza verip mücadele ederek bu silahın kökünü dünya yüzünden sileceğiz. Bunun ortası yoktur.

[Yeni Işık, Sofya, 19.5.1957]

TİYATRO İÇİN AKTÜEL BİR KONU : ATOM BOMBASI!

Roger Cimpeanu

Paris'e doğru yolculukta Nâzım Hikmet Prag'a da uğradı. Otelin holünde rastlaştık. Berliner Ensemble'nin o günlerde Çekoslovakya başkentinde verdiği temsillerin afişi holde asılı idi. Şair, bana beş dakikasını zaten bunun için vermişti.

— Helene Weigel'i, *Mutter Courage*'da ikinci kere göreceğim. Gecikmek istemiyorum.

— Bir yıldırım sorusu. Ne üzerinde çalışıyorsunuz?

— Yeni bir piyes yazıyorum. Yarısından fazlası hazır.

— Başlığı ne?

— *Demokles'in Kılıcı.*

— Konusu?

— Gayet aktüel : Atom bombası. Gençliğinde yaşamış olduğu ortamda hor görülen, aşağılık duygusu taşıyan bir Amerikalı, pilot olduğunda eline atom bombası yüklü bir uçak verilince, dünyaya hükmetme sarhoşluğuna kapılıyor. Hor görülmüş olan o insan, şimdi bir felaket tanrısıdır. Dünya kendi elindedir, dünyanın hâkimi odur. Kıyıma neden olabilecek bir delidir.

— Sonunda ne olacak?

— Piyes henüz tamamlanmış değil... Başka bir zaman söyleyebilirim.

— *Demokles'in Kılıcı* piyesinden başka ne gibi çalışmalarınız var?

— Şiir yazıyorum. Zaten mesleğim bu.

— Teşekkür ederim. Beş dakika doldu. Geç kalmayınız...

[Contemporanul, 25.4.1958]

NÂZIM HİKMET İLE SANAT ANLAYIŞI ÜZERİNE BİR KONUŞMA*

Charles Dobzynski

Üzerinde elyazmaları ve ilaçlar bulunan bir masa ile, mendil kadar odasında, Nâzım daha da büyük görünüyor. Bazen doğru sözcüğü arayarak, düşünceleri tartarak, birbirleriyle uyar duruma getirerek, onları beklenmeyen bir karşılaştırma ya da bir nükte ile aydınlatarak, benimle yavaş yavaş konuşuyor. "Öncünün durumu" üzerine sorduğum soru, ona sıçrama tahtası hizmeti görecek.

— Bence, diyor, 1958 öncüsü, 1978 ya da 2000 yılının öncüsü, hep aynı şey. Kanım şu ki, sanatta en büyük tehlike sekterlik. Böyle olduğu için, kendi görüşümü zorla kabul ettirmek istemem; bütün öbür görüşleri de kabul ederim, çünkü gerçek (hakikat), ancak çelişkilerin birliği ile kavranabilir. Bir öncü, ne olursa olsun, bir içerik ve bir biçim ile belirlenir. Benim anladığım biçimiyle öncüde, içerik, benim için bir boyun borcu olan insanal gerçekliğin belli bir yansımasıdır; biçim ise, öz-sözlülük (laconisme), kısalık ve belginliktir, çünkü doğru olmak, ayışığı gibi değil, ama günışığı gibi olmak gerek.

— Şiir, insanal gerçeklik ile dilsel öz-sözlülük arasında her zaman bu denge koşulu içinde çözümü olanaklı olmayan özel deyimleme sorunları çıkarır. Dilsel öz-sözlülük size estetik düzeyde saltık (mutlak) bir zorunluluk olarak mı görünüyor? Neden?

— Gene söylüyorum, ister barok ya da retorik, ister bilgince yazılmış ya da deneysel şiir olsun, öbür görüşleri de yerden göğe kadar haklı bulurum; sanat ve insan değeri olan her şey kabulüm. Ama eğer seçme hakkım varsa, ben açıklığı ve yalınlığı yeğ tutarım. Öyle yazmalı ki, şiirden bir tek virgül atılınca, her şey yıkılsın. İşin özüne girecek biçimde kurmalı şiiri. Deyimleme alanında tüm olanakları kabul ediyorum. Eğer benim öze yönelik yalınlık eğilimimi açıklayacak teorik bir neden isterseniz bu belki de geleneksel Divan sanatına karşı soyutlamaya ve entellektüel Doğu süslemesine karşı bir tepkidir.

— Bazı konular ve bazı sözcükler için de bir düşkünlüğünüz var mı?

— Özgül olarak yazınsal ya da resimsel bir dil olsun, özgül konular olsun sanmıyorum. Ben tüm sözcüklerden ve tüm konulardan yanayım. Sonra değinmek istediğim bir başka sorun daha var : İnsanın ölçülü uyaklı dizelerle olduğu kadar, özgür dizelerle de kendini anlatabileceğine inanıyorm. Her şiir bir kendilik (zatiyet) oluşturur. Öyleyse her şiir için içeriğe uygun düşen biçimi bulmak ve uygulamak gerek. Bazen klasik, bazen de folklorik biçimler uygun düşebilir, ya da yeni biçimler bulmak gerekir. Örneğin, ülkemde, geleneksel bir biçim olmayan sonnet biçiminden yararlanacağım tutarsa, benim için önemli olan klasik sonnet'ye öykünmemek ve gelenek içinde türetmektedir. Evet, içerik ile biçim arasında bir birlik var, ama aynı zamanda biçim ile içerik arasında karşılıklı bir etkileşim de var. Öne geçen içeriktir, ama biçimin içerik üzerinde etkisi de yadsınamaz.

— Gerçekte, "Genç Ozanlara Mektup"unuzda, belleğimde çakılıp kalan bir tanımlamasını vermiş bulunduğunuz, her şeyden önce diyalektik bir ilişki bu. İzninizle yineleyeyim: "Her özün, bu özü bir ipek çorap saydamlığı ile gösterecek ve ona bir ipek çorap gibi yapışacak kendine özgü bir biçimi olmalı". Ama biraz önce ülkenizin yazınsal geleneğinden söz ettiniz, biçimin seçiminde bu gelenek ne rol oynar?

— Edebiyat ulusal biçimler sorunu, önemli bir sorun. İlkin, her ülke için tarihsel olarak belirlenmiş ulusal biçimlerin varlığına inanıyorum. Bizde, Türkiye'de, her çağa, ulus ile, halk ile birlikte evrimlenen özel bir biçim karşılık düşer. Ama, çeşitli ulusların kültürleri arasında etki değişimleri olur ve her ulusal biçim içinde, bir ya da çeşitli başka ulusların, bir ya da birçok öğeleri bulunabilir; zaten ulusal kültüre bir evrensellik niteliği veren de budur.

Ben kendimi, sadece Türk kültürünün kalıtçılarından biri olarak değil, ama tüm insanlık kültürünün kalıtçılarından biri olarak görüyorum. Kültürden söz ettiğim zaman, sadece eski Yunan kültürünü ya da Rönesansı değil, ama Asya, Afrika, Amerika kültürlerini de düşünüyorum. Batılı bir insan olarak, Batı kültürünün kendi ülkemin kültürüne katkıda bulunmuş olmasından gurur duyuyorum; ama, tersine, ülkemin ve tüm Doğu kültürünün, Batıdaki dahil, tüm insanlığın ortak kalıtını zenginleş-

tirmiş bulunmasından da gurur duyuyorum. Bana göre, bir insan, müzik bakımından, ancak Alman, Çin ya da Türk müziği karşısında aynı derecede duyarlı olursa, zengin demektir.

— Kültürlerin birbirlerinden aldıkları borçları yadsımak saçma olur. Lenin Ödülünün verilmesi sırasında, Doğunun insan ruhunun gelişmesi üzerindeki payını söz konusu ederken, Aragon'un anımsatmak istediği şey de buydu. Gene de öyle geliyor ki, hiç değilse edebiyat alanının, ve özellikle de şiir alanının bir bölümü, dilin ya da bazı düşünce biçimlerinin ulusal özellikleri üzerine yaslanmış olmaktan ötürü, güçlükle çevrilebilir bir durumda bulunuyor. Acaba burada da, her halkın başkasına mal edilemez ve özgül bir payı mı söz konusu?

Önemleri yadsınamaz birçok yazar ya da ozan, sadece kendilerini başka bir duyarlık sisteminin yasalarına göre dile getirdikleri ya da kendi dillerinin ulusal özlüğü ile ilgili bazı verileri kavrayamadığımız için, hatta en sadık çeviri aracılığıyla bile, bize "yabancı" kalıyor.

— Tüm yazar ve sanatçılar için durum böyle değil. Duyarlığı salt ulusal olmayan sanatçılar her yerde bulunur. Eğer duyarlık sadece ulusal kaynaklarla sınırlı kalsaydı, yaratıcılar erkliklerinin bir bölümünü yitirirlerdi. Bakın, bir örnek vermek gerekirse, Mao Çe-tung'un şu yakınlarda yayımlanan şiirleri, eski Çin geleneği içinde yazılmışlardır. Gene de, klasik biçime ve çeviriye karşın, içerik herhangi bir 20. yüzyıl insanı için belirli bir değer taşır. Şiirlerinin yayımlanması üzerine ortaya çıkan yazınsal sorunlar karşısında, bu yöneticinin bu vesileyle takındığı tutum üzerine sevinmek gerektiğini de ekleyeyim. Sorunuza dönmek gerekirse, ancak kendi ülkelerinde, ya da ancak belli bazı yabancı ülkelerde anlaşılabilecek sıkı sıkıya ulusal ozanların varlığını yadsımıyorum. SSCB'de, birçok İtalyan ozanı, genç kuşaktan olanlar dahil, tanınır ve sevilir. Benim bildiğime göre, örneğin Mayakovski'nin sevildiği Fransa'da, durum böyle değil, Mayakovski'nin şiir biçimi çok zordur; gene de, onun duyarlığında, sınırları ve dil engellerini aşan evrensel bir şeyler var.

— Az önce, aynı zamanda ozan da olan siyasal bir yöneticinin, özel bir yazınsal sorun karşısındaki tutumundan söz ediyordunuz. Tersine, size göre, siyasal sorunlar karşısında ozanın tutumu ne olmalı? Onun da oynayacak bir rolü, yerine getirilecek bir görevi

olduğunu düşünür müsünüz. Kısacası, haksız olarak "bağlanma" ("engagement") adı verilen şeyin zorunluluğuna inanır mısınız?

— Biliyorsunuz, 1923'den beri Komünist Parti üyesiyim; övündüğüm tek şey bu. Bana öyle geliyor ki, devletler arasındaki ilişkilerde yansızlık siyasası yararlı ve etkili olabilir, ama yazarlarda olamaz. Dünya tarihinde, çağının sorunları karşısında büsbütün yansız ve edilgin kalmış bir tek büyük yazar göstermek kuşkusuz güç olacaktır. Yansız olunduğu sanılabilir ve söylenebilir, ama nesnel olarak hiçbir zaman yansız olunamaz. Bana gelince, ben bile bile yan tutmayı yeğlerim.

— Bu ilke kabul edilince yaratıcının eylemi hangi yönde olmalı?

— Ben yazarların, en başta da komünist yazarların, yaşamın tanınmasının zorunlu kaynaklarından biri durumuna gelecek bir edebiyat yapmaları gerektiğine inanıyorum. Krupskaya'nın, *Lenin Üzerine Anılar*'ında, Rus edebiyatının, Lenin için gerçekliği tanıma kaynaklarından biri olduğunu belirttiği bir tümcesini hep anımsarım. Halkım için, başka halklar için, en yenisinden en yüksek yöneticisine kadar partimin tüm üyeleri için, bu erdemi taşıyan şiirler, romanlar, tiyatro oyunları yazmak isterim. Ama, bunun için, doğru olmayı, öz sözle süssüz, belirsizlikten uzak yazmayı, sağ kulağını sol elle göstermeye kalkmamayı bilmek gerek. Bu sorun, her türlü öncü için, hatta gelecekte de kendini gösterecek sürekli bir sorundur.

— Günümüzde, yazar ve halk, ve daha açıkçası, siz SSCB ya da halk demokrasilerinde yaşadığınıza göre, yazar ile sosyalist toplum arasındaki ilişkilerin yol açtıkları sorunlar nelerdir?

— Yazarın, sosyalist toplumun kurulmasında, halka ve Partiye yardımcı olması gerektiği kanısındayım. Önemli olan, yazarın nasıl yardımda bulunabileceğini bilmektir. Her şeyden önce, yazarın yetenekli olması önemli; yoksa edebiyata bile hiçbir katkıda bulunamaz. Bazı yazarlar moda tarafından sürüklenir ve, gerçek bir başarı ile, kendini göstermek için bazen uzun bir süre isteyen, ama kalımlı bir başarı ile karıştırılmaması gereken, çabuk, ama geçici bir başarı da kazanırlar. Öte yandan, yazarın, kuruluş durumunda bulunan bir toplumda ortaya çıkan tüm sorunları, bu toplumun çelişkileri dahil, ele almaktan korkmaması gerektiğine de inanıyorum.

— Çevirisi "Les Temps Modernes" tarafından yayımlanmış bulunan *İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?* yergi oyununuzda yaptığınız şey de bu, değil mi? Ama, belki siz de dahil, bazı yazarlar, çelişkileri çok olumsuz ya da çok kara bir ışıkla aydınlatmış, ve böylece toplumun gerçek gelişmesi ile çelişkiye düşmüş olmakla eleştirilmemişler midir?

— Komünist bir yazarın, sosyalist bir toplumda, bu toplumla uyuşmazlık içinde bulunması olanaksızdır. Ama bu yazar eğer başka bir toplumda çalışıyorsa durum hiç de böyle olmayacak, o zaman bambaşka güçlüklerle karşılaşacaktır.

Örneğin, eğer İvan İvanoviç'i, yarı-feodal yarı-kapitalist, bir ülke olan Türkiye'de, bir Türk kişisi olarak yaratsaydım, Petrov, Türk toplum koşulları içinde, İvan İvanoviç'in elleri arasında hep bir oyuncak olarak kalacağına göre taban tabana karşıt bir duruma varılırdı. O zaman hiçbir şey değişemezdi; oysa, tersine, sosyalist bir toplumda, İvan İvanoviç'in değişmekte olduğu ve daha da değişeceği daha şimdiden saptanabilir.

Kendi payıma, ben kesinlikle bir parti edebiyatından yanayım; ama bu, hiç de, Fransa ya da başka ülkelerde, komünist-olmayan yazarların yapıtlarına da hayran olmadığım anlamına gelmez.

— Parti edebiyatından ne anlıyorsunuz?

— Bu konuyu Lenin'in anladığı gibi düşünmeye çalışıyorum. İşte bu da çok güç; çünkü, tüm derin düşünceler gibi, Lenin'in düşüncesi de görünüşte çok yalın. Önce, yazar olarak, Parti üyesi olarak, Parti ile benim aramda kurulan bağ, hiç de edilgin değil, ama etkin bir bağ. Bir değişim var : Parti bana bir şeyler verir ve sıram gelince ben de ona bir şeyler vermeliyim.

Ben Partiye, Kongre tarafından onaylanmış bulunan tüzük ve programı ile bağlıyım. Bu belirli ilkeler dışında kimseden, buyruk almam. Kuşkusuz, Partinin belgilerinden, tüm belgilerinden, onları halka yaymak için, esinlenirim : ama onları gerçekten sanatsal bir düzeye yükseltmeye çalışarak.

Öte yandan, Partinin, halkımın ruhunu benim yapıtlarımdan öğrenip kavrayabileceği bir biçimde yazmaya çalışırım. "Ozanlar geleceği önceden sezerler," diyordu Engels. Eğer onlar geleceği önceden sezmeye yetenekli iseler, o zaman bugünün sorunlarını haydi haydi sezinleyebilirler. Parti tarafından önerilen genel konular ile ozanın duyduğu şey arasında çelişki olamaz.

— Gene de, böylece, düpedüz ozanın kendi esinlenmesi dışında kalan bazı konuları "süsleme"ye, ya da daha iyisi "cilalama"ya varılmasından korkmuyor musunuz?

— Dikkat. "Süslemeli" demiyorum : Sanat süsleme değildir. Gene de, gerektiği zaman, örneğin benden güncel bir sorundan esinlenmem ve onu halka yaymam istendiği zaman, bunu dürüstçe, yani içtenlikle yapmaya çalışırım. Yaşamımda, duruma uygun, örneğin somut bir grev olayı için şiirler ve şarkılar yazdım. Ama, öte yandan, bir destanda tüm bir tarih dönemini yansıtmaya da giriştim.

Tüm engellere, tüm güçlüklere karşın, sanat alanında da sputnikler bekleyebiliriz sanıyorum. Bugün bunun için tüm toplumsal koşullar var, ama daha ancak ilk denemeler evresinde bulunuyoruz.

Daha çok güçlüklerle karşılaşacak ve üstelerinden gelecek, daha çok başarısızlıklara uğrayacağız. Eğer perspektifler görülmezse, denemelerin bir sonuca ulaştırılması beklenemez.

Bu düşünü açıklamak için, Nâzım Hikmet bana "müzikal bir sputnik" adını verdiği bir şeyden, Kara-Karayev'in, Moskova'da görmüş, ve livresi güney Afrika romanından çıkarılmış bulunan bir balesinden söz etti. Bir zenci erkek ile beyaz bir kadının aşkı konusu üzerine, bale, Batı müziği ile karşılaştırarak, Afrika zencilerinin halk müziğinden esinlenir. Ozan daha sonra, bilindiği gibi yaşamına etkin olarak katıldığı Sovyet Tiyatrosunun yeni ve ilginç belirtilerini söz konusu eder.

— Doğrusunu söylemek gerekirse, Meyerhold, Tairov, Yahudi Tiyatrosu, Vakhtangov, Stanislavski ile, Moskova bir zamanlar tiyatro cenneti oldu. Her tiyatronun kendi öz biçimi ve laboratuarı vardı, ve deneyler değiş ediliyorlardı. Ama her biri kendi özgül çehresini koruyordu. Sonra tiyatroların hemen hepsinin aynı üniformaya büründükleri bir dönem geldi. Üniforma, savaşta belki yararlı ve zorunludur, ama sanatta değil.

20. Kongreden sonra, tiyatrolar yavaş yavaş kendi çehrelerini buldular. İlk dönemde, Vişniyevski ve Mayakovski'nin oyunları dışında, yenilik özellikle sahneye koymadaydı. Bugün, yenilik, kendini dramatik biçimde olduğu kadar, yapıtların içeriğinde de gösteriyor. Hem içerik, hem de biçimde eşit bir gözüpeklik kendini göstereceği zaman, Sovyetler Birliği'nde ilk tiyatro sputniğinin

atılabileceğini sanıyorum.

— Siz bir tiyatro yazarısınız da, Nâzım, *İvan İvanoviç* oyununuz nasıl karşılandı?

— Bu oyun, ilkin, Stalinabad'da, elli kez kadar oynanmıştı. Daha sonra Riga'da şu son günlere kadar oynandı ve gene de sahnededir sanıyorum. Moskova'da başarının büyük olduğunu duydum. Bundan gurur duyuyordum, çünkü sosyalist topluma karşı değil, ama ondan yana bir yergi yazmış olma duygusuna sahibim.

Oyunu sadece beş kez oynadılar ve sonra tiyatro yöneticisi, tiyatro topluluğuna danıştıktan sonra, benimle oyun tarafından konulan bazı sorunlarla ilgili bir konuşma yapmak üzere, onu resmen afişten kaldırdı. Ne var ki, Moskova'ya kararlaştırıldığından daha geç döndüm ve oyun zamanında yeniden oynanamadı. Oyunumun yeniden oynanması için, törel ya da ideolojik bir yasaklama söz konusu olamaz sanıyorum. Yeniden oynanmadan önce uzun zaman beklemek, bazen bazı yapıtların yazgısıdır.

Bu yapıt, birçok ülkede çevrilip yayımlandığına, Prag'da üç yüz kezden çok, Bratislava'da, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde, Leipzig, Schiller Tiyatrosu'nda, ve Zeffenberg'de yüz kez kadar oynanmış bulunduğuna göre, her halde "kargışlı" bir oyun değil.

— Şimdilik tiyatro ile ilgili başka tasarılarınız var mı?

— Büyük bir isteğim var : Paris'te, hatta çok küçük bir sahnede, hatta bir "yelek cebi" tiyatrosunda, hiç değilse bir oyun oynatmak. Buraya her boydan çeşitli oyunlar getirdim ve dostlarla karşılaştığım zaman, onlara, "Bu oyunları oynatmama yardım edin," diyorum.

Bu isteğin yerine geleceğinden kuşkum yok. Bundan kazanacağımız çok şey var : Nâzım'ın, ayrılırken, bana gizemini şöyle açıkladığı yalın ve derin bir sanatı tanımak :

— Ben "Yüz Çiçek"ten yanayım; yeter ki, yüz çiçek arasında, kâğıttan bir çiçek olmayan bir sosyalist sanat çiçeği, bizim olan ve yetiştirilmesinde bize yardım edilen bir çiçek olsun.

(*Paris, Ma Rose*, Pierre Jean Oswald, Paris 1961, ss. 12-25)

Çeviren : Kenan Somer

* Bu konuşma 1958'de yapılmıştır.

NÂZIM HİKMET VE ÇAĞDAŞ TİYATRO

Carol Roman

Nâzım Hikmet, Moskova yakınındaki Peredelkino'da, "Yazarlar Köyü"nde orman içindeki şirin villalardan birinde oturuyor. Romanyalı dostlarınca arandığını öğrenmenin sevinciyle, bizleri öylesine coşkulu karşıladı ki... Türk stilinde döşenmiş, yumuşacık yastıklar dizili, mangallı, sinili, nargileli verandada hemen söyleşiye dalmıştık. Cıva gibi canlı, sürekli bir şeyler arayan, çevresindeki her şeyle ilgili Nâzım'ı dinlemek doğrusu büyük bir zevk. Daha sözünün başında, son günlerde hep oyun yazarlığı konusu üzerinde çalıştığını, oyun yazarlığını ne denli sevdiğini açıkladı.

— Şimdi oyun yazarlığı üstünde çalışıyorum, dedi. *Demokles'in Kılıcı* adlı oyunum halen Moskova, Prag ve Pilsen'de oynuyor. Son yıllardaki yapıtlarım arasında, bundan iki yıl önce Romanya'ya yaptığım gezi sırasında tasarladığım ve yazmaya başladığım *Son Durak* yahut *İstasyon* adlı oyunumu sizlere anımsatmak isterim.

— *Demokles'in Kılıcı*'ndan sonra başka oyunlar da yazdınız mı?

— Evet. Yeni bir oyunumu bitirmek üzereyim : *Tartüf-59*. Aslında basit bir fikre dayanıyor. Klasik "Tartüf"ü, günümüz kapitalist ülkelerinden birine aktarıyorum, orada yeniden yaratıyorum. Tabii, eski Tartüf ile çağımızın Tartüf'ü arasında büyük farklar var. 1959 yılında yaşayan Tartüf'ün elinde teknik ve yeni demagojik silahlar var. Ağzından güya "demokrasi" sözcüğü de hiç düşmüyor. Halkın yararı için kendini feda ediyor güya, "büyük bir vatansever". 1959 yılının Tartüf'ü kısacası, yirminci yüzyılın ortasında bir burjuva demagogu. Ama çağdaş Tartüf'ün ikiyüzlülüğü eski Tartüf'e oranla pek de kolay yürümemektedir. Yani Tartüf'çülük sorunu çağımızda çözümlenebilir. Çünkü halklar artık demagojiden hoşlanmamakta, demagogların maskelerini aşağıya indirip yolundan atmaktadır.

Nâzım Hikmet daha sonra da başka bir yeni oyununun

elyazısı kopyasını bizlere gösterdi. Genç bir senaryo yazarı Bayan Vera Tulyakova ile birlikte tamamladıkları oyunun şimdi Ermolaeva Tiyatrosu'nda provaları yapılıyormuş.

— Bu oyunda da Sovyet yaşamına dair bir konu işleniyor, dedi. İlk bakışta birleştirilemeyecekmiş gibi gözüken elemanları bir araya getirmeye çalıştık. Tabii eklektizme düşmemeye dikkat ederek. Oyunda 1959 yılı Moskova'sının yaşamı, komsomol ekiplerinin iş başındaki disiplinsizliğe karşı çalışmaları, 1959 Moskova Film Festivali, nüfus sayımı, konut sorunu vb. canlandırılıyor. Oyun, yedi yıllık üretim planı içinde birçok felsefi sorunları kapsıyor. Örneğin, sosyal yaşamda zorunluk ile özgürlük arasındaki ilişki nedir? Sosyalist bir ülkede kuşaklar arasındaki ayrılıklar, farklar gene var olabilir mi? Hatta, insanlığın gelecekteki, 100-200 yıl sonraki sorunlarını da ele alıyor. Oyun, Oktobr Devrimi'nin 42. yıldönümü onuruna sahnelenecek.

Nâzım Hikmet'in yaratıcılığıyla ilgili gizlerini, tasarılarını öğrenmeye karar vermiştik bir kez. Bu nedenle sorularımızı sürdürdük. Daha başka ne yazmayı tasarladığını sorduk.

— *Artı ve Eksi* dedi.

— "Artı ve Eksi" mi?

— Evet, evet... oyunumun adı *Artı ve Eksi* olacak. Yine Sovyet yaşamından bir konu ele alınıyor. Genç bir işçi kızın, gene genç bir işçi olan arkadaşıyla arasındaki aşk öyküsü. Genç kız, ciddi ve ilke sahibi olmayı yanlış anladığından, katı, sekter biri haline dönüşerek, konformist bir tip oluyor. Sevdiği genç ise, meziyetleri olan, henüz olgunlaşmamış biri. İşte bunlar... kinayeli bir komedinin ana hatları.

Nâzım Hikmet'in oyunlarının şu an Sovyetler Birliği'nde, Çekoslovakya'da, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde sahnelendiğini biliyorduk. *Bir Aşk Masalı* ve *Enayi* adlı oyunları Japonya'da da büyük ilgi görmüştü. Ama biz, oyunlarının öteki ülkelerdeki durumu hakkında da kendisinden bilgi almak istedik.

— Oyunlarınızla ilgili daha başka ülkelerden ne haberler var? dedik.

Gülümseyiverdi Nâzım Hikmet ve ayağa kalktı, içeri geçti. Biraz sonra elinde koca bir paket mektupla döndü.

— Bunlar, dedi, sanırım sizi benden daha iyi yanıtlayabilir.

Birlikte mektupları incelemeye koyulduk. Biri Fransa'dan,

öteki Arjantin'den, daha birçok ülkeden... Editörler, tiyatro yöneticileri, rejisörler, ülkelerinde, onun oyunlarını kitap halinde yayımladıklarını, repertuvarlarına aldıklarını bildiriyorlardı. Kimi rejisörler ise çeşitli oyunlarının kahramanları hakkında kendisinden ayrıntılı bilgiler istiyorlardı.

— Tiyatroyu çok seviyorum, dedi Nâzım Hikmet. Gönlümü öylesine kaptırdım ki ona... Yapılacak çok şey var. Her oyunda, ele aldığım konu için yeni bir şekil, dramatik açıdan ve sahneleme açısından yeni bir üslup bulmaya çalışıyorum.

Zaman çabucak geçmişti. Söyleşimizin sonuna yaklaşırken, Romanya'daki dostlarını anımsadı bu kez de.

— Romanya'yı yürekten seviyorum, dedi. Şimdiye dek Romanya'dan birçok dost beni ziyarete geldi. Ben de ülkenizi gezdim, yakından tanıdım. Rumen sanayiinin ve tarımının yeni yeni başarılar elde ettiğini, halkınızın sanatsal ve kültürel yaşamı için yeni yeni başarılı yapıtların verildiğini öğrendikçe büyük bir sevinç duyuyorum. Bunlar beni mutlu ediyor. İçtenlikle belirteyim ki, kendi ailem saydığım bir ülkeye aittir.

[Gazete Literara, Kasım 1959]

NÂZIM'LA SÖYLEŞİ

Eve Griliquez

1960'da Fransız Radyosu'nda yayımlanan bir söyleşide Nâzım, etkilendiği, sevdiği ozanları anlatmış, Türk şiirinin Türkiye sınırlarını çoktan aştığını söylemişti.

Fransız Radyosu'ndan Eve Griliquez'in 1960 yılında Nâzım Hikmet'le yaptığı program ilk kez 2000'e Doğru'da yayımlanıyor. Röportajın orijinal bantlarını arkadaşımız Mehmet Tepe çevirerek yazdı.

— Önce size Türk şiirinin Türkiye sınırları dışına çıkıp çıkmadığını sormak istiyorum.

— Türk şiirinin Türkiye sınırlarını çoktan aştığı kanısındayım. Türk şiirinin Fransız izlenimciliği (empresyonizm) üzerinde bir etkisi olduğunu bile söyleyebilirim.

— Doğrusu, ben de sizden Fransız şiirinin Türk şiirini ne ölçüde etkilediğini öğrenmek istiyordum.

— Çok büyük etkisi olmuştur.

— Sizin üzerinizde bile mi?

— Evet, benim üzerimde çok olumlu etkisi olmuştur. Farkındaysanız, ben Fransızcayı çok kötü konuşurum, ama okuduğum zaman çok iyi anlarım. 14 yaşındayken Baudelaire'i okurdum, şimdi 55 yaşındayım onu okumaya devam ediyorum. onu çok seviyorum.

— Baudelaire'in şiiriniz üzerinde etkisi oldu mu?

— Evet, çok. Kısacası, sözcükleri onun sayesinde anlamayı öğrendim; sözcüklerin rengini, ağırlığını, ve her sözcükte bulunan müziği ve kokuyu, rengi, yani şiirde görülebilen rengi, koklanabilen kokuyu.

— Baudelaire'in özellikle hoşunuza giden bir şiiri var mı?

— Şiirlerinin tümünü severim.

— Sizi etkileyen başka ozan var mı?

— Fransız ozanları arasında mı?

— Evet Fransız ozanları arasında.

— Victor Hugo.

— Çağdaş ozanlar arasında?

— Çağdaş ozanlardan, Aragon'u çok severim, sevgili genç dostum François Mono'yu, Paul Eluard'ı severim, Charles Dobzynski'yi de severim, güvenirim ona.

— Bu yayın "12 Yabancı Ozan" başlığıyla sunulduğuna göre size önemli bir soru sormak istiyorum. Şiirin başka bir dile çevrilebilirliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

— Belki her şiir biçimi için değil, her şiir değil, ama genellikle şiir oldukça çevrilebilir bir türdür.

— Şiirlerinizden yapılan çevirilerden hoşnut musunuz?

— Sonuç olarak evet. Çevirinin bir iş olduğunu biliyorum. Yetenek ve iyi niyet ister, üstelik bir kimseyle ve şiiri ile ilgilenmek için onu gerçekten sevmek gerek. Örneğin; ben bir satır bile çeviremem. Bunun için her şeyden önce çok büyük bir yeteneğe sahip olmak gerek. Şiirlerimi tüm dillere çeviren ozanların hepsine minnettarım.

— Çeviri açısından sizi tatmin eden ve sizce Türkçeye en yakın olan dil hangisi?

— Size bir şey diyeyim mi; benim izlenimime göre diller birbirine yakın olduğu zaman çeviri daha da zorlaşır. Buna karşılık diller birbirinden uzaksa, çevirinin daha kolay olacağı kanısındayım. Örneğin, benim şiirlerim değişik Türk dillerine çevrildi; Azerice, Tatarca, Özbekçe ve diğerleri. Dili çok iyi anladığım için, bu çevirilerde bir şeyler değişiyor, tat alamıyorum. Çünkü Türkçeyi biliyorum.

— Evet.

— İşte bu nedenle yakın dillere çeviri çok zor oluyor kanısındayım.

— Sizi en çok etkileyen özellikle çağımızın önemli tarihi olayları mı, yoksa daha eski tarihi olaylar mı?

— Tüm olaylar beni etkiler, bana esin verir. Fakat ben çağımızla ilgilenmeyi yeğlerim. Evet tarihle de ilgilenirim, tarih üzerine büyük şiirler yazdım; örneğin, "Şeyh Bedreddin" adlı uzun bir şiirim var. Şeyh Bedreddin olayının Türk köylü sınıfının ilk sosyalist hareketi olduğu söylenebilir. Ütopyacı bir hareket değildi bu. Demek istediğim, bu sıradan bir köy ayaklanması değildi. Kanımca, dünyada ilk enternasyonalist birlik yanlısı, oldukça bilinçli bir hareketti.

— Değişik ülkelerden tanıdığınız ozanlar arasında en çok yakınlık duyduğunuz ozanlar kimlerdir?

— Örneğin Paul Eluard'ı kişisel olarak tanıdım, çok yakınlık duydum. Aragon'u kişisel olarak tanıyorum, genç Fransız ozanlarını tanıyorum : Dobzynski, Supervielle, F. Mono... Mayakovski'yi ilk olarak 1922'de Moskova'da tanıdım. Tanışlarım arasında genç bir Rus kızı vardı, beni evine davet etti, küçük bir otel odasında kalıyordu. Odaya girdiğimde o kadar çok duman vardı ki, birbirimizi zorlukla görebiliyorduk. Çok gürültülüydü, herkes bağırarak konuşuyordu, özellikle onun bağırmalarında, çalan büyük bir kampananın bas'ı gibi bir şey vardı. Ben yalnızca kampananın sesini duymadım, kampananın kendini de gördüm. Kocaman bir kampanaydı. Sonra onu benimle tanıştırdılar; bu kişinin Mayakovski olduğunu söylediler. Onu isim olarak tanıyordum, çoktan beri Sovyetler'de ve tüm dünyada tanınmış bir ozandı, en azından yazın çevresinde.

Bana onu tanıştırdıklarında 19 yaşında genç bir Türk ozanıydım ve Rusça bilmiyordum. Yalınlıkla ve içtenlikle bana doğru yöneldiğinde ben çoktan fethedilmiştim. Ondan şiirlerinden birini okumasını rica ettim, çünkü bizde, bir zamanlar, daha doğrusu benim zamanımda, şiir söylenirdi, bu bizim büyük ozanımız Yahya Kemal'in üslubuydu. Her dize doğulu bir hasret türküsü gibi uzatılarak söylenirdi. Cıvıl cıvıl şiirler bile böylesi bir uzunlukta okunduğu zaman çok kederli şeyler oluyorlardı.

Şiirlerinden birini okumaya başladığında, hiçbir şey anlamıyordum, başıma darbeler iniyordu, bu enerji dolu dinamik bir şeydi. Ben ansızın "merdiven" gibi yazan ozanın o olduğunu anlamıştım. Çünkü bu şiirleri okumuştum. Dostlarımdan birine, ozanın okuduklarını çevirmesini rica ettim, Rusçayı çok iyi bilmesine rağmen, bana bunların çevrilmesi olanaksız şeyler olduğunu, hiçbir şey anlamayacağımı söyledi. Fakat ben yine de söz konusu ozanın Mayakovski olduğunu anladım. Hemen ona, "Böyle yazan siz misiniz?" diye sordum. Kendisi olduğunu söyledi ve güldü. O zamanlar Sovyetler Birliği'nde şimdiki spor kulüpleri kadar ozan dernekleri vardı; Fütüristler, Yeni Klasikciler, Gerçekçiler, Yeni Gerçekçiler, Konstrüktivistler ve daha başkaları... Mayakovski fütüristdi, bense fütürizm üzerine hiçbir şey bilmiyordum. O sırada onun ekibine girmem bu şekilde olmuştu. Onu

tanıdım, fakat dostluk kurduğumuzu söyleyemem. Zaman zaman onunla birlikte şiir okuyabilmiş olmakla çok övünürüm.

— Bu konuşmayı, Nâzım Hikmet'in kendi sesinde, kendi dilinde, Türkçe okuyacağı bir şiiriyle sonuçlandırmak istiyorum.

— Ve Nâzım gür sesiyle "Kıyıda Çıplak Bir adam" şiirini okudu...

[2000'e Doğru, 19.2.1989]

OYUN YAZARININ ÖNEMLİ BİR SİLAHI : SÖZCÜK, SÖZLÜĞÜ KULLANMAK

[Nâzım Hikmet, 1962 Haziranında, Rumen edebiyatının büyük klasiklerinden biri olan Ion Luca Caragiale'nin ölümünün ellinci yılında Bükreş'te yapılan anma törenlerine çağrıldı.]

Nâzım Hikmet'in Bükreş'te bulunmasından yararlanan Romanya Yazarlar Birliği'nin haftalık yayın organı "Gazeta-Literara" dergisi ondan "çağdaş oyun yazarlığından söz etmesi" ricasında bulundu. İşte derginin 14 Haziran tarihli sayısında yayımlanan konuşma :

— Caragiale'nin oyunlarını çağdaşlık açısından nasıl buluyorsunuz?

— Caragiale'yi ilk kez Moskova'da görmüştüm. Şimdi Bükreş'te yeniden seyrettim. Ve bir kez daha anladım ki, gerçekten çağdaş. Görüşte çağdaş, dram tekniğinde çağdaş, yaptığı psikolojik sentezde çağdaş. Caragiale'nin tiyatro anlayışı, gerçeğe bağlı. Fikrimce bunlar çağdaş oyun yazarlığının birkaç temel niteliğidir.

— Çağdaş oyun yazarlığından bu denli coşkuyla söz ettiğiniz için biraz da çağdaş dramın yapısı ve yöntemleri üstüne bilgi vermenizi isteyeceğiz.

— Sanırım çağdaş oyun yazarı için bugünkü insanın ruhunu, psikolojisini, karakterini, sanatsal araçlarla yansıtmak görevi hiç de kolay bir iş değildir. Çağdaş insan, modern insan, yeni insan, yaşımımızın ve edebiyatımızın kahramanı olan insan bileşiktir. Belki ancak komediyi, farsı, pantomimi, baleyi, dram ve trajediyi kaynaştırarak bu yeni insanın sorunlarını gözler önüne serme olanağı bulunabilir diye düşünüyorum. Bir şeyi daha belirtmek istiyorum; tüm bu elemanların kaynaşımı, birleşimi, eklektizme düşmeden, gerçekçilik ilkelerini koruyarak da pekâlâ yapılabilir. Örneğin, Shakespeare'i, onun insanı anlatabilmek için kullandığı yöntemleri bir düşünelim. Yüzyıllar boyu yaşayan oyunlarını...

Nâzım Hikmet bir an susuyor. Söyleyecekleri bitti sanıyor insan. Ama, o daha coşkulu başlıyor konuşmaya yeniden.

— Önce Caragiale'den, sonra Shakespeare'den söz ettim. Her ikisi de son derece modern; bunun nedenini de bir dereceye kadar olsun açıkladım sanırım. Şunu da eklemek isterim ki, bu yalnız benim için değil, bugünkü oyun yazarlığı açısından çok önemli : sözcük, sözcüğü kullanmak. Shakespeare de, Caragiale de, evrensel edebiyatın bütün klasikleri de sözcüğü kullanmasını iyi biliyorlar. Modern dramda söze diyalog, monolog, iç ses adları verilse de, onun egemen bir rol, temsili bir rol oynaması gerekir. Biz oyun yazarları, evrensel edebiyatın en iyi geleneklerinin sürdürücüleri olmalıyız.

— Çağdaş oyun yazarlığının sorunları nelerdir sizce?

— Ulusal ve evrensel tüm insancıl etkinlik alanlarını yansıtmak, barış ve ilerleme hizmetinde olmak, çağdaş oyun yazarlığının da sorunlarıdır. İzninizle biraz da başka bir alana geçerek, Romanya'da bende derin izler bırakan bir hususu belirtmek istiyorum : İnce zevk. İnce zevk hakkında yazılar yazılabilir, konferanslar verilebilir. Ama önemli olan bunlar değil. Önemli olan insanın, sokağa çıktığında, mağazalara girdiğinde, tiyatrolara, temsil salonlarına gittiğinde karşılaştığı o ince zevktir. Sizin sosyalist kültürünüzün bütün cephelerini henüz tanımadım ama, eminim ki, bütün bu alanlarda da Rumen mimarisi örneği, değerli eserler yaratılıyor. Mimarinizde hoşuma giden, onun çağdaş olması, modern olması. Hem sosyalist kavrama, hem de Rumen mimari geleneklerine dayanması.

— Sizi daha fazla rahatsız etmemek için, son bir rica : Projeleriniz?

— Şiirler yazıyorum. Benim eğilimim, mesleğim, her şeyim o. Oyunlar da yazıyorum. Oyunlarımın, Rumen sahnelerinde de, hepsi olağanüstü yetenek ve başarılı aktörleriniz tarafından da oynanmasını isterim. İnsan sevdiğinde, sevgilisine hep "Seni seviyorum, seni seviyorum" der. Ben de geldiğim ilk günden beri tekrar ediyorum : Romanya seni seviyorum...

[Gazeta-Literara, Haziran 1962]

CARAGIALE'NİN DERSİ

Romanya Yazarlar Birliği'nin haftalık yayın organı "Gazeta-Literara" dergisi Nâzım Hikmet'in 3 Haziran 1963 günü Moskova'da ölmesi üzerine, 6 Haziran 1963 tarihli sayısını, onun anısına bir özel sayı olarak hazırladı. Bu özel sayıda, Nâzım Hikmet'in tam bir yıl önce hem de Haziran ayında Bükreş'te katılmış olduğu Caragiale törenleri sırasında verdiği bir başka demeç yayımlandı :

Geçen gün *Kayıp Mektup* adlı oyunu ikinci kez gördüm. Oyundan sonra Bükreş'in güzel sokaklarında dostum Zavadski ile birlikte dolaşırken aklım fikrim hep Caragiale'nin oyunundaydı. Onun hicvi, yalnızca görüntüleri büyüten bir büyüteç değil. Caragiale, bir şair, bir filozof, bir kuramcı. Çünkü gerçekten artistik sentezler, genele kanat açıyor. *Kayıp Mektup* oyunundaki kişiler canlı insanlar aynı zamanda hepsi birer maske. Bu oyunda klasik anlayışla çağdaş anlayış dahice ve gerçekçi bir sentezle bağdaşmış.

Kayıp Mektup oyununun kahramanları, belirli bir dönemde, belirli bir ülkede yaşarlar. Ama aynı zamanda, her dönemde, kapitalizmin mevcut olduğu ve olmaya devam ettiği bütün ülkelerde yaşarlar. Kanımca XX'nci yüzyılın ikinci yarısında da, dram yazarlarının, Rumen halkının bu dahi evladından öğrenecekleri çok şeyler var. Bazıları için o, hâlâ mevcut olduğu yerlerde kapitalist düzene karşı nasıl savaşılması gerektiği konusunda geçerli bir örnek. Bazıları için de, sosyalist düzende insanların bilincinde hâlâ devam eden bazı kapitalist artıklara karşı savaş konusunda bir model olabilir. Caragiale'nin dersi bana, bu iki cephedeki savaş için çok faydalı oldu. Bundan dolayı ona yürekten teşekkür ederim.

[Yayımlanışı : Gazeta-Literara, 6 Haziran 1963]

NÂZIM HİKMET VE YANNİS RİTSOS'LA "SINIRSIZ ŞİİR" KONUSUNDA BİR SÖYLEŞİ

[Bu konuşma 5 Temmuz 1962'de, Prag'da "Kültür" adlı haftalık gazetede, daha sonra Rusçaya devrilip "Den Poezii" adlı şiir yıllığında yayımlanmıştır. Okuduğunuz çeviri Rusçasından yapılmıştır.]

— Yaşadığımız şu günlerde, çağdaş insan bakımından şiirin önemi konusunda kuşku duymak iyi bir tavır sayılıyor. Bu nedenle ilk sorumuz şöyle olacak : Çağdaş şiirsel yaratıcılığın anlamı ve ödevleri üstüne sizin görüş açınız nedir?

Ritsos : Oldukça basit görünen soru, pek çok su altı taşı gizliyor içinde. Aslında, eski zamanlardan başlayarak günümüze kadar, şiirsel yaratıcılığın tüm sorunsalını içermektedir bu soru. Şiirin kendisini tanımlamak, bu soruyu yanıtlamaktan daha da güç. Bu tanımlama, belki de yanıt yerine geçecektir. Yeni bir şey söyleyecek değilim : Şiir diye adlandırdığımız olgu, yüksek ölçüde karmaşık bir şey. Biyolojik, toplumsal, tarihsel, ahlaki (etik) vb. pek çok etkenin etkisi sonucunda ortaya çıkan bir olgudur bu. Çeşitli etkenler birbirini etkiliyor, çarpışıyorlar, iç içe geçiyorlar, ve bu bakımdan hangisinin üstün geldiğine karar verebilmek güç. Şiirin her tanımı, şiirsel yapıtın her nitelenişinde olduğu gibi, bir tehlike gizliyor içinde, çünkü şiir tam bir açıklamaya teslim olmaz. Fakat gerçekten de şiir açıklanamaz değil midir ve onun büyüleyiciliğinin ve erdeminin özelliklerinden biri değil midir bu açıklanamaz yanı? Düşüncenin ve şairin ruhunun ciddi dönemeçlerini barındırmıyor mu kendinde bu açıklanamazlık; ve gizleri açma yolunda ilerleyen okuyucuyu şiirsel yaratış sürecinin bir kalıtımcısı olmaya zorlamıyor mu? Şiirin görevlerinden biri (fakat biricik görevi değil; diğer görevlerinden de söz edeceğim) — okuyucuyu sadece heyecanlandırmak değil, onu da yaratıcı yapmaktır. Böylece şiir bir yaşam keşifçisi olmakta ve bilinmeyeni açan yaşamsal bir ilke olarak ortaya koymaktadır kendini.

Sanatın hiç kuşkusuz toplumsal bir olgu olduğu çok eskiden beri bilinir. Onun yaşamı kapsamak, tümüyle ele geçirmek isteği bu niteliğinin mantıksal gereğidir. Fakat şiirden toplumsal bir olgu olarak söz ediyorsam, gözönünde bulundurduğum şey, uyakla ve uyumla söylenmiş basit sloganlar değildir. Daha ciddi sorunlardır söz konusu olan ve bu sorunların önemi, bizi, sanata, tıpkı geçmiş, şimdiki ve gelecek yaşama baktığımız gibi bakmaya zorunlu kılar. Daha somut söylersem : Şiir, adına layıksa eğer, bir sözcük oyunu değildir. Öyle geliyor ki bana, sözün önemi, uyumdan ve ezgisellikten çok daha ağırlık taşır. Dilimizdeki, konuşma dilinde ve bu demektir ki şiir dilindeki her söz, birbirini anlama yolunda harcanmış binlerce yıllık çabaların deneyini, ellerin ve beynin çalışmasını birleştiren bu deneyimi içerir. Her sözün içeriği öyle bir ağırlık taşır ki, ondan basit bir oyuncak yapmak, hoş görülemez bir boş düşüncelilik olurdu. Sözlere gereken sorumlulukta davranmak konusundaki ısrarlı istek, buradan gelir. Ve ben özellikle buna bağlı olarak çağdaş şiirin büyük hizmetini, sözlerin gerçek önemini bulmakta; sözü, onu gerçek ve temel içeriği ile ifade etmekte görüyorum. Söze karşı derin bir sorumluluk bilinci, özellikle bu, insanların birbirlerini anlamasında şiiri gerçek bir aracı yaptı, şiir böylece herkesi herkesle tanıştırdı. Sadece toplumsal olmakla kalmayıp uluslararası ve evrensel de olan çağdaş şiirin önemi de bence buradadır işte.

N. Hikmet : Tümüyle aynı kanıda olduğum dostum Ritsos'un sözlerine candan katılırım. Sadece iki düşüncemi belirtmek istiyorum. İlki şu : çağdaş şiirin görevi, buğday tarlalarının ve sanayi kuruluşlarının görevlerinden pek az farklıdır. Şiir de onlar kadar önemlidir. Bir zamanlar eski Yunan'da ve benim eski zamanlar Türkiye'mde böyleydi bu. Fakat sonradan, başka toplumsal koşullarda, yaşamsal bir gerekliliğin zoruyla şiir, yapacak bir şeyi olmayan insanların oyuncağı oldu. Şimdiyse tarihsel gelişimin diyalektiğinin sonucu olarak şiir, yine başlangıçtaki rolüne dönüyor.

İkinci düşüncem şu : şiir sadece bir gereklilik değil, çağdaş toplumumuzun en devrimci ilkelerinden biri; insanı, onun ruhunu, ve sonunda insandaki temel değişimleri öğrenmenin en etkin bir aracıdır. İnsanlığın teknik gelişimi son on yıllarda gerçekten fantastik bir boyuta ulaştı. Hemen en yakınımızdaki gelecek on

yıllarda, örneğin şu sigarayı altına çevirebilmemiz olanağını sağlayacak siklotronların ve diğer araçların buyruğumuz altında olabileceğini var sayabiliriz. Fakat yine de insan ruhunu değiştirmenin sigarayı altına çevirmekten çok daha güç ve karmaşık olduğuna inanıyorum ben. İşte Yannis Ritsos'un sözünü ettiği, şiirin bu kesinlikle belirlenemez yanı, akışkanlığıdır ki (fluidum) şiire insanı değiştirmede kesin bir biçimde yardım eden bir olgu olarak ortaya çıkar. Çünkü şiirin bu yanı, denebilirse bugünün insanının ruhunda henüz açıklanmamış, belirlenmemiş, istemdışı kalan yanlarına yanıt olur. Şair, doğallıkla, tüm başkaları gibi bir insandır. Fakat o, salt, gerçekliği somut biçimde aydınlatmak değil, geleceğin kokusunu duyumlamak olanağına da sahiptir. Bir zamanlar Engels, şairlerin geleceğin kokusunu duyumladıklarını söylemişti. Onların özellikle bu yeteneği insan ve toplum üzerinde etki yapabilir.

Ritsos : İnsanı değiştiren bir etken olarak şiir üstüne söylediklerinizden, daha önce belirttiğim düşüncenin tutarlı bir devamı oluyor. Çağdaş şiirin karakteristik özelliğinin, insanların birbirini anlaması ve dolayısıyla da kardeşliğinin aracı olarak, söze karşı özenli bir tutum olduğunu savlıyorsam; bu, aynı zamanda, şairin, dünyanın geneldeki değişim sürecine de katılması demektir.

Bugün insanların karşılıklı olarak birbirlerini anladıklarını ve kardeş olduklarını söyleyemeyiz henüz. Şiir, bence de, sizce olduğu gibi, insanlığı değiştirmektedir.

— Konuşmanızda, şiirin evrenselliği sorununu getirdiniz. Dilleri ve değişik düşünce tarzlarını ayıran uçurumun üzerinde sadece çağdaş şiirin bir köprü olabileceğini savlıyorsunuz. Bu düşüncenizi biraz daha açıklar mıydınız?

Ritsos : Bunu, çağdaş şair için en canalıcı sorunlardan biri sayıyorum. Çünkü kanımca şiiri gereksiz süslemelerden ve bezeklerden kurtaran sadece budur. Ve çağdaş şiirin bugünkü konumunu sağlayan olgu da budur özellikle. Kuşkusuz, insan toplumunun gelişmesinde kayıtsız olarak görev üstlenmiş bir şiir; Mayakovski'nin, Hikmet'in Paul Eluard'ın ve Pablo Neruda'nın, Aragon'un ve Guillen'in, Asturias'ın şiiri ve, izin verirseniz, bir ölçü de kendi şiirimdir söz konusu olan burada. Bu şairleri ve onların yaratıcılıklarını etkileyen hangi toplumsal gereklilik, nasıl bir karşı durulmaz güç olmuştur? Bana öyle geliyor ki, insanlar arasında bir anlayış gereksinimi, bir görüşme gereksinimidir bu. Ve bu genel insanlık

ödevine belirli bir biçim yanıt verebilir. Öyle bir biçim ki, şiirsel dilin bir dilden bir başka dile çevrilmesine, hem de güzelliğine fazla zarar vermeden çevrilmesine olanak tanısın. Çünkü şiir sadece yaratıldığı biçimde varolur. Fakat eğer söz oyunlarıyla, sert uyaklar ve alışılmadık bir uyumla ağırlaştırılmışsa, şairin iç gereksinimini karşılasa da, onun dilini bilmeyen okuyucuya ulaşamaz. Bu görüş açısından, şiirin uyakları, uyumu ve ezgiselliğinin başka bir dilde karşılığını bulmak güç ve kimi zaman olanaksızdır. Bu türden şiirsel yapıtlar, tek bir ülkenin, tek bir halkın kazanımı olarak kalmamaya yazgılıdırlar; tabii genel olarak belli bir ülkede yayılabilme güçleri varsa. Çünkü her şiir kendi belirli dilinde yaratılır. Fakat adına yaraşan gerçek şiir, her şeyden önce bir düşünce ve duygu yükü içerir ki, uluslararasıdır bu yük. Dil, sözcük, daha doğrusu sözün çınıltısı, fonetiği, ulusal; sözün içeriği, anlamı ise, geneldir. Şu ya da bu halkın diliyle sınırlı, yani ezgiselliğe, ünlü ve ünsüz harflerin müziğine pek fazla önem veren şiiri çevirmek olanaksızdır. Bu bakımdan, benim kanımca, gerçekten çağdaş şiir, tüm yan öğelerden, onu ağırlaştıran, bir ülkenin ve bir halkın sınırından büyük bir sıçrama yapmasını engelleyen gereksiz her şeyden kendini kurtarmaktadır. Çünkü halkın sınırları hiçbir zaman şiirin sınırları değildir. Bu da, benim görüş açımdan, insanların karşılıklı olarak birbirlerini anlamaları ve kardeşlikleri idealine yanıt veren, tam anlamıyla çıplak şiire, asıl şiir'e varmak isteğiyle çağdaş şairin neden tüm gereksiz süslemelerden uzak durduğunun kanıtıdır.

N. Hikmet : Ay ışığında, deniz kıyısında, süslenip püslenmiş ve şık bir biçimde giyinmiş olarak duran kadın her zaman güzeldir. Fakat burada bir yapmacıklık öğesi vardır. Gerçek güzelliğini bilmek istiyorsak, çıplak ve öğle aydınlığında görmeliyiz onu. Ancak böyle tanırız kadını, ancak böyle tanırız şiiri.

— Evrensel dağılımına engel olan her şeyden arınmış bir şiirden söz ediyorsunuz. Fakat şiiri şiir yapan bir öğe daha var ki ona değinilmedi henüz. İmgeden söz ediyorum. Onu bir dilden bir başka dile çevirmek her zaman olanaklı değil, hele ulusal gelenekler ve deneylerden doğmuşsa.

Ritsos : İmgesiz şiir olmaz. Fakat ben "imge" derken, daha önce imge denirken anlaşılandan daha farklı bir şeydir göz önünde bulundurduğum. Şiirsel imgenin, benim onu anladığıma göre, ne

resimle, ne süsleme sanatıyla, ne de bir düşünce ya da duygunun yüzeysel betimiyle hiçbir ortak yanı yoktur. Şiirsel imge, şiirin vücududur. Ve o, daha önceki dönemin şiirinde yer bulandan farklı, yeni bir simgesele dayanır. Yüzlerce yıllık geleneklerin ve deneyin yarattığı belirlenmiş (saptanmış, koşullu) simge; düşünce ya da duyguyu basit bir ima ile ifade etmek olanağını verdiği için, bugünün gerçekliğinin karşılığı olacak kendine özgü bir simgeseli aramaktan kurtarıyordu şairi. Çağdaş şairin sorumluluğunun tipik noktası, bence, onun sadece, zaten var olan simgelere dayanmak değil, tersine, onları da kapsayan, daha geniş, kökleri çağdaşlığa uzanan bir kadran yaratmasıdır. Çağdaş şair, imgelerini buradan çıkarır. Bizi kuşatan sandalye, koltuk, makine, çağdaş yaşamın tüm atmosferi gibi gündelik şeylerin bugünün şiirsel estetiğinde böyle büyük bir önem kazanması bundandır. Çünkü bizi kuşatan şeyler, maddenin dış görünüşü değildir sadece. Onlar insan eyleminin milyonlarca yıllık ürünüdür. Onlar tarihin somut ifadeleridirler. Ve eğer aydınlık ve derin bir bakışla bakabilirsek, tüm dünyayı görürüz onlarda.

N. Hikmet : Çağdaş şair nesnel olanı (eşyayı) seviyor, bu bakımdan çağdaş şiirin kendine özgü bir özelliği de, dolaysızlığı ve somutluğudur.

Ritsos : Şiirimiz dolaysız ve somuttur, fakat o aynı zamanda karmaşıktır. Kadın ve erkek, yaşam ve ölüm, aşk ve nefret, aydınlık ve karanlık ilişkisi gibi somut ve karmaşıktır. Bana öyle geliyor ki şiirsel görüşün (görmenin) somutluğu, soyut görüşün (görmenin) tersine, nesnenin (eşyanın) daha karmaşık bir çözümlemesine götürmektedir. Hatta diyebilirim ki bugünün şiiri soyuttan somuta giderken, daha önceki dönemin şiiri somuttan soyuta gitmekteydi.

N. Hikmet : Bunun sadece şiire değgin olduğunu sanmıyorum. Somut kavramı basitle, soyut kavramını karmaşıkla değiştirmeye hakkımız yok. Soyut diye nitelenen pek çok çağdaş sanat yapıtının, somut diye adlandırılan sanattan nasıl daha yalın ve apaçık biçimde gerçekliği içermeyi başardığını görüyoruz. Öte yandan sanatta pek çok yapmacık somut, nasıl da su katılmamış soyuttan başka bir şey değildir!

(Çeviren : A. Behramoğlu)

NEYE İNANIYORSUN?

Carol Roman

[Romen gazeteci ve yazarlarından Carol Roman, özellikle gençlere seslenen, gençlik sorunlarını işleyen kitaplarından birine *Onlar da Gençti* adını verdi ve bu kitap 1974 yılında Bükreş'teki "Albatros" Yayınevince basıldı. Kitap, yazarın Nâzım Hikmet; Sovyet uzay adamı Ghermen S. Titov; Angola halkının özgürlüğü uğrundaki savaşın büyük liderlerinden Agostinho Neto; 1969-1974 yılları arasında Dünya Demokratik Kadınlar Federasyonu başkanlığını yapmış olan, zamanımızın önemli kişilerinde Herta Kuusinen; İngiliz yazarı Agatha Christie; Fransız artistlerinden Michele Morgan ve ses sanatkârı Mirelle Mathieu; Amerikalı militan Angela Davis; Rumen bilim adamları Henri Coanda, Anna Aslan gibi tanınmış kişilerle doğrudan veya mektuplaşarak yaptığı konuşmaları kapsar. Nâzım Hikmet ile konuşması ise şöyle :]

Nâzım Hikmet, hayatının son yıllarında Moskova yakınındaki Peredelkino Yazarlar Köyü'nde, ormanlar içindeki şirin villalardan birinde oturuyordu. Türk stilinde döşenmiş verandada konuşuyoruz. Her şeyle ilgilenen bu coşkun insanı dinlemek büyük bir sevinç kaynağı doğrusu.

Ben yanmasam
sen yanmasan
biz yanmasak,
nasıl
çıkar
karan-
-lıklar
aydın-
-lığa...

diyor Nâzım Hikmet.

Ona bakıyorum : Uzun boylu, dinç, görkemli. Kıvırcık sarı saçları, mavi gözleri, Boğaziçi'nde seyrettiğim göğü anımsatıyor

bana. Yüzünde sıcak bir tebessüm; tavırları her an basit, açık ve yoldaşça.

Onu, daima böyle tanıdım. 1951'de, 1957'de ve 1962'de Bükreş'in misafiri olduğu zaman. Her seferinde, edebiyata ve yazarlara, kültüre ve bilime, insanlara, gençlere ve gençliğe dair oturup uzun uzadıya konuştuk... Teyp bandından bu konuşmalarımızın bir kısmını aktarıyorum.

— Genç insanlara bir öneride bulunmanız gerekirse, ne dersiniz?

Şairin, doğduğundan beri göremediği oğlu Memet'in fotoğrafını göğsünden çıkardığını hatırlıyorum.

"Bir zamanlar oğluma şunu yazmıştım :

Dünyada kiracı gibi değil,
yazlığına gelmiş gibi de değil,
yaşa dünyada babanın eviymiş gibi...
Tohuma, toprağa, denize inan,
insana hepsinden önce.
Bulutu, makinayı, kitabı sev,
insanı hepsinden önce.

"Benden sonra, bu dünyada yaşayacak gençler için yüreğim ve kafam ne kadar çarptı ve çarpıyor bilseniz. Oğlumun hasta düştüğü bir anda, ona şu dilekte bulunmuştum :

"'Uyu yavrum uyu, ninni...

"'Uykunda uçsuz bucaksız bir deniz gör. Dalgalar dağlara çıksın. Dalgalar köpüklene köpüklene, açılıp kapanarak dalgalar... Uyu yavrum uyu ninni... Sen bir geminin kaptan köprüsündesin. Sağında haykıran su, solunda su; sana kafa tutan sudur ilerin gerin. Aldırma oğlum, korkma oğlum; makineler yüreğin gibi işliyor, omurga sağlam, dümen elde...

"'Bir kıyıdan bir kıyıya koskocaman bir asma köprü kuruyorlar. Sen oradasın. Şu parlayan putrelin üstünde. Bak aşağı, başın dönmesin. Yukarı bak, göklere değecek gibidir başın...

"'Bu ne kadar çok kitap? Sen bunların hepsini okudun mu? Bak alnında çizgiler, saçların ak. Gözlerin yeryüzünün en anlamış gözleridir. Yüzün sonsuzluk gibi güzel. Düşme kuşkuya, korkma bulamadım diye, oku bulursun. Oku çarpışarak, oku, okuduğunu

kavgadan ayırmadan...

"'... Bir gemici gibi yılmaz, bir yapıcı gibi yaratan, bir filozof gibi bilgili ve bir artist gibi yürekli ol...'

"Sonra asrımızı, XX'nci asrı seviyorum. Çünkü o bize Devrim ve Sosyalizmi getirdi. Ondan, gençlerimizin asrımızı sevmelerini dilerim. Bir zamanlar şu şiiri yazmıştım :

— Uyumak şimdi,
uyanmak yüz yıl sonra, sevgilim...
— Hayır,
kendi asrım beni korkutmuyor
ben kaçak değilim.
Asrım sefil,
asrım yüz kızartıcı,
asrım cesur,
büyük
ve kahraman.
Dünyaya erken gelmişim diye kahretmedim hiçbir zaman.
Ben yirminci asırlıyım
ve bununla övünüyorum.
Bana yeter
yirminci asırda olduğum safta olmak,
bizim tarafta olmak
ve dövüşmek yeni bir âlem için...

— Yüz yıl sonra sevgilim...

— Hayır, her şeye rağmen daha evvel.
Ve ölen ve doğan
ve son gülenleri güzel gülecek olan yirminci asır
(benim şafak çığlıklarıyla sabaha eren müthiş gecem),
senin gözlerin gibi, Hatçem,
güneşli olacaktır...
(Yirminci Asra Dair)

— Genç insanlara seslenirken, "doğru bir yoldan", saadete götürecek bir yoldan söz ediyorsunuz...

"Zaten benim hayat görüşüm budur. Doğru yolda, seçtiğim

bir yolda ilerlemem gerekir. Bilmem benim Şark stilindeki masallarımı bilir misiniz? Üç genci dile getiren bir masalımda, her genç için bu 'doğru yolun' anlamı vardır...

"Yeryüzünün birbirinden ırak üç bucağında bir boyda, bir yaşta üç delikanlı varmış. Yeryüzünün birbirinden ırak bu üç bucağındaki üç delikanlı ne birbirini görmüşlermiş, ne de birbirlerinin adını, şanını duymuşlarmış.

"Gel gelelim, yeryüzünün birbirinden uzak üç bucağında yaşayan bu üç delikanlı, Sonsuz Sağlık taşını bulmak için bir saatte, bir günde, bir yılda yurtlarından yola çıkmışlardır...

"Sonsuz Sağlık taşı dağlarla dağların ardında, kanlı bir kuyunun içindeymiş. Dağlarla dağların ardındaki kanlı kuyuda gizlenen Sonsuz Sağlık taşını bulmak için birbirlerinden ırak üç ülkede yaşayan bu üç delikanlı birbirlerinden ayrı üç yola sapmışlar.

"Birinci delikanlı yürümüş, yürümüş, aşınmış demir çarıkları, demir sopası bir söğüt gibi incelmiş, yolunun yarısında oturmuş biraz dinleneyim diye. Gözleri kapanmış yorgunluktan birinci delikanlının. Bir de birinci delikanlı gözlerini açmış ki, başucunda elleri kınalı, gözleri sürmeli, güzeller güzeli bir kız duruyor. Kız : — Böyle nereye delikanlı? demiş. Delikanlı : — Sonsuz Sağlık taşını bulmaya... demiş. Kız : — Sonsuz Sağlık taşı, dağlarla dağların ardındaki kanlı kuyudadır. Oraya ulaşmaya yaşaman yetmez. Günleri sayılı olanlar, sayılı günlerini tatlı geçirmeli. Sen arısın, ben çiçek. Burada benimle kal. Balımı al... demiş.

"Birinci delikanlı eğmiş başını. Kalmış yarı yolda.

"Birinci delikanlı yarı yolda kalmışken, ikinci delikanlı yürür de yürürmüş, yürür de yürürmüş. Yorulup uyuyakalmayayım diye bir yandan bıçağıyla yaralar açarmış gövdesinde, bir yandan bu yaralara tuz ekermiş. Ağrıları öyle çokmuş ki ikinci delikanlının, yorgunluğu duymamış; yalnız susuzluktan dili yapışmış damağına. Öyle bir susamış ki, ikinci delikanlı, karşıdan pırıl pırıl bir su görününce tutamamış kendini, koşmuş suyun başına. Su güneşin altında altın gibi ışıldarmış. İkinci delikanlı bir yudum su içmiş altın sudan, öyle bir serinlik duymuş ki, bir daha su başından ayrılmamış. Kalmış yolunun üçte ikisinde.

"Birinci delikanlı yarı yolda, ikincisi yolunun üçte ikisinde kalmışlarken, üçüncü delikanlı yürürmüş. Susarmış, içmezmiş

yoluna çıkan ışıltılı sudan; yorulurmuş dinlenmezmiş elleri kınalı, gözleri sürmeli güzeller güzelinin dizinde... Yürürmüş de yürürmüş, yürürmüş de yürürmüş. Böyle yürüyen sona erer, oğlum.

"Sen de onun gibi, yorulmadan, sen de onun gibi susamadan, sen de onun gibi inanarak yürü, oğlum. İnanan sona erer..."

— Nâzım Hikmet amacını ne zaman anladı? Çocukluğunda, gençliğinde, yoksa olgunluk çağında mı?

"Haksızlıklara karşı daima başkaldırdım. Gençlik yıllarımda Bahriye Okulu'nda okuyordum. Arkadaşlarımla birlikte yaşamak zorunda kaldığımız baskıya karşı okul gemisinde bir devrimci harekete geçtik. Bu yüzden okuldan ayrılmak zorunda kaldım. O zamandan beri hayat gemisinde, okyanus gibi büyük dalgalara ve inançlarımdan dolayı bana iyi gözle bakmayanlara karşı koyarak yüzüyorum."

— Savaşınızda sizi meşhur eden şiirinizdir... Ne zaman ve nasıl şiir yazmaya başladınız?

"Hatırlamaya çalışayım. 13 yaşlarındaydım. İstanbul'daydık. Büyükbabam şairdi, ama şiirlerini hâlâ anlamam. Şiirlerini Osmanlıca dediğimiz, yüzde yetmiş beşi Arapça, Farsça sözlerle ve Arap, Fars gramer kaidelerine uygun bir Türkçeyle yazardı. Bunlar didaktik, dogmatik, dini şiirlerdi. Anlamıyordum onları. Ama ben, şair bir büyükbabanın torunuydum. Anam Lamartine'e bayılırdı. Fransızca okurdu. Bir kere o zamanlar Lamartine Türkçeye çevrilmiş, birkaç şiiri de Osmanlıcaydı, anam Fransızca çok iyi bilirdi ama Osmanlıcayı bilmezdi. Benim gibi.

"Büyükbabam Mevlevi Nâzım Paşa, şairdi. Evimizde babamın edebiyatla ilgisizliğine bakmaksızın, şiir baş köşedeydi.

"Karşımızdaki evde yangın çıktı. Yangını ilk görüşüm. Şaştım, korktum. Büyükbabam yangın bize atlamasın diye pencereden Kuran'ı tuttu karşıdaki alevlere. Yangın söndü. Kuran gücüyle, hatta itfaiye gücüyle değil, ama yaktığı evi kül ederek söndü kendiliğinden ve ben bir saat sonra ilk şiirimi yazdım : "Yangın". Vezni büyükbabamın yüksek sesle okuduğu aruzla yazılmış şiirlerinden kulağımda kalan ses taklitleriyle yapılmıştı. Yani ne aruzdu, ne heceydi, serbest vezindense haberim yoktu, uydurmaydı. Dili de öyle, Osmanlıca taklidiydi. Konusuysa şu :

Yanıyor! Yanıyor! Müthiş terrakeler
Çekiyor ağuşuna o adüvv-i beşer
Valdeler haneler yetimler...

"Şimdi bunları yazarken bir şeyin farkına vardım. Büyükbabamdan çok, Edebiyat-ı Cedide'nin, şair Tevfik Fikret'in etkisindeymişim. Neden? Bilmiyorum. Belki de hiç şiir sevmeyen ama Tevfik Fikret'i — o da bir çeşit Osmanlıcayla yazardı — iki kere yüksek sesle yanımda okuyan babamın yüzünden mi? Belki de.

"İkinci şiirimi 14 yaşında yazdım sanırsam. Birinci Dünya Savaşı içindeydik. Dayım Çanakkale'de şehit olmuştu. Dehşetli yurtseverdim. Savaş için bir şiir yazdım. Ne tuhaf, yazdığımı çok iyi biliyorum da, hatta artık Osmanlıcayla değil, okulda okuduğumuz şair Mehmet Emin'in takır tukur ama Arapçası, Farsçası az Türkçesiyle yazdığımı biliyorum da tek satırı aklımda değil.

"Sonra üçüncü şiirimi 16 yaşında yazdım galiba. Büyük bir Türk şairi, Türk şiirine o devir için yeni bir şiir dili ve anlayışı getiren Yahya Kemal, anama sevdalıydı sanırsam. Evde şiirlerini okurdu anam. Bahriye Okulu'nda tarih öğretmenimdi şair. Kız kardeşimin kedisi üstüneydi yazdığım şey. Yahya Kemal'e gösterdim, kediyi de görmek istedi ve şiirimde anlattığım kediyi, gördüğü kediye o kadar benzetemedi ki, bana : "Sen bu pis, uyuz kediyi böyle övmesini biliyorsun, şair olacaksın," dedi.

"17 yaşında galiba ilk şiirim basıldı. Yani 'Serviliklerde', yani mezarlıklarda ağlayan, hayatında sevmiş ölüler üstüneydi. Yahya Kemal düzeltmişti birçok yerini.

"Sonra kızlara tutuldum, şiir yazdım. Sonra Antant, İstanbul'u işgal etti, onlara karşı ve Anadolu savaşını tutan şiirler yazdım. Vicdan nedir, namus nedir filan diye düşündüm, şiir yazdım. Ama artık dilim temizceydi ve hece vezniyle ve doğru dürüst kafiyelerle yazmasını öğrenmiştim.

"Anadolu'ya geçtim. Millet sıska atları, Nuhtan kalma silahı, açlığı ve bitiyle savaşıyordu Yunan ordularına karşı. Milleti ve savaşını keşfettim. Şaştım, korktum, sevdim, bayıldım ve bütün bunları başka türlü yazmak gerektiğini sezdim, ama yazamadım. Daha büyük bir sarsıntı gerekti.

"Anadolu'ya işgal altındaki İstanbul'dan geçişimde bilhassa

Bolu'ya gelip halkla, hele köylüyle yakından temasımda ve Sovyet Rusya'da olup bitenleri kulaktan duyup Marx'ın, Lenin'in isimlerini filan işitişimde, şiirle yeni şeylerin, şimdiye dek söylenmemiş şeylerin ifade edilmesi gerektiğini sezdim.

"Ve o gün bugündür şiir yazmadan edemiyorum."

Bu duygulu ve eşsiz şair ile uzun uzadıya konuşmak fırsatına nail oldum. Gençler ve gençlik, şiir ve gerçek hayat inancı ve insanlara dair konuşmalara coşkunlukla katılmak için meşguliyetlerini daima bir kenara bırakırdı. Rumen şairlerinden Virgil Teodorescu'nun bu kadar özenle dilimize çevirmiş olduğu "Veda" şiiri yılları aşarak, gençliği ve insanları sevmiş olan Nâzım Hikmet'i gözlerimizin önüne getirmektedir :

VEDA

Hoşça kalın
dostlarım benim
hoşça kalın!
Sizi canımda
canımın içinde,
kavgamı kafamda götürüyorum.
Hoşça kalın
dostlarım benim
hoşça kalın...
Resimlerdeki kuşlar gibi
dizilip üstüne kumsalın,
mendil sallamayın bana.
İstemez...
Ben dostların gözünde kendimi
boylu boyunca görüyorum...

A dostlar
a kavga dostu
iş kardeşi
a yoldaşlar a..!!.
Tek hecesiz elvada...

Geceler sürecek kapımın sürgüsünü,
pencerelerde yıllar örecek örgüsünü.
Ve ben bir kavga şarkısı gibi haykıracağım
mapusane türküsünü.

Yine görüşürüz
dostlarım benim
yine görüşürüz...
Beraber güneşe güler
beraber dövüşürüz...

A dostlar
a kavga dostu
iş kardeşi
a yoldaşlar a..!!.
ELVEDA..!!.....

NÂZIM HİKMET İLE SÖYLEŞİ

Giovanni Crino

[1963 yılında İtalyan "Realta Sovietico" dergisi adına Nâzım Hikmet'le yapılan bu görüşmenin Rusçası Sovyetler Birliği'nin ünlü haftalık politika, edebiyat ve sanat dergisi "Aganyok"un 10 Mart 1987 tarihli sayısında yer almıştır.]

— Son yıllarda İtalyancaya Sovyet edebiyatından epey roman ve şiir çevrildi; bu yapıtlar edebiyatta "ılımlılaşma"dan söz ettirebilecek içerik yenilikleriyle, yeni ifade yolları arayışlarıyla ve kimi kez de yakın geçmişin edebiyatına sahiplenildiğine ilişkin verdikleri izlenimle Batı basınında ve kamuoyunda geniş ilgi uyandırdı. Edebiyatta bu yöndeki gelişmelerin perspektifleri sizce neler olabilir?

— Bu sürekli gelişen ve yeni arayışlara yol açan bir süreçtir ki meyvelerini yakında verecektir. Ama daha önce şunu hatırlamakta yarar var : Ben Sovyet edebiyatını üç evreye ayırıyorum : İlki, Ekim Devrimi'yle başlayıp kişiye tapınma diye anılan döneme kadarki evre; ikincisi, edebiyat üzerindeki bütün mahvedici etkileriyle (ki bunlar üzerinde bugüne dek çok yazıldı, söylendi) Stalin'e tapınma evresi; ve nihayet üç, XX. Kongre'yle temelleri atılan dönemi kapsayan evre. Kişiye tapınma evresinde, Sovyet kültürünün, aldığı tüm yaralara ve uğradığı tüm yitiklere karşın, kimilerinin yaptığı gibi, yüksek yaratıcılıktan tümüyle — ya da hemen hemen tümüyle — yoksun olduğunu ileri sürmek kanımca doğru değildir. Unutmayalım ki, Şostakoviç'in o harikulade müziği ve çeşitli edebiyat yapıtları hep bu evrede yaratıldı. Kuşkusuz bu yapıtların pek çoğu okur önüne epey geç çıkabildi, ama bunların tümü hep 30'lu, 40'lı yıllarda yaratılmışlardır. Burada şunu özellikle belirtmek isterim : Bu evrelerin üçü de birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve bunların yapay bir biçimde birbirlerinden ayrılmaları hiç doğru olmaz.

— Bu sözlerinizden sizin, son zamanlarda çeşitli Sovyetologlar arasında yaygınlaşan ak-kara ayrımı gibi şematik bir eski-yeni

ayrımı yanlısı olmadığınız sonucu çıkarılabilir mi?

— Biz 20'li yıllarda sanatta büyüleyici ve romantik bir özgürleşmenin, kendini ifade için yeni yollar arama çabalarının tanığı olduk. Bunu tam bir Ortaçağ obskürantizmi dönemi izledi. Ama unutmayalım ki Ortaçağ'da da, özellikle de İtalya'da göz kamaştırıcı yapıtlar yaratan sanatçılar yetişmiştir. Lenin ve Lunaçarski tarafından belirlenen Parti ve yaşam normlarından ciddi sapmalara karşın Sovyetler'de halkın büyük çoğunluğu dünyanın ilk sosyalist devletini kurmakla meşguldü...

— "İvan İvanoviç Yaşadı mı?" adlı satirik komedinizde vurgulamak istediğiniz şey neydi? Bildiğim kadarıyla Moskova tiyatrolarından birinde yeniden sahnelenmesi düşünülüyor bu oyununuzun.

— Yalnız Moskova'da değil, başka kentlerde de sahneleneceğini umuyorum. 20'li yılların o harika kültür ve sanat geleneği, alınan — çoğu saçma — bazı yönetimsel önlemlerle, büyülü değnek değmişçesine yok olup gitmemiştir. Zaman zaman küçük bir ırmağa dönüşerek değişik sertliklerdeki toprak-kaya tabakaları arasında kendine bir yol arayan yeraltı suyuna benzetebileceğim bu geleneğin, arada bir yer üstüne çıktığı olmuştur. Örneğin, 1951'de akademizmiyle ünlü Moskova Küçük Tiyatrosu'nda gördüğüm bir oyunda, Meyerhold okulunun tiyatro geleneklerinin — hadi bu sözcüğü kullanalım — "illegal" olarak yeniden canlandırıldığına tanık olmuştum. Devrim öncesi Rus tiyatrosunun en güzel geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olduğu kadar 20'li yılların o göz kamaştırıcı tiyatro deneylerini de sahiplenen Meyerhold, genç ozanların, yazarların, sinema yönetmenlerinin vb. yeniden dikkatlerini üzerine çekmiş bulunuyor. Sovyet avangardizminin tipik temsilcisi olan Mayakovski gibi bir sanatçıya, insan olarak da, sanatçı olarak da onca çarpıtmaya uğradığı o en güç yıllarda bile ilgi hiç azalmamıştır.

— Kültür alanında kişiye tapınma olayının, Sovyetler Birliği'nin ulusal cumhuriyetlerinde daha az etkili olduğu söylenebilir mi?

— Sanırım söylenemez. Yeniden konumuza dönecek olursak : O dönemde bile Sovyet ozanlarınca yazılmış pek çok şarkıda gördüğümüz gibi, sanatsal ifadenin kendine harikulade biçimler bulduğu — spontane olarak bulduğu — yollar vardır. Doğal olarak

çoğu savaş üzerineydi bu şarkıların ve ne yazık ki bunlar Batı'da pek az biliniyor. Öte yandan Tvardovski de *Vasili Tyorkin* adlı o olağanüstü destanını bu dönemde yazmıştır.

Belirtmek istediğim bir başka şey de şu : Sovyet sanatı üzerine yazılmış incelemeleri okurken, gençlerce ileri sürüldüğü için "yeni" olanla, yenilikçi özü gereği "yeni" olanın çoğu kez birbirine karıştırıldığına tanık oluyoruz. Gençlerce yaratılmış olan her şey gerçekten yenilikçi bir öz taşımayabiliyor bazen; ama öte yandan kırk, elli yaşlarındaki bir sanatçının kaleminden çıkan bir yapıt yenilikçi olabiliyor. Savaş sonrasının ilk on yılında Sovyet sanatında en iyi geleneklerin yaratılmasında, bu geleneğin şu ya da bu ölçüde var olduğu değişik cumhuriyetlerden yaşları elli dolayında olan pek çok sanatçının payı olmuştur. Örneğin Azerbaycanlı ozan Resul Rıza... Tapınma döneminde Azerbaycan'ın payına düşen çileleri dile getirdiği ve kahramanının kendisi olduğu son derece ilginç bir destanı vardır Rıza'nın. Resul Rıza'nın sanatında bunun dışında biçimsel yönden de pek çok ilginç yenilik vardır. Diyeceğim o ki, hiç de genç sayılmayacak ozanların biçim alanındaki arayışları, mesela şu anda Yevtuşenko'nun geniş ölçüde girdiğini gördüğümüz yenilik arayışlarından çok daha ilginçtir.

— Sözlerinizden anladığıma göre, çağdaş Sovyet şiirinde her biri belirli bir ilgi de yaratmış olan bir dizi eğilim söz konusu..?

— Hiç kuşkusuz bu böyle... Yalnız benim kastettiğim elbette değişik politik eğilimler değil, Marksizm-Leninizmin ışığı altında, gerçekliğin ışığı altında yapılan ve yeni arayışlara ilgi uyandıran, estetik yorumların çeşitliliğidir. Dünyanın geleceğinin sosyalizmde olduğuna ve estetik sorunların Marksist-Leninist bakış açısıyla çözümleneceğine inanç esastır. Biçim sorununa gelince, bence burada önemli olan, dogmatizme düşmemektir. Bugün, bir yandan ulusal özünü korurken, bir yandan da ve gitgide daha çok uluslararası bir nitelik alan biçimsel çok çeşitlilik ve içeriksel farklılık eğilimleri hissedilmektedir. Çağdaş şiirin çevirisini kolaylaştıran bir durum olarak değerlendiriyorum ben bunu.

Sorunuza dönecek olursak, bir tek Rusya Federasyonu'nda, birbirine hiç benzemeyen pek çok ozan yetiştiğini belirtmeyi gerekli görüyorum. Slutski, Martinov, Voznesenski, Vinokurov... Bunların hepsi kendilerine yeni ifade biçimleri arayan ozanlar... Özellikle de Vinokurov. Bu ozanların yalnızca stilleri değil,

dünyayı algılayışları bile birbirinden çok farklı. Burada adını muhakkak anmamız gereken bir başka ozan daha var : Bulat Okucava. Onun, şiirlerinde günlük konuşma dilini kullanışı, bana şiirlerini Bulat gibi gitar eşliğinde okuyan Fransızlar'ın Jorj Brassans'ını anımsatıyor.

— SSCB'de, İtalya'da da, Okucava'nın gitarıyla alay eden kişiler çıktı. Bunların görüşlerine göre gitar eşliği şiirin düzeyini düşürüyordu...

— Büyük bir yanılgı bu. Gitar çalmayı bilseydim, ben de gitar eşliğinde söylerdim şiirlerimi. İşin özüne bakılırsa, kendini ifade olanaklarından biridir bu. Trubadurlar'ı anımsayın yeter... Okucava hiç kuşkusuz genç Sovyet ozanlarının en ilginçlerinden biri. Bu gençler, sanat dünyasına "cilalanmış gerçeklik" değil, "gerçek gerçeklik" diyerek girdiler. Böylece de Rus şiirinin en iyi geleneklerine yöneldiler. Son zamanlarda Yevtuşenko'da toplumsal konular ağır basarken, örneğin Martinov'un çağdaş insanın psikolojisini araştırdığı görülüyor. Lunaçarski'ye şöyle söylediklerini duymuştum : "Rus işçisinin ve köylüsünün nasıl olduğunu, ne durumda bulunduğunu bize yazarlar ve ozanlar anlatmalı." Bazı Sovyet edebiyatçılar şimdi işte bunu yapmaya başladılar. Ve bu daha yalnızca bir başlangıç. Ben bu konuda alabildiğine iyimserim. Ve geçenlerde Moskova'da, Yazarlar Birliği'nin "eski tüfekler"inin büyük çoğunluğunun, gençlere her alanda yardım etme arzusunda olduklarını duyduğumda çok sevindim. Bu, gençlerin yenilikçi rollerinin gitgide daha çok benimsendiğini gösteren bir olgu.

— Genel olarak şiir çevirisi, özel olaraksa kimi Sovyet ozanlarının şiirlerinin çevirileri üzerine ne düşünüyorsunuz? Örneğin Voznesenski'yi mi yoksa Yevtuşenko'yu mu çevirmek daha zor? Yevtuşenko'nun, şiirin müzikalitesinin şiir çevirisinde oynadığı rol üzerine bir de şiiri var biliyorsunuz.

— Kimi ozanlar çeviriye gelir, kimi ozanlarsa gelmez. Şiirinde imgeye çok yer veren ozanları çevirmek daha kolaydır. Örneğin Tagor'un şiirlerinin Türkçe'ye düzyazısal çevirileri yapılmıştır ve çok harika sonuç alınmıştır. Eğer şiirin güzelliği dilin müzikal inceliklerine dayanıyorsa — örneğin Puşkin'in şiiri gibi — o zaman iş çetin demektir. Voznesenski gibi şiirini bitmez tükenmez sözcük oyunları ve çağrışımları üzerine kuran bir ozanı düzyazısal olarak çevirmek zordur. Voznesenski'nin şiiri çeviride Yevtuşenko'nun

şiirinden — en azından şu son zamanlarda yazmakta olduğu şiirden — çok daha fazla kayıp verir. Yevtuşenko'nun ilk dönem yapıtları, şu sıralarda yazdıklarına pek az benziyor da onun için söylüyorum bunu. Öte yandan, benim bayıldığım bir ozan olan Vinokurov'u çevirmek çok daha kolaydır.

— Hemen hepsi de profesyonel ozan olan Rus şiir çevirmenleri, çeviride şiirsel formu koruyorlar; sizce doğru mu bu yaptıkları?

— Bu beni yakından ilgilendiren bir sorun. Benim yapıtlarım da Türkçeden Rusçaya çevriliyor. Bu konuda Yevtuşenko'nun düşüncelerine katılmam olanaksız. Varsın daha az müzikalite, daha az uyak, ama daha çok gerçek şiir olsun çeviride. Az önce bazı şiirlerde müzikalite dışında hiçbir şey bulunmadığını söylemiş olmama karşın böyle bu.

— Tsvetayeva, Pasternak, Hlebnikov ve benzerlerinin 20'li yıllarda yarattıkları yapıtlara nihayet kavuşabilmiş olmalarının Sovyet edebiyatçılarına bir yararı oldu mu?

— Olmaz olur mu! Rus edebiyatının bu köşe taşlarını bilmedikleri için daha önce ikide birde "Amerika'yı keşfediyorlardı" Sovyet sanatçıları. Sade edebiyatta da değil, tiyatroda, resimde... Genel olarak sanatın her alanında böyleydi bu durum. Yine 20'li yıllara, o yıllarda yaratılan önemli kültür değerlerine dönmek ve bu konuda bir iki şey daha söylemek istiyorum. Ekim Devrimi'nin esinlendirici coşkusuyla yaratılan bu kültür hazineleri tüm dünyada tanınmalı, bilinmeli diye düşünüyorum. Haftalık "Europa Letteria" ve "Contamporaneo"da 20'li yıllara ait yapıtların yayımlandığını görmek, sonra geçenlerde Meyerhold'un yayımlanmasına tanık olmak beni çok sevindirdi. İtalyanlar'ın bu çok yararlı işe dört elle sarılmaları çok sevindirici. Sovyet edebiyatının yaygınlaştırılması için bugüne dek pek çok şey yapmış olan İtalyan dergicileriyle yayınevi yöneticilerinin zaten bu konuda öncü olmaları gerekiyordu. 20'li yıllara ait o son derece güzel ve etkileyici afişlerin röprodüksiyonları ve o dönemdeki basım sanatı üzerine de kitaplar yayımlansa ne kadar güzel olur! Gençliğimde benim Marksizm'le ilk tanışmam böyle bir afişin sayesinde olmuştur. 20'li yılların edebiyat ve sanatı konusuna yeniden dönecek olursak, bizim bu edebiyata eleştirel yaklaşmamız ve tartışmasız önemine karşın bu edebiyatı idealize etmememiz gerekir. Burada bir kez daha hatırlatmak isterim ki : Eleştirebilmek

için bilmek gerekir. Sonuç olarak — tekrara düşüyorum ama varsın olsun — şunu söyleyeceğim : Sovyet edebiyat ve sanatında "yeni"den söz ederken, sanatçıların yaşları üzerinde durmamak gerek; sanat yapıtlarının değerlendirilmesinde tek hareket noktası, o yapıtların kendileri olmalıdır. Bir de bütün değerlendirmelerde öteki Cumhuriyetleri, yani Sovyet sanatının çokuluslu korosunu unutmamak gerekir. Bu görüşmenin yarattığı fırsattan yararlanarak, resimlerini çok beğendiğim Guttuzo'nun Sovyet Sanat Akademisi'nin şeref üyeliğine seçildiğini öğrenmekten duyduğum mutluluğu belirtmek istiyorum. Bir filmde onun Mondadori Yayınevi'nden çıkan *Tanrısal Komedya* için yaptığı resimlerin kullanıldığını görmüş ve bu resimleri çok beğenmiştim. Bu yüzden, Editore Riuniti Yayınevi'nden sizin redaktörlüğünüz altında yayımlanan toplu yapıtlarımı Guttuzo'nun resimlemesinden gurur duyduğumu belirtmek isterim.

Rusçasını yayımlayan : V. Tulyakova-Hikmet
Çeviren : Mazlum Beyhan

NÂZIM HİKMET'LE MAYAKOVSKİ ÜZERİNE BİR KONUŞMA*

A. V. Fevralski

Soru : Mayakovski'yle ne zaman ve nasıl tanıştığınızı anlatır mısınız?

Yanıt : 1920 yılları başlangıcında Moskova'ya geldiğimde, Komintern delegelerinin ve bazı Rus arkadaşların kaldığı "Lüks" adlı otele yerleştim. Şura ve Lelya adlarında iki kızkardeşle tanıştım burada. Şura'yı görmeye gittiğim bir gün, küçük odasında bir sürü insan vardı. Birbirine karışan birçok ses arasında görkemli, gür bir ses hepsini bastırıyordu. İriyarı, geniş omuzlu, saçları usturayla tıraşlı bir adamın sesiydi bu. Herkese sövüyormuş gibi geldi bana. Yoldaş Şura beni onunla tanıştırdı.

Moskova'ya gelmeden önce birkaç ay Batum'da kalmıştım. Sütun biçiminde basılmış Rus şiirleri gördüm burada. O sırada hiç Rusça bilmiyordum. Rusça bilmekle övünen bir Türk bu şiirleri okudu bana. Fakat bunların çevrilmelerinin olanaksız olduğunu ekledi. Yazarın adını da söyledi : Mayakovski. Şiirlerini neden sütun biçiminde yazdığı sorusu kafamda yer etti.

Yoldaş Şura beni Mayakovski'yle tanıştırdığında, bu soruyu sordum kendisine. O da açıkladı.

Daha o zamanlar ünlü bir şairdi. Ekim Devrimi'nin şairi olarak adı Sovyet ülkesi sınırlarının ötesinde de biliniyordu. Ben ise Moskova'da kimsenin tanımadığı, işin henüz başlangıcında bir Türk şairi ve Doğu Emekçileri Üniversitesi öğrencisiydim. Fakat Mayakovski hemen bir arkadaşın arkadaşa, ağabey bir komünistin kendinden genç bir komüniste davrandığı gibi davranmaya başladı bana. Ve hemen dost oldu benimle. Gerçek bir demokrat şair tanıdım onun kişiliğinde. İyi bir örnek oldu bana ve ben onun yolunda gitmeye çaba gösterdim. İnsan akıllı olduğu ölçüde, alçakgönüllü olmalıdır. Onun karşısında korku duymadım hiçbir zaman. Evi her zaman açıktı. O sıralarda Rusçayı kötü konuşmama, birbirimizi güçlükle anlamamıza bakmaksızın, evine ziyarete

giderdim.

Moskovalıların karşısına ilk çıkışlarımdan biri Politeknik Müzesi salonunda olmuştur. Mayakovski'yle birlikte şiir okuduk burada. Salon öylesine hınca hınç doluydu ki, güçlükle nefes alıyordu insan burada.

Soru : 8 Mart 1923 tarihinde yapılan "Devrim ve Edebiyat" gecesi değil mi bu? O geceyi izlemiştim ben, "Pravda"ya da bir haber yazmıştım bu konuda. Sizin "Pantolonlar ve Eteklikler" ve "Yeni Sanat" adlı şiirlerinizi okuduğunuzu, Mayakovski'nin "Üçüncü Enternasyonal", "Eyfel Kulesiyle Konuşmalar" ve "Sol Marş" adlı şiirlerini okuduğunu yazmışım.

Yanıt : Evet, sözünü ettiğiniz gecedir bu. "Orkestra" adını da taşıyan "Yeni Sanat" şiirini sık sık okurdum o sırada. O gece, şiir okumaya çıkma öncesinde çok heyecanlıydım. Mayakovski beni yatıştırmak için, "Dinle Türk," dedi... "Korkma, nasıl olsa bir şey anlamayacaklar."

Sonra, Üniversitede, iki kez daha birlikte şiir okudum Mayakovski'yle... XX. yüzyılın bu en büyük, dâhi şairi yardım etti bana. Birçok edebiyat okulu vardı o sırada. Birisinden fütüristlerin psikolojiyi yadsıdığını işittim. Hoşuma gitmedi bu ; konstrüktivistlere katıldım. Mayakovski, "dönek Türk" diye kınadı beni. Fakat dostluğumuz hep sürdü.

Canını sıkacak bir sürü şey yaparlardı ona. Bir keresinde neredeyse ağlamak üzereydi. Tversk Bulvarı'nda bir kitap pazarı vardı. Her yazar kendi kitaplarını satıyordu burada Mayakovski de. Bir gün burada karşılaştığımızda, büyük bir düş kırıklığı içinde buldum onu. Gözlerinde yaşlar birikmişti hatta. "Görüyor musun," dedi, "ne yaptılar bana; kitabımı vitrine bile koymamışlar..."

Soru : Mayakovski'nin kitaplarından en çok hoşunuza gidenler hangileridir?

Yanıt : Sevgilinin gözlerini mi, yoksa burnunu mu seviyorsun sorusunu nasıl yanıtlamalı? Mayakovski'yi tepeden tırnağa severim ben.

Öylesine büyük bir şairdir ki, onunla karşılaştırıldığımızda, biz çağdaş şairler, hepimiz küçük kalırız. O, öğretmenimizdir bizim, ve kişisel olarak benim. Pablo Neruda, Louis Aragon, dünyanın bütün dürüst şairleri aynı şeyi söyleyeceklerdir : o, öğretmenidir onların.

Başlangıçta, Rus dilini de henüz iyi bilmediğim sıralarda, şiirlerini anlayamıyordum. Şimdi hepsini anlayabiliyor değilim. Fakat, basamak biçimindeki dizelerini taklit ediyordum. Düşüncelerini her zaman böyle yazdığını sanıyor, ben de kendiminkileri aynı biçimde yazmaya çalışıyordum. Fakat bana müsvette defterlerini gösterdiklerinde, her zaman ille de basamak biçiminde yazmadığını gördüm. Demek, iş daha karmaşıktı.

Çok okumadım Mayakovski'yi. Daha çok kendi okuyuşundan bilirim şiirlerini, sonra da aktörlerin okumalarından.

Mayakovski makamla okurdu şiirlerini. Ben de öyle okurdum başlangıçta. Aktörler Mayakovski'yi okuduklarında iyice anlıyorum onu. Buna karşılık, kendim okuduğumda, anlayabilmem çok güç. Sanıyorum, onun şiirlerinin bir eksikliğindendir bu. Türkiye'de işçiler: "Şiirlerini sen kendin okuduğunda anlıyoruz," demişlerdi bana... Fakat orada yüksek sesle şiir okuma olanağı çok azdı. Şiirlerim tumturaklı (deklamasyonlu) okunmadan da okuyucuya ulaşsın istîyorum.

Soru : Şiirinizle Mayakovski'nin şiiri arasında ortak olarak gördüğünüz şeyler nelerdir?

Yanıt : Mayakovski'nin şiiriyle benimki arasında ortak yanlar; ilkin, şiir ve düzyazı, ikincisi, çeşitli türler (lirik, yergisel vb.) arasındaki kopukluğun aşılması; üçüncüsü, şiire siyasal dilin sokulmasıdır.

Bununla birlikte, farklı biçimler kullanıyoruz onunla. Mayakovski öğretmenimdir, fakat onun yazdığı gibi yazmıyorum ben...

Moskova'da öğrenim gördüğüm dönemde, Mayakovski gibi bir tribün şairiydim ben de. Bir nefesli sazlar orkestrası gibi ses veriyordu şiirlerim. Topluluk önünde okuyordum onları.

Sonra, Türkiye'de, bir tek kez şiir okuyabildim topluluk önünde. Bir iki kişiyle konuşabiliyor, şiirlerimi ancak kulaklarına fısıldayabiliyordum. Bu nedenle yumuşak sözcükler bulmam gerekiyordu.

Hapisteyken halktan insanlarla, benim gibi özgürlükten yoksun bırakılmış bu insanlarla yakınlaştım. Şiirlerimi onlara okuyordum.

Şimdi yine geniş dinleyici kalabalığına seslenebiliyorum.

Şiirin bütün türlerinden ve olanaklarından yararlanmak gerekir.

Soru : Mayakovski'nin senaryosunu yazdığı ve oynadığı *Genç Kız ve Serseri* adlı filmi gördünüz. İzlenimlerinizi söyler misiniz?

Yanıt : Görmeden önce, bana ilkel, naif bir film olduğunu söylemişlerdi bunun. Hiç de öyle değilmiş.

Daha filmin ilk bölümlerini seyrederken : "Bu konu yeniden çekilir ve bir de şarkı eklenirse Raj Kapor'un *Avare*'si gibi başarı kazanır," diye düşünüyordum. Sonra, filmde, kompozisyon bakımından çok ilginç çekimler bulunduğunu gördüm. En önemlisi de, aktör olarak çok başarılıydı Mayakovski, şaşılacak kadar iyi oynuyor.

Soru : Mayakovski'nin oyunlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yanıt : Rus şiiri ve Sovyet şiiri nasıl Mayakovski'siz düşünülemezse, Rus tiyatrosu ve Sovyet tiyatrosu da Mayakovski'siz düşünülemez, derim. 23 yıl sonra, 1951'de Moskova'ya geldiğimde, hemen tiyatroya gitmek ve Mayakovski'nin bir oyununu görmek istedim. Çoktandır hiçbir tiyatroda Mayakovski'nin oyunlarının oynanmadığını öğrendiğimde, sarsıldım. Mayakovski'nin oyunlarını sahnelemede güçlükler vardır, fakat Sovyet tiyatrosu onsuz nasıl yapabilir?! Sonradan, Moskova Yergi Tiyatrosu (Teatr Satire) ilkin *Banyo*'yu, daha sonra *Tahtakurusu*'nu ve *Misteriya Buff*'u sahnelediğinde çok sevindim.

*Bu konuşmanın notları, Nâzım Hikmet hayattayken alındı. Nâzım bunları gözden geçirdi ve onayladı. / A. Fevralski

Çeviren : Ataol Behramoğlu

NÂZIM HİKMET KENDİ ŞİİRİNİ ANLATIYOR

Ekber Babayev

Nâzım Hikmet'in odası. Duvarlarda Abidin Dino'nun *Yürüyüş* tablosu; İstanbul'un renkli fotoğrafı; Avni'nin *Atlar*'ı; Bulgar piyonerlerinin hediyesi : nakışlı, dokuma bir halı, halıda Nâzım'ın çok güzel, çok büyük ve kendisine en çok benzeyen bir portresi.

Nâzım'ın masasında, Nâzım'ın yazı makinesinde, Nâzım'ın kitabı için bir Önsöz yazıyorum, Nâzım'ın bana hediye ettiği kalemle tashihler yapıyorum.

Nâzım, büyük Rus şairi Puşkin için şöyle yazdıydı : "Puşkin'i sinemada, tiyatroda seyrettim, Puşkin üstüne yazılmış kitaplar, biyografiler okudum ve her seferinde yüreğim ağzıma geldi, aman kendini öldürtecek diye ve her seferinde dehşetli bir keder duydum, Puşkin öldü diye."

Nâzım'la 13 sene çok yakın arkadaşlık ettim. Yazdığı şiirlerin hemen hepsini kendi dilinden dinledim, Moskova'da yazılan şiirlerin ilk okuyucusu oldum. 1951'in 19 Haziranında onu Moskova'nın Vnukovo Uçak Alanı'nda karşıladım ve 1963'ün 3 Haziranında Moskova'nın Novodeviçye Mezarlığı'nda onunla vedalaştım.

Şimdi şu Önsöz'ü yazarken, o 13 sene gözümün önünde canlanıyor. Ve 3 Haziran 1963'e her yaklaşışımda yüreğim ağzıma geliyor : Aman Nâzım gidecek ve dehşetli bir keder duyuyorum. "Bu dünyadan Nâzım geçti". (Nâzım Hikmet'in çocukluk ve gençlik arkadaşı Vâlâ Nureddin, Nâzım için yazdığı kitaba şu güzel başlığı koymuştur : *Bu Dünyadan Nâzım Geçti.*)

Nâzım Hikmet üstüne epey yazı çıktı, yine çıkacak. Onun sanatı üstüne eleştirmeler yayımlandı, yine yayımlanacak. Fakat bunların hepsinden çok daha önemli bir şey var : Nâzım'ın kendi diliyle kendi sanatını anlatışı.

Nâzım kendi sanatı üstüne konuşmasını sevmezdi. Kitapları için Önsöz'ü ona biz zorla yazdırırdık. Bir keresinde de tuttu şöyle bir önsöz yazdı :

***

Çocukluğumda, imlada çıkan yanlışlarımın doğrularını en aşağı yirmi beş kere yazdırtıp beni cezaya çarparlardı. Şimdi, çarpıldığım en ağır ceza, basılan kitaplarıma önsöz yazmak. Kitap ortada, okuyucunun da aklına fikrine güveniyorum. Zaten güvenmesem, kitabımı okusun diye önüne sürmezdim. Öyleyse önsöze, hele benim yazacağım önsöze ne lüzum var? Ben sanatı şöyle anlarım, böyle anlarım demekteki mana ne? Sanat görüşüm, bu görüşün nasıl geliştiği, ne gibi değişmeler geçirdiği, hele böyle bir 'Seçme Yazılar' kitabımı okuyan için belli olmuyorsa ne yapsam faydasız. Benim önsözüm de, kitabı düzenleyenin sonsözü de faydasız. Ama işte, bütün bu söylediklerime bakmaksızın, önsözü yine de yazıyorum. Dudaklarımı kemiriyorum, alnımı kırıştırıyorum, kalkıp kalkıp oturuyorum, ama yazıyorum. Neden? Niçin? Çünkü ne yapmak istemişim de, ne yapabilmişim; hasretim neymiş de, bunun ne kadarını gerçekleştirebilmişim, belli olsun istiyorum. Yani ben sanat görüşümü, ne yapmak istediğimi, hasretimi okuyucuya söyleyeceğim. O, bakacak, yaptıklarımı, yapabildiklerimi okuyacak, ölçecek. Ayrılık varsa görecek. Elbette var. Hasretimiz gerçekleştirebildiğimizden çok ilerde, çok büyük. Ayrılık var, ama aykırılık, zıtlık yok. Ben sanat görüşüme aykırı tek satır yazmadım, yazmamaya çalıştım.

***

Sonra birkaç kere daha bu önsözlerden yazdı Nâzım. Fakat benim asıl istediğim şeyi — kendi sanatını anlatan yazıyı — bir türlü yazmıyordu yahut yazmak istemiyordu. Hep aynı sebep, anlaşılan.

Bir gün İtalya'dan, Nâzım'ın eserlerini basan bir yayınevinden mektup geldi. Yayınevi sahibi, Nâzım'ın bütün eserlerini, şimdiye kadar ne yazmışsa, kaç cilt olursa olsun, basmak niyetinde olduğunu yazıyor ve Nâzım'dan sanat anlayışı üstüne bir de yazı istiyordu. Şunu da söyleyeyim ki, bu yayınevi, Nâzım'ın eserlerini en iyi basan bir yayıneviydi ve hatta bir keresinde *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nın üçüncü kitabını bir sayfa Türkçe, bir sayfa İtalyanca olarak basmıştı. Nâzım'ın bu yayınevine saygısı büyüktü

ve yapılan teklifi sevinçle kabul etti.

Eserleri toplamaya başladık, fakat iş yarıda kaldı. Nâzım Tanganika'ya gitti, dönüşte Berlin'e, sonra, az sonra... 3 Haziran 1963.

Tanganika'ya gitmeden biz şöyle kararlaştırdık. Ben, Nâzım'ın başka başka zamanlarda yazdığı ve bende olan yazılarından bir "montaj" yapacağım, Nâzım dönüşte onları gözden geçirecek, gereken yerlerini işleyecek ve yazıların arasında "köprüler" kuracak.

Ben "montaj"ı yaptım, Nâzım'a gösterdim, beğendi, "köprüler"den konuştuk, iki gün sonra bu köprüler kurulacaktı.

Aşağıdaki yazı işte o "montaj"dır. Maalesef, köprülersiz. Köprüleri ben kurmaya çalıştım : Nâzım'ın yapmak istediklerini hatırlayarak.

***

"YAHYA KEMAL ANAMA SEVDALIYDI SANIRSAM"

Niçin şiir yazıyorum? Bunu başka türlü sormak daha doğru : Şiir yazmaya neden, nasıl başladım?

Hatırlamaya çalışayım.

13 yaşlarındaydım. İstanbul'daydık. Büyükbabam şairdi, ama şiirlerini hâlâ anlamam. Şiirlerini Osmanlıca dediğimiz, yüzde yetmiş beşi Arapça, Farsça sözlerle ve Arap, Fars gramer kaidelerine uygun bir Türkçeyle yazardı. Bunlar didaktik, dogmatik, dini şiirlerdi. Anlamıyordum onları. Ama ben, şair bir büyük babanın torunuydum. Anam Lamartine'e bayılırdı. Fransızca okurdu. Bir kere, o zamanlar Lamartine Türkçeye çevrilmiş, birkaç şiiri de Osmanlıcaydı, anam Fransızca çok iyi bilirdi, ama Osmanlıcayı bilmezdi. Benim gibi.

Büyük babam, Mevlevi Nâzım Paşa, şairdi. Evimizde, babamın edebiyatla ilgisizliğine bakmaksızın, şiir baş köşedeydi.

Karşımızdaki evde yangın çıktı. Yangını ilk görüşüm. Şaştım, korktum. Büyükbabam, yangın bize atlamasın diye pencereden Kuran'ı tuttu karşıdaki alevlere. Yangın söndü. Kuran gücüyle, hatta itfaiye gücüyle de değil, ama yaktığı evi kül ederek söndü

kendiliğinden ve ben bir saat sonra ilk şiirimi yazdım : "Yangın." Vezni büyükbabamın yüksek sesle okuduğu aruzla yazılmış şiirlerinden kulağımda kalan ses taklitleriyle yapılmıştı. Yani ne aruzdu, ne heceydi, serbest vezindense haberim yoktu, uydurmaydı. Dili de öyle, Osmanlıca taklidiydi. Konuysa şu.

Yanıyor! Yanıyor! Müthiş terrakeler
Çekiyor ağuşuna bu adüvi-i beşer
Valdeler haneler yetimler...

Şimdi bunları yazarken bir şeyin farkına vardım. Büyükbabamdan çok Edebiyat-ı Cedide'nin, Tevfik Fikret'in etkisindeymişim. Neden? Bilmiyorum. Belki de hiç şiir sevmeyen, ama Tevfik Fikret'i — o da bir çeşit Osmanlıcayla yazardı — iki kere yüksek sesle yanımda okuyan babamın yüzünden mi? Belki de.

İkinci şiirimi 14 yaşımda yazdım sanırsam. Birinci Dünya Savaşı içindeydik. Dayım Çanakkale'de şehit olmuştu. Dehşetli yurtseverdim. Savaş için bir şiir yazdım. Ne tuhaf, yazdığımı çok iyi biliyorum da, hatta, artık Osmanlıcayla değil, okulda okuduğumuz şair Mehmet Emin'in takır tukur ama Arapçası, Farsçası az Türkçesiyle yazdığımı biliyorum da tek satırı aklımda değil.

Sonra üçüncü şiirimi 16 yaşımda yazdım galiba. Büyük bir Türk şairi, Türk şiirine o devir için yeni bir şiir dili ve anlayışı getiren Yahya Kemal, anama sevdalıydı sanırsam. Evde şiirlerini okurdu anam. Bahriye mektebinde tarih öğretmenimdi şair. Kız kardeşimin kedisi üstüneydi yazdığım şey. Yahya Kemal'e gösterdim, kediyi de görmek istedi ve şiirimde anlattığım kediyi, gördüğü kediye o kadar benzetmedi ki, bana : "Sen bu pis, uyuz kediyi böyle övmesini biliyorsun, şair olacaksın," dedi.

17 yaşımda galiba ilk şiirim basıldı. Yani "Serviliklerde", yani mezarlıklarda ağlayan hayatında sevmiş ölüler üstüneydi. Yahya Kemal düzeltmişti birçok yerini.

Sonra kızlara tutuldum, şiir yazdım. Sonra Antant İstanbul'u işgal etti, onlara karşı ve Anadolu savaşını tutan şiirler yazdım. Vicdan nedir, namus nedir filan diye düşündüm, şiir yazdım. Ama artık dilim temizceydi ve hece vezniyle ve doğru kafiyelerle yazmasını öğrenmiştim.

Anadolu'ya geçtim. Millet sıska atları, Nuh'tan kalma silahı, açlığı ve bitiyle savaşıyordu Yunan ordularına karşı. Milleti ve savaşını keşfettim. Şaştım, korktum, sevdim, bayıldım ve bütün bunları başka türlü yazmak gerektiğini sezdim, ama yazamadım. Daha büyük bir sarsıntı gerekti... (Ve o gün bugündür şiir yazmadan edemiyorum.)

FÜTÜRİST RESİM KONSTRÜKTİVİST Mİ?

Anadolu'ya, işgal altındaki İstanbul'dan, geçişimde ve bilhassa Bolu'ya gelip halkla, hele köylüyle yakından temasımda ve Sovyet Rusya'da olup bitenleri kulaktan duyup, Marx'ın Lenin'in isimlerini filan işitişimde, şiirle yeni şeylerin, şimdiye dek söylenmemiş şeylerin ifade edilmesi gerektiğini sezdim. Bu işte ilkönce beni yeni öze göre yeni bir şekil bulmak meselesi ilgilendirdi. Şekilde yenilikler daha kolaylıkla yapılır genel olarak. İşe kafiyeden başladım. Kafiyeleri mısraların sonunda değil de bir sonda bir başta denedim. Misal :

Yıldızlarla ufka sarkan berrak, dümdüz bir gece
Saatlerce nasıl koşmak arzusunu verirse...

Bolu'dan Trabzon'a geldiğimde, Sovyet Rusya'ya geçmek maksadıyla, öz şekilden daha çok ilgilendiriyordu beni. Fakat bu özü, yani inkılapçı saydığım bu özü, genel sembollerle vermeye çalıştım. Misal :

Mısır'ın yanık kızıl çöllerindeki ehram,
Bugün seni gönlünün diliyle seven adam
Belki yiğit yürekli, belki de bir delidir,
Fakat seni mutlaka yıkmaya yeminlidir...

Batum'a geldim. Sovyet realitesiyle temas ettim. Bir yandan "Kızıl Ordu" şiirini yazdım, öbür yandan tekrar şekil meseleleri beni uğraştırdı. On dört ve yedi hecelerle, "Mukaddes Kitap"ı yazdım. Böyle denemeler benden önce de yapılmıştı, fakat ben kendi şiirlerimde bunu ilk olarak deniyordum.

"Pravda" gazetesinde, yahut "İzvestiya"da, şimdi hatırlamıyorum ve herhalde Mayakovski'nin olacak bir şiir gördüm, uzun kısa mısraların şekli beni çok ilgilendirdi. Fakat şiiri tercüme ettirip neden bahsettiğini anlamak mümkün olmadı. Batum'dan Moskova'ya gelişte açlık mıntıkasından geçtik. Gördüklerim üzerimde çok tesir etti. Fakat böyle bir açlığın dahi inkılabı yıkamayacağını haykırmak istedim. Moskova'da hece vezniyle ve bu veznin çeşitli hece kombinezonlarıyla açlığa dair bir şiir yazmak istedim olmadı. O zaman Batum'daki şiirin şekli geldi gözümün önüne. Bunun çok iyi tanıdığım Fransız serbest vezni olamayacağına, her nedense kanaat getirdim, bunun yepyeni bir şey olduğuna ve şairin böyle dalgalar halinde düşündüğüne hükmettim ve "Açların Gözbebekleri"ni yazdım :

Kimi
kemik
dizlerine vurarak
yuvarlak
bir karın
taşıyor!
Kimi
deri... deri!
Yalnız
yaşıyor
gözleri!

Bu tarzda kafiyenin büyük bir rol oynadığını sanıyordum o zamanlar ve kafiyeye hâkim olmak için temrinler yapmaya başladım. Misal :

Yağmur yağ,
yağ yağmur yağ...
Ağları sağ
hey babalık.
Yine dere kurudu be çıkmıyor balık...

Aynı zamanda şiirdeki ahengin de bir saz, hatta tek bir keman değil, bir orkestra, çeşitli aletlerin çeşitli kombinezonlarla ses

verdiği bir orkestra ahengi olması gerektiğine kanaat getirdim. "Yeni Sanat", "Bahri Hazer", "Salkımsöğüt" şiirleri teknik bakımından bu kanaatin denemeleri ve mahsulleridir. Bütün bu şekil oyunlarında esas yine hece vezninin, yani halk şiirimizin ve aruzun, yani Divan edebiyatımızın unsurlarını muhafaza ediyordu. Kafiye tertiplerinde zorluk çekmiyordum, çünkü Divan edebiyatı kafiye oyunlarının ve imkânlarının en mükemmellerini vermişti, geleneğinde bu taraf vardı. Bu devirdeki şiirleri bilhassa sahneden, yahut hep bir ağızdan okunmak için yazıyordum. Bunun da elbette şekilde tesiri oluyordu. Hep bir ağızdan okunmak için yazdığım ve bir yürüyüş marşı temposuyla işlediğim şiirlerden birine misal :

Adım
Adım
Adım-lar
adım-ları...
Kal-dırım
kal-dırım.
Kal-dırım-lar
kaldırım-ları...
Cad-de...
Cad-deler...
Kalabalık...
Kal-la-ba-lık

Bütün bu şekil araştırma, yeni öze en uygun şekli bulma araştırmalarında o devir Sovyet şiirinin bir yahut birkaç kolunun tesiri ortadadır.

***

Nâzım Hikmet'in "O devir" dediği 1920 seneleridir. O yıllarda Sovyet şiirinde, hakikaten, birkaç kol vardı. Bunlardan en önemlisi, Mayakovski'nin önderlik ettiği "Fütürizm" ve içlerinde İlya Selvinski ve Eduard Bagritski gibi ünlü şairler bulunan "Konstrüktivizm" şiir ekolleri idi. O yıllarda, henüz Rus dilini bilmeyen Nâzım Hikmet'in dikkatini, bu ekollerin sanatta savundukları öz değil, şekil meseleleri çekiyordu. Mayakovski şiirinin

şeklini beğenen ve o tarzda şekil bakımından şiirler yazmaya başlayan Nâzım Hikmet, kendisinin de "fütürist" olduğunu söyledi. Fakat bir gün sokakta rastladığı Rusça bilen bir Türk, Nâzım'a şöyle demiş :

— Yahu, sen deli misin? Kendine "fütürist" diyorsun, ama biliyor musun fütüristler şiirde lirizm'i inkâr ediyorlar?

— Ya, demiş Nâzım, öyleyse ben fütürist değilim. Peki lirizm'i inkâr etmeyen kimlerdir?

— Konstrüktivistler.

— Öyleyse ben konstrüktivistim!

Fakat Nâzım'ın "konstrüktivistliği" de uzun sürmemiştir. Biraz sonra bir başkası fütüristlerin lirizm'i inkâr etmediklerini, lirizm'i inkâr edenlerin konstrüktivistler olduğunu söylemiştir. Ve Nâzım yeniden "fütürist" olmuştur.

"GRENADA, GRENADA,
GRENADA MOYA!"

Nâzım Hikmet'in sonraki şiirlerinde fütürist ve konstrüktivizm'in öz bakımdan bazı etkileri görünmekle beraber (örneğin : "Sanat Telakkisi" şiirinde "Şiirime ilham veren perimin omuzlarında açılan kanat asma köprülerimin demir putrellerindendir"), bu etki genel olarak şekildedir.

Buna, yani o devirdeki Sovyet şiirinin Nâzım'a etkisine bir örnek daha : Yirminci yıllarda Moskova'da ağızdan ağıza dolaşan bir şiir vardır, Mihayil Svetlof'un "Grenada" şiiri. Grenada İspanya'da bir kasabadır. Şiirin kahramanı "Grenada, Grenada, Grenada moya!" (Benim Grenada'm) diye bir türkü söylüyor ve birdenbire alnından bir kurşun yiyince, Grenada kelimesini sonuna kadar söyleyemeyip, "Grena..." diye ölüyor. Şiirdeki sözleri anlamayan Nâzım Hikmet, şiirde kelimeyi yarıda bırakma oyununu o zamanlar yazdığı "Salkımsöğüt" ve "Bahri Hazer" şiirlerinde kullanıyor :

Atlılar atlılar kızıl atlılar,
atları rüzgâr kanatlılar!
atları rüzgâr kanat...

Atları rüzgâr.
Atları...
At...

(Salkımsöğüt)

Çıkıyor kayık
iniyor kayık
çıkıyor ka...
iniyor ka...
Çık...
in...
çık...

(Bahri Hazer)

Çok sonra, 1952'de, bu şiirlerden söz açıldığı zaman Nâzım şöyle demişti :

— Svetlof'un şiirinde patlamamış, fakat bir an sonra patlayacak bir el bombası, benim şiirlerimde ise batmamış, fakat bir an sonra batacak bir kayık ve düşecek bir at var.

— Ne söylüyorsunuz? Ne el bombası, üstat? dedim.

— Granata el bombası değil mi?

— Evet, el bombasıdır ama şiirdeki "Granata" değil, "Grenada"dır, yani İspanya'da bir kasabadır.

— Yok canım! Hay allah kahretsin, öyle anlamışım ne yapayım, şiiri artık yazmışız...

Bu örnek de, Nâzım Hikmet'te Sovyet şiirinin etkisinin önce şekilde olduğunu gösteriyor. O devirdeki Sovyet şiirinin etkisini her şeyden önce o devrin şiirini yaratan havada, ihtilalin doğurduğu heyecanda aramak gerekir. Mayakovski'lere, Bagritski'lere, Svetlof'lara şiir yazdırtan ihtilal, iç-harp NEP havası Nâzım'a da o heyecanlı şiirleri yazdırmıştır. O zamanın Sovyet şiirindeki muhteva, hem Sovyet şairlerinde, hem Nâzım Hikmet'te müşterektir. Daima yeni bir öze yeni bir şekil arayan Nâzım Hikmet, Sovyet şairlerinin bulduğu bazı şekillerden faydalanmıştır. Sovyet edebiyatının Nâzım Hikmet şiirine etkisi konusunu ele alırken bu noktaları göz önünde bulundurmak faydalı olur kanaatindeyim.

***

"SINIRI GEÇİNCE HOPA HAPİSANESİNE DÜŞTÜM"

Memlekete ilk dönüşümde — 1925 — yığınlara, toplu oldukları bir yerde hitap eden şiir, özü ve şekli bakımından beni ilgilendirmekte devam etti. O devrin şartları içinde şiirlerimi, bir tiyatroda, sırf işçi dinleyicilere sahnede okuyabiliyordum.

Moskova'ya döndüm. Bir taraftan Sovyetler Birliği realitesi, bir yandan beynelmilel inkılapçı kronik, bir yandan memleket hasreti şiirlerimde, ön plana geçti. Bunlara uygun şekil meselesi de ortaya çıktı.

O devirlerde Marx'la, Engels'le, Lenin'le haşır neşirdim. Üç üstat yalnız üç bilgin, üç devrimci değil, üç büyük, ama çok büyük sanatkârdı benim için. Lenin'in kitaplarını doğrudan doğruya sahneye koymak istiyordum. Bu istek şiirde de beni aynı işi yapmaya götürmüş. *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabını iki şiirle ilüstre etmek istedim. Biri basıldı birçok dillerde : "Berkley" Öbürünü yitirdim. Aklımda yalnız dört satırı kalmış :

Seni okurken azizim Yum
uykum geliyor uykum,
rüyada mısın bilmem ki nen var?
Rüya gibi bir felsefen var...

Bilhassa, Moskova'ya ilk gelişimden sonra şiirin inkâr ettiğim lirik elemansız olamayacağı kanaatine vardım. Lirik unsurun şiirime tekrar girişi, şekilde yumuşamalara sebebiyet verdi. Misal :

Denize dönmek istiyorum!
Mavi aynasında suların :
boy verip görünmek istiyorum!
Denize dönmek istiyorum!

Şiirlerimde yer alan fazla sürprizli, fazla, nasıl demeli, nevi şahsına münhasır hayaller de gitgide azalmaya başladı. Böyle hayallere birkaç misal. Sevgiliye :

Ey uzun entarili tüysüz Puankare!

Yahut :

Ey, ruhu Lordlar Kamarası kadın!

diye hitap etmek, yahut :

ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!

Memlekete döndüm. Sınırı geçer geçmez hapse düştüm. Hopa Hapisanesi'nin tesiri, öz bakımından şiirimde kendini gösterdi. Hopa hapisane notları, bir çeşit yeni realizm telakkisine varmaktı. Şekil de ona göre, daha çok bir anlatma, bir hikâye etme tarzı oldu. Hayaller de yenileşti. "Sükût"tan bir örnek :

Dışarda
kara zıpkasında kızıl sırmalar yanan
bir eşkıya hali var
basabas çakmak çalan havalarda...

Mamafih, bütün şiirimde şekil bakımından bir çeşit Barok hâlâ hükmünü sürdürüyordu.

"ŞİİRLERİMİ ARTIK İŞÇİLERE OKUYAMIYORDUM"

Memlekette parti faaliyeti hemen hemen yüzde doksan sekiz illegaldi. Fakat bazı legal neşriyat yapmak imkânı vardı. Artık şiirlerimi tiyatro sahnesinden işçilere yüksek sesle okumam imkânı yoktu, fakat onları legal olarak, ve hapse girmek pahasına, bastırmak imkânı vardı. Bu durum şiirimin hem muhtevasına, hem de şekline tesir etti. "Kerem" gibi bazı şiirlerde, hele hicviyelerde keskin kafiye ve sürprizli hayal imkânlarını kullanmakla beraber, ana hattında şiirlerimde lirik eleman, bundan sevda elemanını anlamıyorum, gitgide kuvvetlendi, kafiyeler yumuşadı, dil şairin

bir kişiyle, yahut birkaç kişiyle yavaş sesle konuşması oldu. Misaller : "Sıradaki", "Sıradakinin Ölümü", "Gece Gelen Telgraf", "Bir Ayrılış Hikâyesi", "Nikbinlik", "Belki Ben", "Mavi Gözlü Dev" vesaire.

Belki ben
o günden
çok daha evvel :
köprü başında sallanarak
bir sabah vakti gölgemi asfalta salacağım.

Belki ben
o günden
çok daha sonra :
matruş çenemde ak bir sakalın izi
sağ kalacağım...

Yahut :

O mavi gözü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Kadının hayali minnacık bir evdi,
bahçesinde ebruliii
hanımeli
açan bir ev...

"BEDREDDİN DESTANI, ŞEKİL İMKÂNLARININ MUHASEBESİYDİ"

Beynelmilel olaylar şiirimde önemli bir yer tutmakta devam ediyordu. Bunları, o günkü memleket şartlarında, bir çeşit dumanla örtmek zorundaydım, ancak böylelikle bunları bastırabilirdim. Öte yandan, bunlarda bazen Türkiye'nin realitesi bahis konusuydu : *Benerci Kendini Niçin Öldürdü*'de olduğu gibi. Bazılarında fantastik bir elemanın perdesi altında söyleyeceklerimi söylemek zorundaydım : *Jokond ile Sİ-YA-U*'da olduğu gibi. Bazılarını ise daha açık yazabiliyordum. Bunlarda bilhassa hiciv, mizah unsurunu da kullanmak imkânı oluyordu : *Taranta-Babu'ya Mektup-*

lar'da olduğu gibi. Tabii bütün bu muhteva şeklin üstüne de tesir etmekte gecikmiyordu. Bu bir sıra poemin sonuncusu *Bedreddin Destanı*'dır. Burada şekil bakımından, halk vezni unsurları, Divan edebiyatı unsurları bence azami haddinde kullanılmıştır. Diğer taraftan bu kitap, şekil bakımından, o zamana kadar elde edebildiğim bütün şekil imkânlarının bir muhasebesiydi. Bu kitapta, biraz aceleye gelen ve ancak yarısı yazılabilen bu kitapçıkta, şekil bakımından bütün merhalelerimi, bazen bir parçada, bazen ayrı ayrı parçalarda kullanmak istedim :

Sıcaktı.
Sıcak.
Sapı kanlı, demiri kör bir bıçaktı
sıcak.

Yahut

"Varalım,
dedik.
Görelim,
dedik.
Yapışıp
sabanın
sapına
şol kardeş toprağını biz de bir yol
sürelim, dedik."

Yahut :

Sedirde al yeşil, dal dal Bursa ipeklisi,
duvarda mavi bir bahçe gibi Kütahyalı çiniler,
gümüş ibriklerde şarap,
bakır lengerlerde kızarmış kuzular nar idi.
Öz kardeşi Musa'yı ok kirişiyle boğup
yani bir altın leğende kardeş kanıyla aptest alarak
Çelebi Sultan Memet tahta çıkmış hünkâr idi.

"HAPİSTE, ŞEKİL MESELELERİ KAFAMDA BERRAKLAŞTI"

Bu kitaptan sonra, şekil meseleleri, hele hapise girdikten sonra, kafamda bir kat daha berraklaştı sanıyorum. Evvela, hiçbir şekil imkânını, tarzını inkâr etmiyorum. Şiir, kafiyeli de, kafiyesiz de, vezinli de, vezinsiz de, bol resimli, hiç resimsiz de, bağırarak da, fısıldayarak da yazılabilir, yeter ki yazılacak şey olsun ve bu yazılacak şey en uygun şeklini — bazen belirli bir tarihi merhaleye göre en uygun şeklini — en ustaca bulmuş olsun. Şahsen kendimse, şekli öylesine öze uydurmak istiyorum ki, şekil, özü bir kat daha belirtsin, ama kendisi, yani şekil belli olmasın. Güzel bir kadın bacağını bir kat daha güzelleştiren, fakat kendisi belli olmayan ince bir çorap gibi. Bu bugün tercih ettiğim şekildir, ama elbette ki yarın rengârenk şekilleri de tercih edebilirim. Sonra bugün ulaştığım bir kanaate göre, en kısa şiirlerde bile, özün dalgalanışına, gelişmesine göre şekil de gelişmelidir. Mesela kafiyesiz başlayan bir şiir mukayyet kafiyelerden geçtikten sonra yine kafiyesiz bitebilir, yahut tersine, yahut başka bir şekil kombinezonunu gerektirebilir. Dil, ahenk bakımından da aynı şey. Sonra en kısa, en kestirme söylemek ve barok'tan mümkün mertebe kaçınmak. Bütün bu söylediklerimi *İnsan Manzaraları*'nda ve son devir şiirlerimde denedim. Misallerle de izahı mümkün :

Bütün kapılar inik bütün perdeler
nerdeler nerdeler nerdeler
gidilmeyen gelinmeyen bir yerdeler
dilsizler fısıldıyor sağırlara uzaktan çok uzaktan
bakışın gözleri yok koşunun ayakları
yoruldum yakalanmazı kovalamaktan
bir cıgara içeyim.

Bazen şiiri örten ayışığı, duman, tül, ima oyunları yahut kanatlı sözler, şaha kalkan atın patosu, daha sayayım mı? Bütün bunlardan kaçınmak istiyorum. Tek fazla satır değil, tek fazla kelime yazmamak istiyorum. Duyduklarımı, düşündüklerimi canlı şeylerin çıplaklığıyla doğrudan doğruya en kestirmeden yazmak istiyorum. Her öze en uygun şekli bulmak istiyorum. Yalnız kendi

edebiyatımın değil, tanıdığım bütün edebiyatların geleneklerinden faydalanmak istiyorum. Tabii gerekirse. Bazen de kendi edebiyatımın geleneğinden bile faydalanmak istemiyorum. Her eserde mutlaka bir geleneğin geliştirilmesi gerektiğine de kaani değilim. Her sanatkâr ömrünün sonuna kadar arayacaktır. Bu arama seyrine her konkre öze en uygun şekli bulmaya, kendi kendini tekrarlamamaya, şahsiyetini muhafaza etmekle beraber taklit etmemeye çalışacaktır. Hiçbir değişmez, mutlak sanat kaidesi tanımayacaktır. Denenmiş birçok sanat kaidelerinin tecrübelerinden elbette ki faydalanacaktır. Elbette ki, kendi halk sanatının, dünya halkları sanatlarının, kendi ve dünya halkları klasiklerinin geleneklerinden faydalanacaktır. Ama sadece faydalanacaktır. Onları bir sıçrama tahtası olarak kullanacaktır, ayaklarına pranga yapmayacaktır. Bu gelenekler bahsinde bir iki çift sözüm var. Biz, kendimizi, bütün insanlıkça yaratılmış değerlerin, bütün insanlık kültürünün mirasçısı sayarız. Burada bütün insanlık tabirine dikkat nazarınızı çekerim. Bütün insanlık, yalnız Avrupa, yalnız eski Yunan, Roma, Rönesans değildir, Asya'sıyla, Afrika'sıyla, yeni Amerika'sıyla bütün dünyadır. Çin, Japon klasikleri, Hind, İran, Türk klasikleri ve halk sanatkârları, genel olarak bütün bu ülkelerin insanlık kültür hazinesindeki payları, Avrupa'nın payından eski Yunan, Roma ve Rönesans'ın payından hiç de aşağı değildir. Resimde de, şiirde de, heykelde de, edebiyatta da, raksta da bu böyledir.

"KLASİK, YENİLİĞİN DÜŞMANI DEĞİLDİR"

Klasiklerden söz açıldığına göre bu bahsin üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Bazı tenkitçilerde, klasiklerle günümüzün yenilikçilerini birbirine düşman yapmak isteyen bir temayül vàr. Bu temayül yalnız devrimizin tenkitçilerine mahsus değil. Eskiden beri mevcut. Doğru mu? Bence yanlış. Bir kere, klasik deyince neyi anlıyoruz? Hangi sanatkârlara klasik diyoruz? Fransız edebiyat kitaplarına göre, tenkitçilerinin, edebiyatçılarının büyük çoğunluğuna göre, Corneille, Racine Molière klasik yazarlardır. Victor Hugo ise, mesela romantiktir. Gothe de romantiktir. Puşkin de romantiktir. Ama Alman edebiyatçılarının birçoğuna göre ise

Goethe, Schiller Alman edebiyatının klasik şairlerindendir. Nitekim Rus edebiyatçılarına göre de Puşkin, Lermentof klasik şairlerdir. Demek ki klasik, romantik tabirleri memleketlere göre değişiyor. Ama bütün memleketlere göre bir klasiklik ölçüsü yok mu? Var. Hem de bir tane değil, birkaç tane ölçü. Bu ölçülerden en önemlisini ele alıyorum. Klasik sanatkâr, kendi devrinde yenilikçi olandır, yeniyi getirendir. Elbette bu yeniliğin, yılların akışına karşı koyabilmesi gerek. Yani klasik sanatkâr, o bahçıvandır ki, sanat bahçesine yeni bir ağaç dikmiştir. Bu ağaç bütün mevsimlere, rüzgâra, dona dayanarak gelişmiş, boy atmış ve hâlâ da yeşilliğini muhafaza etmektedir. Bu bakımdan meşela Puşkin'i ele alalım. Elbette ki devrinin en yenilikçi şairiydi. Gerek öz, gerekse şekil bakımından Rus şiirine ve dünya şiirine yenilikler getirmiştir. Bu yenilikler tutunmuştur. Bundan ötürü de klasiktir. Oysa ki, kendi devrinde hiç de klasik sayılmamıştır. Mayakovski'yi alalım. Bu büyük yeni şair de bugün artık klasiktir. Böylelikle, klasiklik yeniliğin düşmanı değildir. Tersine, devrinde yeni olmayan hiçbir sanatkâr klasik olamamıştır.

"UZUN ZAMAN SEVDA ŞİİRİ YAZMADIM"

Sanat bahsinde sekterlik en büyük düşmanımızdır. Sekterlik nihilistliğin bir çeşididir. Sekter, bir şeyden, kendi zevkinden başka her şeyi, bütün görüşleri inkâr eder. Hele şekil meselelerinde sekterliğin kötülükleri sayılmayacak kadar çoktur. Kafiyeli, vezinli şiir yazılmaz, diyenler de, kafiyesiz, vezinsiz şiir yazılmaz diyenler kadar dar kafalıdır. Şiir öyle de yazılır, böyle de. Edebiyat dili hele şiir dili hayallerle, teşbihlerle falanla ortaya çıkar, ancak böyle bir dil şiir dilidir demek ne kadar yanlışsa, tersini kabul etmek de o kadar yanlıştır. Gençliğimde ben de az sekter değildim. Klasik halk vezinleri ve kafiyeleriyle şiir yazdıktan sonra, şekilde yenilikler aramaya başladım, kendime göre bir çeşit serbest vezinle yazmaya başladım. Bunun temelinde yine de halk şiirinin ölçüleri, hatta bazen aruz vardı, kafiye ve dil bahsinde de öyle, ama şiirin yalnız böyle yazılacağını, bunun biricik şiir şekli olduğunu iddiaya kalkıştım. Uzun zaman sevda şiiri yazmadım. Hatta şiirlerimde "yürek" kelimesini kullanmadım, yürek şuurun değil, duygunun

sembolüdür diye. Zaman oldu en renkli, en ahenkli şekillerin peşinde koştum. Halka söylemek istediklerimi bu şekillerle söylersem daha hoşa gider, daha kolay dinlenir, daha dokunaklı olur diye düşündüm. Zaman oldu, büsbütün tersine, en sade, en göze görünmez şekillerle halka türkümü dinletmek istedim. Ne zaman yanıldım? Bence öylesi de lazım, böylesi de, daha nice nicesi de. Sanatkâr, halka türküsünü dinletmek için en uygun şekilleri durup dinlenmeden, ömrünün sonuna kadar aramak zorundadır. Bazen bu araştırmalar aylarca süren bir baş ağrısından, sinir bozukluğundan başka sonuç vermez. Olsun. Bazen yanılır. Yanılsın. Başı aylarca ağrımayan, sinirleri bozulmayan, yanılmayan sanatkâr, olduğu yerde sayandır.

Ben şimdi bütün şekillerden faydalanıyorum. Halk edebiyatı vezniyle de yazıyorum, kafiyeli de yazıyorum. Tersini de yapıyorum. En basit konuşma diliyle, kafiyesiz, vezinsiz de şiir yazıyorum. Sevdadan da, barıştan da, inkılaptan da, hayattan da, ölümden de, sevinçten de, kederden de, umuttan da, umutsuzluktan da söz açıyorum, insana has olan her şey şiirime de has olsun istiyorum. İstiyorum ki, okuyucum bende, yahut bizde, bütün duygularının ifadesini bulabilsin. Bir Mayıs Bayramı'na dair şiir okumak istediği zaman da bizi okusun, karşılıksız sevdasına dair şiir okumak istediği vakit de bizim kitaplarımızı arasın.

Şairin kendinden bahsetmesi de, kendinden bahsetmemesi de, bir kişiye, yahut milyonlarca insana seslenmesi de onun felsefi, siyasi görüşünü açıklamaz. Milyonlarca insana seslenen, kendisinden hiç bahsetmeyen nice şairler vardır ki mistik, sübjektif, idealist felsefenin, hatta dini akidelerin temsilcileridirler. Tersine, yalnız kendinden bahseden nice şairler vardır ki, yahut çok kere kendinden bahseden şairler vardır ki materyalisttirler, hem de diyalektik materyalist. Ve onların şiirleri kitlelerin malı olmuştur.

Ben hem yalnız kendimden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem bir tek insana, hem milyonlara seslenen şiirler. Hem bir tek elmadan, hem sürülen topraktan, hem zindandan dönen insanın ruhundan, hem kitlelerin daha güzel günler için savaşından, hem bir tek insanın sevda kederlerinden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem ölüm korkusundan, hem ölümden korkmamaktan bahseden şiirler yazmak istiyorum.

Şair oldum olalı, güzel sanatlardan beklediğim, istediğim şey,

halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalarıdır. Sanat telakkimde değişmeyen işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek. Değişmeyeni en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek için durup dinlenmeden değiştim, değişeceğim.

***

Nâzım Hikmet'in kendi sanat anlayışı üstüne söyledikleri, bazılarını kendi eliyle yazdığı, bazılarını bana dikte ettiği işte bunlardır.

14.XI.1965

Ekber Babayev

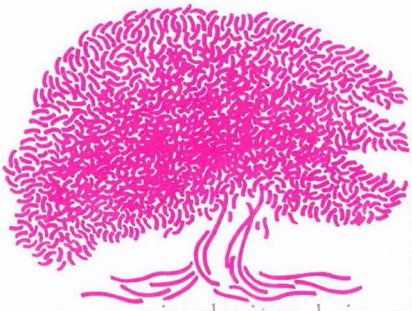
(*Nâzım Hikmet, Bütün Eserleri* I, Sofya, 1976, ss. 7-23)

İÇİNDEKİLER

Şairin İlk Beyanatı 7
Gramere Lüzum Var mı? 8
Nâzım Hikmet'le Sohbet 9
Nâzım Hikmet'le Konuştuk 10
Anket 12
Nâzım Hikmet'le Mülakat (Naci Sadullah) 13
Nâzım'la Konuştum I (Naci Sadullah) 19
Nâzım'la Konuştum II (Naci Sadullah) 24
Namık Kemal İçin Diyorlar ki (Kemal Tahir) 29
Nâzım Hikmet Diyor ki 33
Nâzım Hikmet'le Mülakat (Orhan Seyfi) 37
Nâzım Hikmet'le Bir Konuşma (Ahmet Emin Yalman) 40
Türkiye'den Niçin Kaçtım? 46
Edebiyat Konuşmaları (A.Karaman-G.Hazai) 47
Nâzım Hikmet'in Doğum Yıldönümü Münasebetiyle (Atanos İzmirlief) 120
Nâzım Hikmet, Gelenek, Stil ve Yenilik (Toma George Maiorescu) 123
Nâzım Hikmet Memleketimize Geldi 127
Tiyatro İçin Aktüel Bir Konu: Atom Bombası (Roger Cimpeonu) 129
Nâzım Hikmet ile Sanat Anlayışı Üzerine Bir Konuşma (Charles Dobzynski) 130
Nâzım Hikmet ve Çağdaş Tiyatro (Carol Roman) 137
Nâzım'la Söyleşi (Eve Griliquez) 140
Oyun Yazarının Önemli Bir Silahı: Sözcük, Sözlüğü Kullanmak 144
Cragiale'nin Dersi 146
Nâzım Hikmet ve Yannis Ritsos'la "Sınırsız Şiir" Konusunda Bir Söyleşi 147
Neye İnanıyorsun? (Carol Roman) 152

Nâzım Hikmet ile Söyleşi (Giovanni Crino) 160
Nâzım Hikmet'le Mayakovski Üzerine Bir Konuşma (A. V. Fevralski) 166
Nâzım Hikmet Kendi Şiirini Anlatıyor (Ekber Babayev) 170

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Kapak Baskı: Ana Basım Sanayi A.Ş.
İç Baskı: Şefik Matbaası

Nâzım Hikmet'in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül vermiş eleştirmenlerin çabalarıyla, içerde ve dışarda, yıllardır derlenip toparlanmaya çalışılmış, ama çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır.

Şimdi Adam Yayınları size Nâzım Hikmet'in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor.

Bu yolda daha önce yapılan bütün olumlu çalışmalar, Nâzım Hikmet'in kitaplarının ilk basımları, arkasında bıraktığı müsveddeler — mekanik yaklaşımlara düşmeden, durumlara, türlere göre ayrı değerlendirmelere gidilerek — büyük bir özen ve duyarlıkla yeniden gözden geçirilmiş, konunun uzmanı eleştirmenlerin özverili katkıları ve ortak çabalarıyla, sanatçının özellikleri, kendine özgü kullanımları gölgelenmeden, yanlışların düzeltilmesi, karışıklıkların, tutarsızlıkların giderilmesi sağlanmıştır.

ADAM

adam 431

ISBN 975-418-157-8